

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Minerva, sive de causis latinae linguae commentarius

Sánchez, Francisco

Schoppe, Caspar

Perizonius, Jacobus

Franequera, 1687

Liber primum

[urn:nbn:de:bsz:31-109138](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-109138)

FRANSISCI
S ANCTII
MINERVA,

*Sive de proprietate sermonis
Latini.*

CAPUT PRIMUM.

MInervam narrat Homerus pœ-
tarum princeps, inter bellantium
turmas Diomedæ apparuisse, ocu-
lorumque caliginem, ut bellan-
tes Deos ab hominibus posset
discernere, discussisse. Quod figmentum
Plato in Alcibiade secundo, nihil aliud in-
terpretatur, quàm rationem ipsam, quæ
discussâ caligine, qua quisque tenetur, ani-
mum facibus purgat, ut mala, bonave possit
propius contemplari. Quin & ipse Plato in
Cratylo, quum Pallados etymon scrutatur,
ἀνο τῆ πῆξις, ἔ πᾶσιος. id est, ab agitatione,
& saltatione, quòd sese, vel aliud quippiam à
terra in altum tollat, dictam existimavit:
Idem eodem locò Atheneam, quam nos Mi-
nervam dicimus, mentem agitationemque esse
declarat. Hæc tam præclara Minervæ mune-
ra, ut ad Homerum revertamur, non cuivis

*Miner-
væ mune-
ra.*

A reve-

revelantur, sed Diomedii tantum, qui *Διομ. περὶ δ' ὅ*
 id est, *Jovis cura*, sive *consilium*, aut *deliberatio*
 dici potest: bonorum enim artium scientia hu-
 mani ingenii inventum non est, sed ex Jovis
 cerebro, unde nata Minerva dicitur, in huma-
 num usum delapsa divinitus. Itaque nisi te to-
 tum inquisitioni tradideris, nisi artis tuæ,
 quam tractas, causas, rationesque probè fue-
 ris perscrutatus, crede te alienis oculis vide-
 re, alienisque auribus audire. At invasit mul-
 tos perversa quædam opinio, seu barbaries po-
 tius, in Grammatica, & sermone Latino nul-
 las esse causas, nullamque penitus inquiren-
 dam esse rationem; quo figmento nihil quic-
 quam vidi ineptius, nihilque potest excogitari
 putidius. An homo rationis particeps quic-
 quam aget, dicer, machinabitur sine consilio
 & ratione? Audi Philosophos, qui nihil fieri
 sine causa obnixè testantur; audi Platonem
 ipsum, qui nomina & verba natura constare
 affirmat, qui sermonem esse à natura, non ab
 arte contendit. Scio Aristoteleos aliter sentire;
 sed nemo dissidebitur, nomina esse velut instru-
 menta rerum & notam; instrumentum autem
 cujuslibet artis ita illi arti accommodatur, ut
 ad alia omnia ineptum esse videatur; sic tere-
 bro terebramus; & ferra scindimus lignum, ac
 lapides cuneis discindimus, & cunei gravissi-
 mis malleis adiguntur. Qui igitur primi no-
 mina rebus imposuere, credibile est illos ad-
 hibito consilio id fecisse; & id crediderim Ari-
 stotelem intellexisse, quum dixit, ad placitum
 nomina significare: nam qui nomina casu fa-
 cta contendunt, audacissimi sunt, nimirum
 illi, qui universi mundi seriem, & fabricam
 fortuito, ac temere ortam persuadere cona-
 ban-

*Causa la-
 tinitatis
 investi-
 gande.*

*Nomina
 rebus im-
 posta
 consilio.*

*Non ca-
 su.*

bantur. Nomina certè & verba, rerum natura-
 ram significare cum Platone assererem libentissimè,
 si hoc ille tantùm de primæva omnium linguarum
 asseverasset: ut in Genesi legimus; *Formatis igitur
 Dominus Deus de humo cunctis animantibus terra,
 & universis volatilibus cæli, adduxit ea ad Adam,
 ut videret, quid vocaret ea: omne rerum enim
 quod vocavit Adam animæ viventis, ipsum est
 nomen ejus; appellavitque Adam nominibus suis
 cuncta animantia, & universa volatilia cæli, &
 omnes bestias terræ.* Vides in illo primo sermone,
 quicunque ille fuit, nomina & etymologias rerum
 ab ipsa natura fuisse depromptas. Sed ut hoc in
 cæteris idiomatis asseverare non possum, ita mihi
 facile persuaserim, in omni idiomate cujuslibet
 nomenclaturæ reddi posse rationem: quæ si in multis
 est obscura, non tamen propterea non investiganda.
 Multa latuerunt Philosophos, quæ Plato eruit in
 lucem; multa post eum invenit Aristoteles; multa
 ignoravit ille, quæ nunc sunt passim obvia: latet
 enim veritas: sed nihil pretiosius veritate. Sed dices,
 qui potest fieri, ut vera sit nominis-
 etymologia, si una eademque res variis nominibus
 per Orbem terrarum appellatur? Dico ejusdem rei
 diversas esse causas, quarum illi hanc, nos aliam
 contemplamur: sic Græci, ἀνεμος, Latini *ventus*
 appellavêre; illi ab spirando, * hi à *veniendo*. Fenestram
 ἀνεμοσκόπος, *Phœnix* de-

Primæ
 lingue
 verba si-
 nifica-
 bant na-
 turam

Aliarum
 lingua-
 rum ver-
 ba ha-
 bent ali-
 quam ra-
 tionem.

A. 2

de-

* Hi à *veniendo*] Immo potius cum Angelo Caninio sentiam, *venti* originem non ex Latino sermone, sed Græco perendam, & primitus quidem ab eodem vocabulo, unde ἀνεμος deducitur, h. e. ab ἀνεμω *spero*. Hinc enim Particip. ἀνεμωσ, ἀνεμωσ, & dein ἀνεμωσ & ἀνεμωσ *spiritus, ventus* Hesiod. *Egy. V. 643*

deduxit Latinus, *ventana* à nostris dicitur: Lusitanis *janella*, quasi parva janua. Præterea multa traxit Latinus à Græcis, quorum Græci reddent rationem: ridendi enim sunt, qui in suo idiomate alieni nominis rationem scrutantur; * ut qui *petram*, quod pedibus teratur, aut pedem terat; & *lapidem* à labando, sive à pede lædendo deducunt; quum utrumque sit à Græcis *πίτρα καὶ λάσ*. Non igitur dubium est, quin rerum omnium, etiam vocum, reddenda sit ratio: quam si ignoraverimus rogati, fateamur

ἢ ἄγροισι κακὰς ἀπίχων ἀήτας

si venti abstinerent noxios status & V. 673. νότιο δειναὶ ἀήτας
Noti: graves flatu.

* *Ue qui petram &c*] Apprime his conveniunt quæ ex Varrone A. Gellius adfert Noct. Att. I. 18. In quo, a t. Varro, *L. Aelius noster literis ornatus* sicut memoria nostra erravit aliquoties. Nam aliquæ verborum antiquorum Græcorum, prout atque essent propria nostra, reddidit causas falsas. Non enim *leporum* dicimus, ut ait, quod est *levipes*, sed quod est vocabulum antiquum Græcum, multa enim vetera illorum ignorantur, quod pro iis, aliis nunc vocabulis utantur: Et illorum esse plerique ignorant Græcum, quod nunc nominant: ἑλληγε: putent, quod vocant *φείαε*: *leporum* quod *λαγωῶν* dicunt. Ridiculus hic est Phil. ille Carolus, qui hoc loco existimatum esse quæritur, *leporum* *δοτό τῶ λαγωῶ* potius, quam à levitate pedum nomen invenisse: eaque occasione invehitur in hæresin literatorum quorundam, qui opinentur Latina pleraque vocabula Græcis accepta referenda: Quod ipsum atque voluit Varro, & verisimum est, sicuti contra ipeptissimum est, quod tucetur Carolus, *leporum* à levitate pedum dictum: & inscitum prorsus, quod hoc loco vel Varro nem vel quemcumque alium *leporum* *δοτό τῶ λαγωῶ* derivare ait, quum is nihil aliud dicat, quam hæc causam esse, quare leporis etymon non quæriverit Aelius in Græca lingua, quod Græci non amplius uterentur antiquo illo vocabulo, unde suum sumserunt Latini, sed pro eo tunc jam *λαγωῶν* dicerent. Antiquum autem illud, quo priores Græci, & maxime Acoles sunt usi, *λίποειν* fuisse tradit lib. III. de re rust.

mur potius nos nescire, quam nullam esse constanter affirmemus. Scio Cæsarem Scaligerum *De causis* aliter sentire; sed hæc vera ratio est. Hæc tam *lingue* multa inuitus congesti, contra morosos quos- *Latine,* dam, qui quum in Grammatica rationem ex- *cap. 67.* plodant, testimonia tantum Doctorum efflagitant. An non legerunt Quintilianum, qui *Cap. 6.* sermonem constare ratione, vetustate, autoritate, consuetudine *lib. 8.* scripsit? Ille igitur non rationem excludit, sed in *Ratio à* præcipuis enumerat; quasi verò Laurentius, & *linguis* alii Grammatici, suarum etiam inepriarum non *minime* statim conentur adhibere rationes, quales quales *excluden-* ipse sint. * Usus porro sine ratione non movetur; *da.* alioqui abusus, non usus dicendus erit: auctoritas verò ab usu sumpsit incrementum; nam si ab usu recedat, auctoritas nulla est: unde Cicero Cœlium, & M. Antonium reprehendit, qui suo arbitrato, non ex usu loquerentur: *Nihil autem potest esse diuturnum,* ut inquit Curtius, *cui non subest ratio.* *Lib. 4.* Reliquum est igitur ut omnium rerum ratio primum adhibeatur; tum deinde, si fieri poterit, accedant testimonia, ut res ex optima fiat illu-

A 3

frior.

* Usus porro & sapientiam usus ab analogia & omni ratione recedere deprehenditur, quoniam antiquissimis temporibus Romani Grammaticam & rationem suæ lingue ignorabant, usus autem sæpe forte fortuna, & ex inconsiderata vulgi libidine oriebatur, atque ita rationi prævalebat. Quando comici dicunt, *Nemo homo à ratione illud certe est alienum,* siquidem in *7.º* *Nemo* jam expressum est *7.º* *H. mo.* Sic quum *deorsum* dicatur brevius pro *deorsum.* parum accurate *CL. Quadrigarius* apud Gellium IX, 1. *Deorsum versum* mihi ait. Denique cum quis *gratulari* amico dicitur de re, quæ ei prospere evenerit, non alia est ejus locutionis & syntaxeos ratio ac significatio, quam pro amico & propter amicam gratias agere Diis. Non ergo huic rationi attendunt sed usui, qui ipsos *Deos gratulantes* inducunt Velut Phædr. fab. 69. dum *Herulem celo receptum per salutasse* memorat *gratiantes* Deos. Recte tamen Sanctius, quod omnium rationem etiam in lingua, præsertim Latina, consuit indagandam, id quod & præclare præstiterit.

2. de nat.
deorum.

rior. Quæ causa fuit, ut has nostras vigilias *Minerva*, seu de causis lingue Latine inscriberemus; quia cujuslibet quæstionis causas & vera principia eruere conamur; improbantes cum Cicerone Pythagoricum illud, *Ipsè dixit*. At de lingue Latine causis jam scripserat Cæsar Scaliger; quem quia in multis sequor, nonnunquam tamen ab eo dissentiens titulum non abjiciendum putavi. Et Augustinus Saturnius suas acutissimas dissertationes in Grammatica *Mercurium* vocavit; quem quia minus aliquando probamus, *Minervam* illi fidum monitorem adhibemus.

C A P. II.

Grammaticam non dividi in Historicen, & Methodicen: nec in Orthographiam, Prosodiam, Etymologiam, Syntaxin. Enumerantur partes orationis. Pronomen, & interjectio excluduntur.

Grammaticorum sine ratione nulla est auctoritas.

Lib. 15.
epist. 96.

Quoniam res, de qua agimus, ratione primùm, deinde testimoniis & usu est comprobanda, nemo mirari debet, si magnos interdum viros non sequamur; nam quantacunque auctoritate mihi Grammaticus polleat, nisi ratione, propositisque exemplis, quod dixerit, confirmaverit, nullam in re præsertim grammatica, fidem faciet. Grammatici enim, ut inquit Seneca, sermonis Latini custodes sunt, non auctores. * Neque sexcentorum Grammaticorum auctoritas mihi persuadebit, ut

* Neque sexcentorum &c.] Profus assentior Doctiss. Sanctio, non auctoritate Grammaticorum, sed ratione & usu, seu propositis exem-

De Paribus Orationis. 7

ut *vapulo à præceptore, exsulo à Præatore, Et ego amo Vide in Deum, & alia hujusmodi, Latine dicantur. fra lib. 3. Unde illud verissimum est, quod Paulus tra- cap. 3. dit: Regula est, quæ rem, quæ est, breviter enarrat; Lib. 1. de non ut ex regula jus sumatur, sed ex jure, quod est, regu- reg. jur. la fiat. Quare extirpanda est consuetudo, A 4 quæ*

exemplis probandam esse Latinam dictionem. Sciendum tamen est & illud, multo facilius eam probari, & certius affirmari, quam negari & rejici. Vel hæc ipsæ locutiones quas Sanctius sibi nunquam neque à sexcentis Grammaticis persuasum iri astringat, si non earum ipsarum, certe similitum tamen usum, & deinde ratione adferri laeis superque queant. Etenim si quis dicat, *Vapulo à Præceptore, Exsulo à Præatore*, in utraque locutione rationem, quæ eadem utrobique, in prioribus (Vide infra III. 2.) etiam usum habebit sibi adiutricem. In posteriore vero ratio tantum non potuit, ut eam usus admiraret, quia durissima est, cujusmodi locutiones usus averfatur. Cetero quidem ab aliquo *vapulare*, seu *exsulare* idem est, ac si dicas, opera alicujus vap. & exsulare, seu à parte alienius, sicuti Auctor ipse lib. III. c. 4. *Ab exponit, proficisci id, quod vis vapulare & exsulare significat. Et quid quæso discriminis, quod ad rationem, inter ista, & hoc Livii. l. 1. Aeneam ab simili clade domo profugam; Cicer. Famil. IX. 16. Levior est blæa ab amico, quam à debitore, quidni eodem modo, levius est vapulare ab amico &c. Somn. Scip. c. 8. Ne nunquam ab aliore nascitur Sall. Jug. 17. Nisi qui ferro, aut à bestis interiere; Quibus paria, quæ Auctor & Scioppius d. l. congesterunt, quis nolit ab isto Ense mori; in jesso me vir ab hoste cadat; Caput à Sale dolet. &c. Nihil ergo causæ, quare *vapulare ab aliquo*, cum & ratio & usus ferat, ita plane repudiet Sanctius. Sed nec illam omnino video, aut comminicipiosum, quam obrem rejiciat prius, tanquam nimis Latinam, *Ego amo Deum*, quum & significatio & syntaxis verborum, quod ad rationem & usum, phrasin illam approbare inique videatur. Sicuti enim Dii vel Deus passim à Latinis scriptoribus amare dicitur homines, ut vel ex juris jurandi formula, *ita me Deus amet*, perpicuum est: quidni eodem modo homo vicissim rectè dicatur amare Deum, æque ac parentes suos, & ipsas virtutes, quæ in hominibus sunt: quasi quædam imagines Dei. Cicero certe Famil. IX. 21. *Amo verecundiam ait, & l. 7. Quam magnitudinem animi tui semper sum admiratus, semper amavi. IX. 16. amavi amorem tuum,**

quæ legem habeat reclamantem, quæ potius corruptela vocanda est, ut passim tradunt Juris consulti: neque enim quæ barbaries admisit fovenda sunt, sed quæ pervertit, vindicanda. Quare jam nemo mihi turbam Grammaticorum aliter præcipientium opponat: nam tantum cuique credendum est, quantum ratione comprobaverit: Cicero etiam aliquando circa

*Ad Attic. lib. 7.
epist. 3.
Lib. 1.
cap. 4.
& 9.*

*Historica
non est
pars
Gram-
maticæ.*

*Quis sit
perfectus
Gram-
maticus.*

Grammaticam ab Attico reprehensus, primum ratione, deinde antiquorum testimoniis se defendit. Non igitur mirandum est, si Quintiliano non assentiar, qui Grammaticam in *Historicam*, & *Methodicam* divisit, quam divisionem deinceps Grammatici mordicus tenuerunt: Verum interest philosophi, placitis humanis anteponeere rationem. Eam opinor vocavit *historicam*, quæ omne scriptorum genus excutit; quæ nec citra *musicam* potest esse perfecta, nec si rationem syderum ignoret; quæ neque sit ignara philosophiæ, cui eloquentia quoque non desit. Omnes igitur disciplinas huic Grammaticæ subjicit. Ubinam gentium ea Grammatica est? Quis eam conscripsit? Unde hanc reginam artium petemus? Vulgi errorem sequutus est Quintilianus; dicebantur enim quondam Grammatici vulgo, qui primis rudimentis pueros instituebant, & eis poëtas enarrabant: quo in munere subeundo adhibebant præter Grammaticam, variarum artium cognitionem: neque tamen vulgus intelligebat doctorem illum *Musicæ*, *Astrologiæ*, *Philosophiæ* esse peritum. Mihi perfectus, absolutusque Grammaticus est ille, qui in Ciceronis, vel Virgilio libris intelligit, quæ dictio sit nomen, quæ verbum, & cætera, quæ ad solam Grammaticam spectant, etiam si sensum verborum non intel-

li-

ligat; est enim oratorum & poeta rum lectio variis artibus referta, quas si magister iste calleret, jam non grammaticus dicendus est; sed dum explanat Astrologiam, astrologus; dum Historiam, historicus; dum præcepta eloquentiæ, rhetor. Verbi causa, *Omnis triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis.* Hic Grammaticus explicabit grammaticam, doctrinam verò non nisi Mathematicus. Quem deinde Grammaticum dabis, qui se expediat ab illo Davidico: *Rex virtutum dilecti dilecti, & speciei domus dividere spolia. Si dormitis inter medios clericos, pennæ columbæ deargentata, & posterior a dorso ejus in pallore auri.*

* Sed quid in refellendo Quinctiliano frustra

A 5 ope-

Psal. 68.

* Sed quid in refellendo? Frustra sane opera ponitur in refellendo Quinctiliano, cui neutiquam peculiaris fuit hæc sententia quæ Grammaticen extendit ad facultatem scriptores omne genus excutiendi & interpretandi. Securus enim est inveteratum jam apud Græcos Latinosque usum, cum in vocabuli significatione, tum in munere Grammaticis assignando. Ipse Cicero lib. I. de Oratore, singularum artium munia percensens, *In Grammaticis*, ait, *Poëtarum pertractatio, Historiarum cognitio, verborum interpretatio, pronuntiandi quidam sanus.* Idem lib. I. de Divin. *Grammaticos Poëtarum interpretes* appellat. Et hinc Imp. Tiberius, qui maxime curabat notitiam Historiæ fabularis, *Grammaticos* dicitur à Suetonio c. 70. *etiammodi fere questionibus, quæ mater Hecubæ, quid Sirenes cantaverint, experiri, satis sane inepte, solitus.* Immo adeo hæc vera, ut quæ sola Grammaticum ex sententia Sanctii absolvent. olim à Grammaticis fuerint sejuncta, nec ad eos pertinuerint, sed ad illos, quos Græci *ῥητορικοὶ*, Latini *Literatores* vocabant. V. Sueton. de ill. Gramm. cap. 4. Atque hinc in Historia Augusta passim dicitur quis in pueritia usus primum hoc vel illo *literatore*, aliis vero deinceps *Grammaticis*; Immo in jure Civili Grammaticis æque ac aliis Professoribus indulgetur immunitas, non item illis, qui primis literis pueros imbunt, qua de re Wowerius Polym. cap. 4. Verum quidem, vocabulum *Grammaticus* à primis illis literis formatum, & antiquissimis temporibus illas quoque ad Grammaticorum curam vel maxime pertinuisse, immo inde Grammatices studia cœpisse, &

for-

Cap. 1.

Ibidem.

operam consumimus, quum ipse se suo gladio confodiat? Queritur enim in principio libri secundi, Grammaticos alienas sedes occupasse: deinde subdit; Nos suam cuique professioni modum demus. Et grammatica (quam in Latium transferentes literaturam vocaverunt) fines suos norit: presertim tantum ab hac appellacionis suae paupertate, intra quam primi illi consistere, provelta. Hanc Quintilianii sententiam valde probo; & cum doctissimis viris hoc teneo, Artium usum conjunctum esse oportere; artes vero ipsas separatim tradendas.

Vitiosa
Gram-
maticae
divisio.
Syntaxis
est finis
Gram-
maticae.
Lib. 5. de
Fimibus.

Alii vero dividunt Grammaticam in literam, syllabam, dictionem, & orationem; sive quod idem est, in orthographiam, prosodiam, etymologiam, & syntaxim. Sed oratio sive syntaxis est finis grammaticae; ergo igitur non pars illius; nam ut inquit Cicero, *Aliud est ars, aliud artis finis: quia nulla ars in se versatur.* Sic enim aliud est grammatica, aliud grammaticae finis, & scopus, seu quod Graecè dicitur *σκοπος*. Tum deinde litera pars est Syllabae, syllaba dictionis, & dictiones ipsae partes orationis; non igitur partes grammaticae: & cujuscunque rei pars alius rei pars esse non potest. Nos autem omissa grammaticae divisione (quoniam nulla factis commoda occurrebat) sic sumus exorsi: Gram-
matica

forte etiam quondam desisse. Sed neque id ignoravit Quintilianus, ut qui disertè tradit II. 1. Grammaticen ab illa appellacionis suae paupertate, intra quam primi consistunt, tantum suo tempore proveltam, ut ea omnia complectatur, quae lib. I. c. 4. exposuit, quaeque hoc loco, ubi suum cuique professioni modum vult dare, tamen illis relinquit, conquestus tantum, quod ea quoque invadant, quae proprie & solorum debebant esse Rhetorum, scilicet profopopaeas, & inaforias declamationes. Hoc est, quod dicit illos alienas sedes occupasse, & intra suam professionis modum continere se jubet. Neutiquam vero istis verbis à priori sententia recedit, aut suo se gladio confodit, quod ait Sanctius.

De Partibus Orationis. II

matica est ars recte loquendi. Cùm artem dico, disciplinam intelligo; est enim disciplina scientia acquisita in discendo. Addidi deinde: *Casus finis est congruens oratio.* Hæc oratio constat ex vocibus, vel dictionibus; voces rursus ex syllabis; syllabæ ex literis; & quia ultra non progredimur dividendo, vocamus literam *individui soni comprehensionem.* Dividimus igitur orationem in voces, seu dictiones, & has vocamus partes orationis; in quibus tanta est inconstantia Grammaticorum, ut nihil certi nobis adhuc potuerint constituere. Varro duas ponit, deinde ex sententia Dionis tres: unam, quæ ad significat casus; alteram, quæ tempora; tertiam, quæ neutrum. De his, inquit, *Aristoteles duas partes orationis esse dicit, vocabula, & verba, ut homo, & equus, & legit, & currit.* Et eodem libro: *Quod ad partes singulas orationis, deinceps dicam, quarum vis, quoniam sunt divisiones plures, nunc ponam, potissimum in quæ dividitur. Oratio secunda, ut natura, in quatuor partes: unam, quæ habet casus, alteram, quæ habet tempora; tertiam, quæ habet neutrum; & quartam, in qua est utrumque.* Sed is postea dividit primam in provocabula, ut *quis*: in vocabula, ut *scutum*: in nomina, ut *Romulus*; in pronomina, ut *hic*: & statim subdit; *Duo media dicuntur nomina, prima, & extrema, articuli*: hæcenus Varro. *Quintilianus Lib. 1. ostendit ab Aristarcho (quem frequenter sequitur Varro) octo partes esse factas; sed idem Quintilianus ad undecim usque progressum fuisse ostendit, & has recenset: Nomen, Appellationem, Articulum, Pronomen, Verbum, Participium, Adverbium, Coniunctionem, Prepositionem, Asservationem, Attractionem.* Servius item undecim agnoscit. *Nebriensis cùm octo primum constituisset, addidit in constructione*

Grammaticæ definitio.

Vocabulorum divisiones. 7. lingua Lat.

Lib. 1. c. 4.

Artes
sermonem
perficien-
tes.

gerandia, ut ipse vocat, & *supina*; quod & ab aliis accepisse testatur. Hic ego vestram fidem compello defensores errorum, qui omnia conturbari à me dicitis? quid statuendum inter tot veterum & recentiorum tenebras judicatis? Audite igitur Minervam. Creavit Deus hominem rationis participem, cui, quia sociabilem esse voluit, magno pro munere dedit sermonem. Sermoni autem perficiendo tres opifices adhibuit. Prima est *Grammatica*, quæ ab oratione Solœcisimos, & Barbarissimos expellit. Secunda *Dialectica*, quæ in sermonis veritate versatur. Tertia *Rhetorica*, quæ ornatum sermonis tantum exquirat. Cum igitur oratio sit finis grammatici, excutiamus, ex quibus hæc oratio possit constitui, ita ut nihil sit, quod per orationem non possimus enunciare. Sunt autem hæc tria, *nomen, verbum, particule*: nam apud Hebræos tres sunt partes orationis, nomen, verbum, & dictio consignificans. Arabes quoque has tantum tres orationis partes habent: *Pheâl, verbum; Ismî, nomen; Herph, dictionem*: quas tres partes orationis omnes linguæ Orientales habent. Rabbinus, ille qui contra Cosdram regem Persarum disputat, omnes linguas ab Hebraica originem duxisse contendit, & Græcam, & Latinam olim tantum tres orationis partes habuisse. Idem sentit Plutarchus in quæstion. Platonis: & D. Augustinus in Categoriis ex Aristotelis sententia tres partes orationis constituit. Quorum sententiam ut verissimam approbantes, perspicuitatis tamen gratia ex Platone sic disputamus. Inquit enim ille:

Lib. de
Este.

Quidquid enuntiat, aut est permanens, ut arbor, durum; aut fluens, ut curris, dormit. Res permanen-

tes sive constantes vocamus, quarum natura diu perstat: harum notam Nomen dicere. Fluentes dicimus, quarum natura est esse tamdiu, quamdiu sunt. Harum nota Verbum est. Rursus verbis & nominibus deerat modus, Verbum per quem causarum ratio explicaretur. Hic in nominibus dicitur Præpositio: ut, versatur in tenebris Præpositio propter ignorantiam. In verbis est Adverbium: tio. Nam si qualitatem innuas, dices; bene currit: si Adver- tempus; hodie legam. Postremò orationes ipsæ inter- bium. se indigebant ligaturis; quare Conjunctio fuit ex- Conjun- cogitata. Hæc Plato. Participium autem nomen Etio. est, sed habet à verbo temporis adsignificatio- Partici- nem, & constructionem. Diogenes Laërtius pium. in vita Zenonis has quinque enumerat partes: Vide in- Nomen, Appellationem, Verbum, Conjunctionem, Articulum. fra c. 14. Nomen, ut Socrates; Appellationem, ut Consul. Præterea quum res omnes consent ex materia & forma, oratio iidem constabit; nam in verbis, ut inquit Fabius, vis est sermonis, Lib. I. ut in nominibus, materia, quia alterum est, quod loquimur, c. 4. alterum de quo loquimur.

Interjectionem non esse partem orationis, Inter- sic ostendo: Quod naturale est, idem est apud jectio. omnes: sed gemitus & signa lætitiæ idem sunt apud omnes: sunt igitur naturales. Si verò naturales, non sunt partes orationis. Nam ex partes secundum Aristotelem, ex instituto, non natura debent constare. Interjectionem Græci ad- verbi a nnumerant, * sed falso, Nam neque voces Latinæ aut Græcæ sunt, etiam si Latinis aut Græ-

* Sed falso Non ita absurde, aut falso. Nam pleraque, quæ inter- jectionibus adscribuntur, non tam sua natura, quam ex institu- to ad designandos varios rerum modos & animorum motus, veluti admirationem, comminationem, exhortationem &c. adhibentur, & ideo in variis linguis diversæ sunt, ut aliæ item particula,

Græcis literis scribantur; sed signa tristitiæ, aut lætitiæ, qualia in avibus, aut quadrupedibus, quibus tamen nec vocem, nec orationem concedimus. Vide Adagium, *Ne my quidem; & Ne gry quidem.* Valla lib. 2. cap. 11. interjectionem à partibus orationis rejicit. Itaque interjectionem à partibus orationis excludimus, tantum abest, ut eam primam & præcipuam cum Cæsare Scaligero constituamus.

Pronomen.

Pronomina itidem non dubiis rationibus à partibus orationis rejiciemus. Primum omnium, si pronomen differret à nomine, ejus natura per definitionem posset ostendi: At verò nulla est definitio pronominis; neque potest vera & propria investigari: nullum igitur pronomen est. Quid quod definitio nominis non excludit pronomina? Nam quum dicis, Nomen declinari per casus, nec significare cum tempore, cur non apponas pro exemplo, *Ut Ego, Tu?* Adde quod Aristoteles actus de oratione, nominis & verbi tantum meminit. Igitur ex illius sententia, *Ego disputo*, non esset oratio. At (ut inquit D. Augustinus) *Nomen pro pronomine usurpare solemus.* Et ita Aristotelei intelligunt, quum in voce nominis pronomina etiam includi fatentur.

Lib. de Magist.

Sed & quum puero traduntur præcepta de concordia nominum inter se, non indigemus nova doctrina ad hanc concordiam explicandam: nam quemadmodum dicimus, *Liber bonus, & doctus; sic liber meus, tuus, uis.* Præterea, quomodo possunt poni pro nomine, si illis significamus res non habentes nomina, aut ea quorum nomen ignoramus? Imo res omnes, antequam nomen haberent, vocabantur, *hoc vel illud.* Unde & cœlum ipsum, teste Platone, vocatum

tum est ab antiquis, *Hoc*: quia essetne Deus, an res creata, illis in incerto erat. Itaque vetustiora sunt pronomina hæc, * quam ipsa nomina quomodo igitur Pronomina appellantur? Quid quod individua substantia (ut physice dicamus) melius, & peculiarius explicatur per tria hæc pronomina, † quam per nomina propria: cum enim dico; *Ego*, neminem alium poteris intelligere. At cum dico *Franciscus*, etiam in alium potest transmitti intellectus: unde *Franciscus* potius pro *ego* ponitur, quam contra. Multo plus errarunt, qui loco nominis proprii pronomen posse poni docuerunt: nam hoc modo; *Magister, Rex, Dux, Gubernator* essent pronomina: quia pro Pompeio, aut Cicerone ponuntur: Sic *Poeta* pro Virgilio, *Orator* pro Cicerone, & hujusmodi fecerunt.

In Timæo.

* *Quam ipsa nomina*] Ne erres, non omnia nomina, sed quedam, quæ quia nondum erant inventa, vel quia ignorabantur, designabantur res ipsæ per *Hoc dicitur*, quod proinde antiquius erat multis nominibus, quorum loco adhibebatur. Ceteroqui nomina natura sua sunt vetustiora pronomibus, nec dici potest *Hoc*, nisi intelligatur, & ordine naturalis syntaxeos præcedat *negotium*.

† *Quam per nomina propria*] Verum quidem, quando illa desierunt esse vere propria singulorum, seu amittere naturam proprietatis. At vero, quando vere unius sunt, & necdum cum ullo alio communicata, æque, immo melius & peculiaris per illa, quam per tria pronomina significatur individua substantia. Etenim quum audis hæc verba, *Ego feci*, non statim intelligis, quis fecerit, priusquam scias, quis id dicat. At si audias, *Numa fecit*, & nullus sit alius, qui eo nomine appelletur, tu autem non ignores, quis eo designetur, ut nec in altera locutione ignorare debes, quid per *Hoc* notetur, confestim intelligis quam optime, quæ sit illa individua substantia, quæ fecerit. Hoc vero ubi per nomina propria intelligere nequis, illa non amplius sunt quod appellantur. Quia propter nulla est vis in hoc quidem argumento Sanctii,

- centa. Tum etiam adjectiva à proprio nomine ducta, ut Cæsariani, aut Pompeiani milites, essent pronomina, quia Cæsaris vel Pompeii milites intelliguntur; ut (apud Virg.) *Evan- drius ensis*, pro Evandri. Errarunt item & illi qui pronomem vocem esse nominis vicariam defini- erunt: nam in iis sermonibus, *Annibal peto pacem, hospita Phyllis queror, deest ego*, non ut vicarium, sed ut primarium. Item illo Livii: *Audi tu populus Albanus, tu specialius & prius est, quàm populus Albanus*. Alii ut eludant argu- mentum, dicunt: pronomina personam cer- tam significare, quo apparet non esse nomina. Imo propterea magis essent nomina, quia mel- lius, & proprius res ipsas significarent. Sed quid sit persona illi omnino ignorarunt, nos inferiùs aperiemus. *Nomen*, ait Donatus, *est pars orationis cum casu, corpus, aut rem propriè com- munitervè significans*. Hæc definitio comprehen- dit omnia pronomina. Rursus idem: *Prono- men est pars orationis, quæ pro nomine posita tantundem penè significat, personamque interdum recipit*. Sed hæc definitio ridicula est, & in multis peccat. Probus grammaticus enumerat pronomina unum & viginti; Priscianus & alii, quindecim: Donatus quærit, quid inter pronomina, & articulos intersit: Varro de lingua Latina bis mentionem fecit de pronomine, quum de no- mine *hic, hæc, hoc*, loqueretur, quod & *articulum* vocat. Quintilianus pronomina vocat, *quantus, qualis*. Quare desinant isti mira- ri, cur huic doctrinæ non assentiamur, quum & ipsa secum non consentiat. Et ut semel quod sentio dicam: *Ego, tu, sui*, Protonomina, vel prima nomina rectiùs vocarentur, quum sint aliorum duces, & sui juris; non enim aliorum

NOT

mā declinantur, quod Regum proprium est; nisi velis grammaticorum commentis accedere, qui etiam, si Musis placet, pronominum declinationes obtrudunt: nam cætera omnia nomina ab his gubernantur, & eis sublati reliqua omnia muta & manca reperiuntur.

C A P. III.

De Accentu, Figura, Specie.

Anquam ad singulas partes orationis explicandas accedamus, præmittenda sunt breviter, quæ accidunt omni voci: hæc sunt Accentus, Figura, & Species.

Accentus, sive tenores, quos Græci *Accen-*
tus & *προσώδιος* vocarunt, tres fuerunt apud antiquos, ut testatur his verbis Cicero: *Accen-*
tus Mira est quedam natura vocis: cuius quidem e tribus *De Ora-*
tus *omino sonis, inflexo, acuto, gravi tanta fit, & tore.*
tam suavis varietas perfecta in cantibus. Quintilianus hanc * observationem accentuum diffi-

B lem

* *Observationem accentuum diffisilem &c.]* Accentuum ratio breviter sic se habuit. Syllaba ultima vel penultima, quæ in pronunciando erat tractim producenda, quasi duas haberet vocales, dicebatur pronunciari sono inflexo vel circumflexo, cujus nota fuit litera V. inversa. Ceteroqui quæcunque syllaba sive ultima, penultima, sive antepenultima, simpliciter in pronunciando paulum intendebatur, illa dicebatur acui, & acutum habere accentum, cujus nota fuit lineola ab sinistra parte, unde scribimus, sese erigens. Reliquæ syllabæ, quæ remissius pronuntiabantur, credebantur habere gravem accentum, quasi in guttur subsidentem, & proinde ejus nota fuit lineola ab sinistra parte sese demittens. Notis quidem istis veteres non reperiuntur usi, sed tamen sonos ipsos, prout vel intendebantur, vel remittebantur, vel etiam producebantur, istis appellationibus distinxerunt.

lem esse dicit. Et Servius antiquus grammaticus in Donatum, *Gravem accentum in usu non esse* contendit. Ego quoque credo circumflexum periisse, & solum acutum, vel quasi acutum remansisse. Quare vero magis acutus, quam cæteri, permanferit, ex eodem Ciceronis libro causa poterit elici. *Natura, inquit, quasi modularetur hominum orationem, in omni verbo posuit acutam vocem, neque unâ plus, neque à postrema syllaba citra tertiam: quo magis naturam ducentem ad aurium voluptatem sequatur industria.* Vide Quintilian. lib. 1. cap 5. & Erasnum in lib. de pronuntiatione; qui tamen mihi in omnibus placere non possunt.

Figura. Figura dicta est à fingendo, & * *fingere* est ex-

* *Fingere est exprimere &c.*] Ipsa hæc sunt verba, quibus Jul. C. Scaliger in libb. de Caus. L. L. *tr fingere* exposuit, existimans videlicet idem esse, & ejusdem originis *fingere*, & *pingere*. Sequitur eum Sanctius, & inde ortum, quod *fi* *ra* vocem in simplici vocabulo non agnoscit, nec admittat. Sed pace utriusque dixerim, aliud est *fingere*, & æque simplici ac composito convenire potest *figuræ* vox. Etenim *fingi* dicitur proprie omnis res, quæ figendo, seu affigendo alterum alteri, formam suam accipit, non solum alterius imitatione expressam, sed etiam plane novam. Et hinc aves quando nidos suos struunt, apes quum favos, homines cum ex argilla vel luto vasa fictilia, & statuas conficiunt, proprie *finere* ea dicuntur, quia omnia hæc opera primis temporibus facta sunt affigendo & addendo materiam materię. Hinc porro *vasa fictilia* cujuscunque formæ, & *figuli*, qui ea conficiunt; denique Prometheus, qui homines, eorumque singula membra ex luto finxisse traditur, *Auctor vulgi fictilis* vocatur apud Phædr. fab. 72. Immo *fingere* & *pingere* diversæ prorsus fuerunt artes. Unde Alexander M. ab Avelle pinxit, sed à *Lijssippo fingi* volebat teste Cicer. Famil. V. 12. & Nero *pingendi sineendi se non mediocre habuisse studium* dicitur Sueton. c. 53. Sed & nullus ego dubito, *tr fingere* *tr pingere* esse formatum, vel potius utrumque vocabulum fuisse olim unum idemque, & *tr finere* ad illa, quæ utroque nunc verbo significantur, adhibitum. Postea vero ad significatio-

nem

primere imitatione rem veram. Ita vocamus figuras in tabulis & signis: hinc ducta est similitudo in re literaria, quando ex duabus vel pluribus vocibus effingimus unam. Ego figuram in voce simplici propriè non invenio: propterea in hac parte hoc mihi nomen [non] satis aridet: nam antequam compositio inventa esset, simplicia nullius fuisse figuræ certum est; sed fortasse per relationem, ut vocant Dialectici, rectè dicemus, quicquid non sit compositæ figuræ, simplicis debere appellari. *Simplices voces, inquit Fabius, prima positione, id est, natura sua constant, compositæ aut præpositionibus sub junguntur, ut innocens; interdum repugnantibus inter se duabus, quale est, imperterritus: aliqui possunt aliquando conti-*

Lib. 1.
cap. 5.

B 2

nuari

nem operum fictilium ab aliis rebus, quæ item figendo fiunt, distinguendam, prolatum esse quasi novum vocabulum ad figere interposita litera N id quod inde etiam confirmatur, quod pleraque vocabula ex eo & hac ejus significatione olim derivata non agnoscent hanc literam, Veluti *fierra* *figulus*, *figmentum*, *figulus*. Neque mirum hoc cuiquam accidere debet, quum & in aliis similiter e venerit, veluti in *quæra*, & *quero*. Et sic etiam hodie tanquam diversissima habentur *ansa* & *ara*, quum antiquissimis temporibus utrumque idem plane fuerit vocabulum, nempe *asa*, quod significabat primo generatim omne id quo aliquid apprehenditur, deinde vero speciatim & quasi *aur* *ἄρα* partem illam altaris, quam supplices prehendere solebant, h. e. cornu altaris. Ex uno hoc vocabulo tandem duo pro duplici ejus significatione sunt orta, non derivatione, sed diversa solum pronuntiatione. Nam in generali illo sensu coepit *asa*, interjecta litera N *ansa* effertur. In altero usus pronuntiandi literam S. mutavit in R, sicuti in quamplurimis aliis fecit. Ut vero ad *figere* redeam, ex paulo ante disputatis satis liquere potest, figuram propriè significare quamcunque formam, & proinde non minus simplicem vocabuli formam posse denotare, quam compositam, aut aliunde effertam. Et quidni in ipsis vocabulis duæ vel tres statuatur figuræ, cum & in oratione tot à Rhetoribus ponantur. Audi Auct. ad Herenn. IV. 8. *Sunt tria genera, quæ non figuræ appellantur, in quibus omnia oratio non vitiosa consumuntur. Unam gravem, alteram meliorem, tertiam essentialiam vocamus.*

nuari duæ, ut incompositus, reconditus, & quo Cicero utitur, subabsurdum: aut è duobus quasi corporibus coalescunt; ut maleficus: nam ex tribus nostræ utique lingua non concesserim: quamvis Capfis, Cicero dicat compositum esse ex cape si vis; & inveniuntur qui Lupercalia æque tres partes orationis esse contendant, quasi luere per caprum: nam solitaurilia, jam persuasum est esse ex sue, ove, & tauro: & sanè ita se habet sacrum, quale apud Homerum quoque est: sed hæc non tam ex tribus, quam ex particulis trium cœunt. Ceterum etiam ex præpositione & duobus vocabulis durè videtur struxisse Pacuvius: Nerei repandirostrum, incurvicervicum pecus. Funguntur autem ex duobus Latinis integris, ut superfui, subterfugi: (quanquam ex integris an composita sint queritur) aut ex integro & corrupto, ut malevolus: aut ex corrupto & integro, ut noctivagus: aut ex duobus corruptis, ut pedisequus: aut ex nostro & peregrino, ut biclinium: aut contra, ut epitogium, & Anticato: aut ex duobus peregrinis, ut epi-rhedium. Nam cum sit præpositio in Græca, rheda Gallicum: neque Græcus tamen, neque Gallus utitur composito. Romani suum ex alieno utroque fecerunt. Frequenter autem præpositiones quoque copulatio ista corrumpit: Inde, abstulit, aufugit, amisit: cum præpositio sit ab sola; &, coit, cum sit præpositio con. Sic, ignavi & erecti. Hactenus Fabius. Illud addendum fuit, ubicunque rectus sit, flectetur; obliquus non flectetur, ut omnipotens. Neque excipies cum Prisciano hoc nomen * alteruter; nam

* *Alteruterus.*] dicitur tamen & *alterius utrius*, & sic porro Festus in Rapi solet: quo utroque mors propinqua alterius utrius captari putatur, ubi male substitutum voluit in margine alteruterus. Nam & Cic. Famil. VI. 1. si mihi alteram utrum de exitu rerum promittendum esset. & Cælius VIII. 8. Alteram utram ad conditionem descendere,

nam alter factum est ex alterus, & alterutrius ex alteri utrius, more antiquo.

Species dicitur ab *specio* antiquo; dicitur & *forma*, atque etiam *figura*, unde hæc nomina confusè aliquando à Grammaticis sunt imposta. Sed dicamus speciem more Logico dici; illi enim vocant species partes generi subjectas: sic in re literaria flexiones illæ quæ dicuntur ab uno capite dicuntur species; ut à *lego legens, lectio, lector*. Hanc flexionem seu derivationem Varro non uno in loco *declinationem* vocat; sed latius extendit nomenclaturam, quam ceteri grammatici opinantur. Varronis verba sunt: *Lib. 5. Declinantium genera sunt quatuor: unum nominandi, lingue ut ab equo equile: alterum casuale, ut ab equo equum: tertium augendi, ut ab albo albius: quartum minuendi, ut à cista cistula. Hæc ille. Possimus hic verborum species numerare, ut *curso, sorbillo, caleſco*, quas ego ad Grammaticam nihil pertinere arbitror, cum illorum discrimen à sola significatione pendeat.*

C A P. IV.

De Numero.

Postquam ea quæ dictioni accidunt enumeravimus, quomodo ipsæ voces inter se dividantur, explicemus. Omnes ferè grammatici hanc divisionem per declinationes distinxerunt, ut partim dicerent declinari, partim non item. Sed declinatio posterius quid est, & ex numero, casu, tempore, & genere constat: nam de quolibet nomine prius rogamus speciem, figuram, numerum, & genus, quam declinationem. Quid quòd

in rectis, si propriè loqui velis, nulla est declinatio, sed in obliquis. Adde quod etiam adverbia flecti, seu declinari possunt, teste Varrone, Ut *cras, crastinus*. Contra verò numerus prior est omnibus iis; quia cæteras partes per numeros explicamus; ut prima persona, primus casus, prima declinatio, prima conjugatio, &c. Itaque numerus accidit tribus partibus, nomini, verbo, & participio.

Partes
Orationis
numeri
participi-
pes.

Dualis
numerus
inutilis.

* Numerus alius singularis, alius pluralis; neque plures numeri fuerunt necessarii: nihil enim tertium est inter unum & plura; quoniam unum & plura ex uno frequentato facta sunt. Neque rationi consonum est, aliquos Græcorum (ut Iones) recepisse numerum dualem, quem Æoles non receperunt, quos Latini in multis fuere imitati; & Latinos qui contendebant esse numerum dualem satis exagitat Quintilianus. * Non tamen ibo inficias, duo nomina esse apud Latinos in duali numero *ambo*, & *duo*. Sed à Græcis hæc accep-

Lib. 1.
cap. 5.

* Non tamen ibo inficias &c] Prævit Sanctio Donatus in Artis ed. tec. *Numeri sunt duo, singularis, ut hic sapiens, pluralis, ut sapientes. Est & dualis numerus, qui singulariter enuntiari non potest, ut hi ambo, hi duo. Verum quidem hoc, quod ad significationem, at minime quod ad rationem Grammaticam, de qua hic agitur, & ad quam, ut infra initio cap. 7. traditur, significatio non pertinet. Latini prorsus non agnoscunt in sua lingua Dualem numerum, atque idcirco illa ipsa vocabula *ambo* & *duo* construunt cum pluralibus non sua modo lingua, sed & Græcæ, quæ dualem ceteroquin habet, Manifestum id ex Gellio Noct. Att. I. 16. *sicuti unus χιλιάς, & duo χιλιάδες*. Quod si duo in arte Grammatica Latinorum dualis haberetur numeri, debuisset utique necessario additum sibi habere etiam dualem illius Græci vocabuli, qui est χιλιάδες, non autem pluralem, seu *plurativum*, ut ibidem Gellius, & alibi sæpius hunc numerum appellat.*

perunt, & tamen cum verbo plurali conjungunt, ut *ambo currunt*. Sed jam ad singulas vocis partes accedamus.

C A P. V.

De Nomine.

Nomen dici à Græco *ὄνομα* omnes sentire videntur; mihi autem à *nosco novi, notum, novimen, nomen*: ut à *moveo, movi, motum, movimen, momen*: est enim imago quædam Nomen; qua quid noscitur. Hæc Scaliger. Porro nominis finitio est per vocem numeri casualis cum genere; quæ definitio propria est & perfecta: vox enim seu dictio, seu pars orationis genus proximum est, & *casus* est specialis differentia.

Nomen est vox numeri casualis cum genere.

Auctor ille *malè* *ἐπινοείας* qui circumfertur, indignus profecto Aristotelis nomine, nomen definit: *vocem significantem ad placitum sine tempore, cujus nulla pars significet separata*. An nomina significant natura, an fortuitò, magna quæstio est, & tota physica, nihil ad grammaticos: aliqua tamen attigimus cap. I. Cæterùm hæc pseudo-Aristotelea definitio, aut potius descriptio etiam conjunctiones, & adverbia comprehendit: ut mittam interim pessimam esse definitionem, ubi negatio reperitur. Neque necesse fuit addere, *sine tempore*, ut differat à participio: Participium enim omnino nomen est, sed habet præterea aliquid à verbo, ut Rex Philippus est etiam Dux, & Comes. Sed hæc latius, quàm de participiis agemus. Alii dixerunt: *Nomen est, quod corpus aut rem proprie, male* *communiterve significat*. Quasi corpus non esset

Donatus male Nomen dicitur res; nit.

res; aut quasi hæc definitio ipsorum pronominibus non conveniret. Sed de iis nugis hæc tenus: nunquam enim finis esset, si singula vellemus persequi.

CAP. VI.

De Casibus. Græci sexto non carent.

Cap. 80. **P**rima & specialis nominis differentia, teste Scaligero, casus est. De cuius natura, ordine, atque nomine deinceps est dicendum. Ac primum solet quæri, cur rectus dicatur casus, si casus dicuntur à cadendo, quia cadant à recto; Hoc latè disputat Scaliger, tandemque huc tendit, obliquos dici casus, quia cadant à recto; Rectum autem ipsum, voce largius communicata casum etiam appellari. Disputat insuper Scaliger, non rectè casibus nomina indita ab officio, ut nominativus, genitivus, &c. Sed hæc nomina probat, primus, secundus, tertius, usque ad sextum. Ego ut Scaligero non possum non assentiri, ita etiam antiquissimorum vocabula non audeo convellere. Video M. Varronem (qui ad Ciceronem scripsit) iis uti nominibus, quibus nunc utimur: „[similiterque Asconium in 3. Verrin. *Nominativum casum*; & „in 2. Verrin. * *Ablativum dicere*:] quintiam Varro lib. 1. de Analogia, rationem casuum iis verbis conatur ostendere: *Sunt declinati casus, ut is qui de altero diceret, distinguere posset*,

Casuum
nomina
antiquiss

* *Ablativum dicere*] Adde Sueton. Aug. c. 87. *Demos Genitivo casu singulari, pro domus* & Gell. IV. 16, ubi promiscue *Genitivum* & *patrium casum*, *Dativum*, & *dandi casum* secundum & tertium vocitat.

De Partibus Orationis. 25

posset, quum vocaret, quum daret, quum accusaret. Sic alia quedam discrimina, quae nos, & Graecos ad declinandum duxerunt. Idem Varro eodem lib. & secundo, vocativum non esse rectum, quamvis recto similis sit. Donatus nominativum, & vocativum rectos appellat, non recte. Priscianus latè ordinem casuum ostendit, & singulorum reddit rationem, quare ita vocentur; simulque confutat eos, * qui septimum casum sunt commenti, in quibus est Quinctilianus. In omni porrò nomine natura sex partes constituit. Primum ipsam nomenclaturam, cui meritò datus est rectus, qui verè nomen est; reliqui enim, ut censet Aristoteles, non sunt nomina, sed casus nominis. Deinde quid generet, aut possideat. Tertio cui fini, vel operi destinetur. Quarto in quem finem tendat actio. Quinto vocandi officium. Postremò modum, in quo causas, & instrumentum collocamus. Hic est sextus casus, † qui pessimè vocatur *ablativus*: quum sit in illo comparatio; ut *doctior Cicero*: & modus

Lib. I.
c. 4.
Causa &
origo sex
casuum.

Ablati-
vus non
rectè dici-
tur.

B 5

* *Qui septimum casum*] Sic appellabant Ablativum, quando ad instrumentum vel modum, quo res gesta, denotandum adhibebatur, nec ita manifeste regebatur à præpositione. Servius ad Virgil Ecl. II. *Mollis lateola pingit vaccinia caltha: nisi lateola*, inquit, *septimus sit casus, non fiat versus*. Et ad Aen. I. V. 79. *pulchra facit te prole parentem: quod nos per Genitivum singularem dicimus, antiqui per septimum dicebant*, ut hoc loco, *parentem pulchra prole*, id est, *pulchra prole*.

† *Qui pessime vocatur Ablativus*] Nihilò pejus, quam alii casus receptis appellationibus sunt insigniti, quum & in illis varii usus possint notari, & saepe contrarii istis appellationibus, Veluti in *Dativo*. & *Accusativo*, qui aequè eripienti ac danti, aequè defendenti atque accusanti junguntur. Denominationes haec casuum factae à potissimo usu, qui in *Ablativo* est, quod regitur à præpositionibus, quae nunc quid fimitur & proficitur, maximam partem significant.

ut *lento gradu*: & causa efficiens; ut *amore patris*: & materia; ut *lapide quadrato*: & instrumentum; ut *lapide istus*. Et verò si Quintilianus adverteret, sextum casum omnino à præpositione pendere (quod in constructione ostendemus) & pro natura præpositionis significationem mutare, nunquam in dubium verteret, an septimi casus vis apud Latinos reperiretur. * Sed quoniam hæc casuum partiti-

Vide infra lib. 2.
cap. 8.

* *Sed quoniam hæc casuum &c*] Falsa & inanis est omnis hæc disputatio, quæ sequitur, de sexto Græcorum casu. Nam primo, quæ de partitione naturali casuum, & sexti in omni idiomate necessitate traduntur, inepta adeo sunt, ut ipsa experientia refutentur. Neque Latini sextum adhibere ad modum, instrumentum, causam, pretium, materiam, locum per se denotandum, se i in omni significatione præpositionibus, quæ non requirunt quartum, junxerunt. Græci vero præpositionum & sexti casus usum penes Latinos divisum habent in secundum & tertium, aliquando & quartum. Immo quoniam Sanctius hæc tertium Græcorum præcipuum, vel potius solum dispertiri vult in Latinorum tertium & sextum, quasi cui maxime ille ex Græcis casibus respondeat, affirmare vix vereor, ei, usi certe, Genitivum seu secundum Græcorum æque convenire, quippe qui longe pluribus apud istos nequitur præpositionibus, quam Dativus, & maximam partem illis, unde formatae sunt Latinæ, Ablativo requirentes. Nec quicquam magis proprium Ablativo, quam Absoluto, ut di itur constructio. Eam vero ipsam etiam Genitivo dederunt Græci. In casum porro quaeritur, si Græci sextum non haberent, unde Latinum formassent in Græcis vocabulis, quum utique si Græca hæc vocabula in suæ linguæ formam & constructionem transferebant, debuerint eis dare istos casus, qui in sua lingua erant usitati, & proinde etiam illum, qui in ea destinatus erat præpositionibus seu expressis, seu suppressis. Neque vero ineptius cogitatu est, præpositiones *iv*, *ov*, &c. in lingua Græca jungi non Ablativo, sed Dativo, quam similes Genitivo, neque generationem, neque possessionem significantes, veluti *avri*, *Ag*, *pesca*, *vide*, *aves*, &c. Sed maxime suam sententiam confirmari credit Sanctius eo, quod Græcorum tertius casus sæpenumero cum

La

Latinorum Adjectivis in sexto casu, vel eorum præpositionibus sextum requirentibus construitur, tanquam si istis proinde in locis sine controversia sit idem cum Latinorum sexto, seu Græcorum sextus. Heic vero sciendum, Latinos sextum postremo loco formasse ex tertio tum suo, tum Græcorum, & antiquissimis temporibus, quando propius multo accedebant ad linguam Græcorum, sextum non habuisse, sed ad ejus usum adhibuisse, item ut Græcos, tertium: postea vero tractu temporis, & consuetudine diversi usus, prout tertius ille à præpositione regebatur, vel non regebatur, ex uno casu factos duos; itidem ut ex tertia Latinorum litera *Ed* quæ similiter factæ sunt *C* & *G*, & in his ipsis casibus ex uno sexto deinceps Veteres Grammatici duos fingere voluerunt sextum & septimum, prout vel recipere præpositiones vel recusare ipsis videbatur. Atque hac de causa etiam nunc in plurali numero omnium declinationum apud Latinos conveniunt plane tertius & sextus, Et in singularibus similiter quondam fuit. Nam in prima declinatione dictum olim *MENSÆ*, & hinc dein formatum in dativo *MENSÆ*, in Ablativo *MENSA*, à longâ, utpote orta ex diphthongo *AI*, cum ceteroquin in Nominibus terminalis *A* semper sit brevis. In secunda prorsus etiam nunc conveniunt uterque casus. In tertia quoque olim nulla fuit inter eos distinctio. licet terminatio esset incertior per promiscuum usum literarum *E* & *I*. Sic olim dictum *Sibi*, *sibi*, *sibi*, *Tibi*, *Tibi*, ut ex inscriptionibus inter eruditos constat, *V. & Quintil. I. 7. de r. q. sibi*. Similiter Festus *Me pro mihi dixisse antiquos* refert, quamvis exempla, quæ affert, aliter exponi queant, frustra obnitente Luca Fruterio Verisim. I. 16. Rectius probatur, quod tradit Festus, ex Plauto Bacchid. III. 6. 36. *Et me veteres consultum male*, manifeste *pro mihi*. Similiter Afranius apud Nonium, *qui me est animi exercitus*, ubi *quæ Me* alii volunt esse Ablativum, alii Accusativum, tanquam si *exercitus* verbum sit, & activo sensu positum: alii denique legunt, *qui mei est animi exercere*. At nihil opus nec emendatione, nec tam duris interpretationibus, siquidem meminerimus *Me pro mihi dixisse veteres*, seu olim Ablativi & dativi, ut unius ejusdemque casus, fuisse unam eandemque formam & pronunciationem. Et proinde terminatio hodierni Ablativi manifeste etiam dativo tribuitur in antiquissimo Plauti Epitaphio, quod est apud Gell. Noct. Att. I. 24. *Postquam est mortis datus Plautus, comædia luges. Morte pro morti*. Contra Ablativis sæpe apud Plautum datur forma dativi *Capt. IV. 2. 27. qui alius furfari fuer*, Pfend. I. 2. 64. *Carnaria eria grandia tergoribus emeri uberis*

Græci
habent
sex casus.

- 1.
 - 2.
 - 3.
- titio naturalis est, in omni item idiomate tot casus reperiri, fuerit necesse. Quare contra universum Grammaticorum cœtum, Græcos sexto casu non carere contendo. Primo enim in omni idiomate dativus acquisitioni tantum deservit: per illum igitur, pretium, materiam, locum, & multa alia non significabimus. Deinde si Græcis non esset sextus casus, unde Latini, *Penelope, Parasceve, Grammaticæ*, in sexto casu dicerent, ut Juvenalis *Penelope melius, melius torquetis Arachne*. An quicquam ineptius excogitatum fuit, quam præpositiones

pro *omere*. Men. III. 2. 14. *Loquitur satur de me & de parsi mea*, ubi Vide Taubm. Postea vero usu distingui cœpit forma tertii casus, in pristinam tertii & novam sexti, atque illi tunc assignata est veluti propria, ut & erat antiquior, Græcique convenientior, terminatio I. huic vero in non nullis I. in aliis E. jam vero in quarta declinatione non modo *fructus*, sed & *fructu* dixisse præcos multis exemplis probat Gellius IV. 6. Immo C. Cæsarem in Analogicis libris omnia istiusmodi sine I. litera dicenda censuisse tradit. Similiter in quinta olim promiscue modo *Diei* per E diphthongum ex Græca forma, modo *Die* per E longum dixere. *Plautus Mercat. I. 1. 4. amatores, qui aut Nocti, aut Die, aut Sili aut Luna miserias narrans suas*. Ex his omnibus patet jam, ni fallor, manifeste, sextum Latinorum fuisse primitus eundem cum tertio, qui tunc, ut apud Græcos, præpositiones recepit. Postea vero hunc usum à reliquo istius casus usu distingui cœptum, & in peculiarem quasi casum, ac in quædam declinationum singulari numero paulatim etiam discretum terminatione, esse translatum; ut adeo nihil mirum sit, Latinos si quando Græca vocabula suis tum Ablativis Adjectivorum, tum Præpositionibus Ablativum requirentibus jungere debebant, ea posuisse in Dativo, ut ex quo ipsorum Ablativus originem suam revera ducebat, & cui apud Græcos, tum etiam olim apud se usus Ablativi erat inclusus, & qui ita quodammodo convenire poterat recteque conjungi Latinorum non tertio modo sed & sexto casui, quod ipsum exemplis à Sanctio allatis probatur, & probari solum debebat.

nes Græcas invenire, quæ dativo jungerentur? Sed quod maxime fidem potest facere, Ciceronis multa sunt, in quibus, Græcis nominibus adjectiva Latina in sexto casu, vel etiam Latinæ præpositiones, quæ sextum casum regant, junctæ reperiuntur. Ad Atticum: *quæ τῶνδεῖναι, quas sue historias de Ἀρχαῖς habes.* Ibidem lib. 4. *Ἐλευσινίῃ*. Lib. 10. epist. 8. *ἐν πολίτικῳ*. Ibidem, *prudentia cum ἐπιεικείας*. Ibidem epist. 14. *ἐν πολιτικῷ* genere. Lib. 3. ad Q. Fratrem epist. 1. *ἀποδυστήριον* nihil alius. Lib. 16. Famil. *Non enim se junctus est à philologia, & quotidiana συζητήσει.* Itaque *ἐν χερσίν*, in manibus: *σὺν θεῷ*, cum Deo, * cave credas esse septimum casum.

4.
Lib. 2.
epist. 13.

C A P. VII.

De Genere nominum: nullaque communis duobus. Propria genus non habent.

Nihil esse in re Grammatica incertius genere, rectè asseruit Vergara in sua græca Grammatica; unde non est mirandum, si genus masculinum esse diximus, cujus nota est hic; Femininum, hæc; Neutrum, hec: in quo M. Varronem sumus sequuti, qui secundo de Analogia sic ait: *Sic itaque ea virilia dicimus, non quæ virum significant, sed quibus præponimus hic, & hi: & sic muliebria, in quibus dicere possumus, hæc & hæ.* Eadem est etiam Diomedis doctrina. Et verò ex sententia Varronis, qui dicunt nomina virorum esse masculina, ad significationem

* Cave credas esse septimum casum] Voluit haud dubie Autor, certe debuit ex sua sententia certum dixisse.

omate
re conu
Græcis
mo enim
i tantum
i, mate
gnificabi
extus ca
mmatis,
Penelope
uicquam
epositione
nes

de pr.
ingui cepit
xi, atque il
antiquior,
ero in con
atione non
emplis pro
libris om
it. Simi
diphthoe
ma dixere
, aut De
is omnibus
orum fuisse
ad Græcos
in à religio
iarem quâ
lari junc
esse transla
ndo Gre
cum Præ
debebat,
viris cri
cos, cum
& qui tra
gi Lati
id ipsum
ri solam

nem confugiunt: sed significatio ex illius sententia non pertinet ad Grammaticam; quoniam, inquit, *Grammatica propositum non est singularium vocum significationes explicare, sed usum.* Alii dicunt *Masculinum nomen esse, cui addi potest adjectivum masculinum.* Rectè quidem: sed ego quæro, quæ sint hæc nomina; nam prius me cogis scrutari omnia nomina, eorumque significationes, quam quæ sint nomina masculina, quæ foemina perdiscere. Deinde circa græca nomina in *os*, quibus passim utuntur Latini, tanta est apud Græcos confusio, ut nescias masculina, an foemina, an potius ambigua omnia sint dicenda. Sed quis Græcos ad normam rediget, cum Aristoteles dicat * de *leæna*, ὁ λέων, & ὁ ὄριθς τιχταει. id est, *hi aves parium?* quod aptius verteretur Hispanè, *los leones paren.* Homerus dixit τὸν ἄιζοι, id est, *hunc capram*, τὸς ὄιαι, id est, *eos oves.* ὄνθ, asinus, ἀρξίθ, urfus, γλαφθ, cervus, tum masculina, tum foemina reperiuntur. Apud Græcos multa etiam nomina arborum reperies masculina; quos imitatus Ennius dixit, *Resque cupressos.* Et Martialis, *Palladius lotus.* Plin. l. 16. *Arbores, quos Tubulos vocant.* Idem l. 24. c. 8. cum de Platanis loquitur; *folia eorum tenerrima*, [Viruvius lib. 2. cap. 9. *Larix non est notus, nisi his, qui sunt circa ripam Padis.*] Hinc in sacris Bibliis legimus; *Præpara tibi buxos multos.* Item; *Quasi Libanus non incisus vaporavi habitationem meam.* Itaque Pinafer, Oleaster, Pyrafter masculina sunt, juxta terminationem. [Lucret. 6. *Oleaster neffare tinctus.*] Sed si dicas, *magna Oleaster, deest arbor*, ut in ellipsis dicitur. Ut tan-

Vide infra in Ellipsis Arbor. & Voss. de Anal. l. 13.

* De *leæna* ὁ λέων] Et de *mulis* ὁ θήλος ὄριθς Lib. VI. Hist. Anim.

tandem aliquid certum de genere statuamus,
 * Genera duo esse dicimus, quæ sola novitatio
 Genera
 tantum
 duo.

• Genera duo esse dicimus] Genus in arte Grammatica, usu certe, significat non tam sexum, quem duplicem solummodo natura novit, sed quocumque diversas variarum terminationum classes, quarum quæque vocabula in convenientia Adjectivi & Substantivi solummodo, non item diversarum, jungi inter se queant. Quæ classes proinde in diversis linguis diversæ numero & sunt, & esse possunt. Nullum tamen dubium, quin hæc Generis Grammatici, istarumve classium differentia doctrina originem primam duxerit ab illis vocabulis, quibus animantia significantur. Hæc enim quia in duplicem naturam ac sexum discreta sunt omnia, etiam proinde illa vocabula, vel certe nonnulla eorum, prout modo ad masculos, modo ad feminas istorum maxime animantium, quæ vulgo etiam nota, designandos adhibebantur, duplicem accipere terminationem, ut diceretur *Isch Vir, Ischa Vira*, unde *Virago, Melech, Rex, βασιλεύς, Melcha, Regina, βασίλισσα*. Porro jam quia Adjectiva omnibus omnino Substantivis etiam utriusque sexus jungi possunt, & junguntur, ut esset convenientia quadam terminationum inter ea, quæ sic jungerentur, visum fuit, etiam illam terminationum varietatem Adjectivis dare, ut diceretur *Thob, Thoba, Bonus, Bona*, & proinde *Ischa Thoba, femina bona*. Ea vero cum jam data esset, quia Adjectiva junguntur non modo vocabulis, quibus animantia notantur, sed & aliis quibuscunque, visum deinceps fuit pene necessario, omnia substantiva dividere in duas quasi classes, in quot Natura dispersita est genus Animantium, easque denominationibus à sexu petitis insignire, remque ita ordinare, ut earum prior reciperet solummodo Adjectiva prioris terminationis seu masculinæ, altera posterioris solummodo & femininæ. Hanc arbitror fuisse rationem & originem generis Grammatici in linguis primis seu Orientalibus. Græci postea reliquere hunc numerum istarum classium, qui in prioribus linguis respondebat numero sexuum: & proinde neglexerunt in hac doctrina rationem sexuum, sed ex parte tantum, atque ita, ut simul tamen significarent per appellationes istarum classium, olim in sua quoque lingua, vel certe in iis, unde sua est derivata, fuisse duas solummodo, easque diversitatem sexuum præcipue respexisse, vel originem suam ei debere; dum nempe & ipsi istas clas-

Neutrum
non est
genus.

Commune
genus
nullam
est.

tio naturæ; nam quia per mares, & fœminas propagarentur genera, *genus* dictum fuit: & lingua Chaldæa, Hebræa, Syra, Punica, Hispana, Gallica, Italica, & aliæ plures, duo tantum agnoscunt genera. Neutrum verò genus, genus verè non est, sed per utriusque negationem, ut Græci expressius declarant, *ἄδιεγον*: nec enim ex duobus compositum est, ut dicebant imperiti, sed utrumque excludit: Hoc genus Græci acceperunt, unde Latini sunt mutuati.

Commune genus vocabant grammatici, quòd ita ex æquo conveniret mari, & fœminæ, ut si solum poneretur, de utro fiat sermo, non possis distinguere; qualia sunt, *homo*, *sacerdos*, *agricola*, *vates*, *sus*, *bos*. Quæ ratio futilis est, & manca; sic enim necesse semper foret, ut adjectiva illis nominibus copularentur, ut distinctio fieret. Deinde etiam contra Philosophicam rationem aliqua nomina ex æquo, duo, vel plura significarent, quòd est contra Platonem in Cratylo, & contra Aristotelem, qui *Homonyma*, quæ imperiti vocant *equivoca*, duo quidem significare contendit, sed unum propriè, cætera per similitudinem

classes appellarunt *γένη*, earumque duas priores à sexuum discrimine *γένος ἀρσενικόν* & *θηλυκόν*, masculinum & fœmininum: tertiam verò *ἄδιεγον* Neutrum, ipsa illa appellatione quodammodo declarantes, hanc serius accessisse illis prioribus, primitus solis existentibus, sed usum tamen suæ linguæ in hac re recessisse à prima rei origine. Græcos imitati sunt per omnia Latini. Germanorum quoque lingua triplex genus recipere videtur. Dicunt enim *der man* / *die frau* / *das kind* / & sic in Adjectivis, *ein reich* / *man* / *ein reiche frau* / *ein reiches kind*. Belgica dialectus, properatâ loquendi ratione, recidit terminationes adjectivorum, quia duriusculæ sunt, utpote in consonantem exeuntes,

rudinem quandam : quam malè autem hoc intellexerint, qui se Aristoteleos profitentur, alibi docuimus. Afferimus igitur nulla esse nomina communia duobus, nullaque esse ambigua ex his, quibus aliqua animalia significamus: error enim fuit Grammaticorum inter ambigua genera *Talpa, dama, Panthera, bubo* inferere. Fatemur quidem multa esse nomina Epicœna, quæ mares, & fœminas significant; sed non ex æquo: nam *homo, latro, miles, comes, sacerdos, vates, milvus, corvus, elephantus*, mascula prius intelligimus, „ [quasi „ adjectum esset nomen *Mas*: ut *Plautus Pœn.* „ *Tunc contrectare audez, quod mares homines amant.*] Deinde si de fœminis velis facere sermonem, *sacerdotem fœminam, vel elephantum fœminam* dices. Rursus, *Balena, Dama, Aquila*, fœminino genere intelliguntur; significabis tamen mares, si *Aquilam marem, vel Balenam marem* dices, ut in *Ellipsis* latius in *Fœmina*. Mitto hic ridiculos illos, qui *Epicœna* ad aves tantum, & quadrupedes retulere; satis enim constat illos non intellexisse, quid vox *Epicœnum* apud Græcos significaret; unde pessimè, *promiscuum* Latine verterunt. Verbum hoc Græcum unico Latino verti non potest, significat enim sexum communem, in quo alterum excellat, quasi dicas, *supercommune*. Hoc *Cæs. Scaliger* minimè intellexit: unde ut Græcos fugillet, melius Latinos dixisse de hac re contendit. Sed ejus verba subscribam; ut totum negotium melius intelligatur: *At illud, inquit, forendum non fuit, quum animalia quedam suis generibus non notarent. Hanc negligentiam Græci vocarunt genus mixtores pessime: nam κοίος id quod duo comprehenderet genera, nominabant: hoc autem alterutrum quum recipiat, non potuit habere præpositionem*

In paradoxo u-nius vocis:

Epicœnum genus.

De causis ling. Lat. cap. 79.

Lib. I.
c. 4.

ἐστὶ: addit enim quantitatem Mathematicis, ut ἐπιπέδου, nostri melius, promiscuum. Hæc ille. * Rectius aliquanto Quintilianus lib. I. Epicæna, inquit, esse, in quibus sexus utarque per alterum apparet. Advertendum tamen, genus Epicænum ad grammaticum nihil spectare, sed ad Rhetorem, sive linguæ peritum; nam rogatus puer, cujus generis sit *Aquila*, si dicat esse Epicænum, nihil certi attulit, nisi dicat esse Epicænum fœmininum.

† Communia igitur nomina, quæ intel-
li-

* *Rectius aliquanto Quintilianus &c.*] Hic tamen isto loco etiam promiscua Latine appellat *τὸ ἐπιπέδον*, dum ait, *Nec statim diligentem putabo, qui promiscua, quæ & Epicæna dicuntur, ostenderit, in quibus sexus uterque per alterum apparet.* Epicæna autem dicta, quoniam utrumque sexum una non modo terminatione, sed & uno genere Grammatico exprimere valent, ut dicatur *hic passer* etiam de femina, *hæc aquila* etiam de masculo. V. Voss. de Anal. I 16. in Addendis. Naturam Epicænarum non perspexit Sanctius noster, dum distinguere non valuit inter Communia & Epicæna, hæc enim causa, quod ridiculos pronunciet, temerè nimis, illos, qui Epicæna ad avertantum & quadrupedem reinlerint, & quod ipse perperam iis adtribuat humani generis, actionis & officii nomina, quæ revera Communia sunt, & in utroque genere usurpantur. Nec enim dicitur solo masculino etiam genere de femina *hic sacerdos*, ut *hic passer*. Recte tamen illud, quod genus Epicænum ex Grammatica exturbat. Nomina sunt Epicæna. h. e. unico suo genere utriusque sexui *κείνα*, atque ita *ἐπιπέδον* h. e. magis communia aliis *κοινὰ*, ut quæ suam, quod ex terminatione habere debent genus, non communicant cum utroque sexu, ut Epicæna, sed diversum seu duplex genus inde accipiunt. *Aquila* ergo, si quis roget, non dici potest nisi valde *καταχρηστικόν*, esse generis Epicæni, sed esse nomen Epicænum, generis autem fœminini. † *Communia igitur nomina &c. nulla sunt*] Immo sunt, & ad eundem lapidem impingit Sanctius, dum non distinguit inter Nomen Commune, seu duplicis generis, & Genus Commune, quod proprie loquendo rejiculum esse debet. Ceterum sicuti Lingua Latina recepit vocabula, quæ uno gene-

liguntur à grammaticis, nulla sunt; nam, ut diximus, ineptus esset sermo, *vidi vatem, vidi sacerdotem*, sine adjectivis, si nomina ex æquo significarent utrumque sexum. Si igitur animal nullum est in rerum natura, quod sexus ambos æque potentes habeat, frustra erit nomen, quod nominet rem, quæ non sit. Nec mihi quisquam objiciat Hermaphroditos, seu Androgynos: nam in iis Hermaphro-

C 2 di-

genere, & una constructione utrumque sexum declarare queunt, quidni similiter ejusmodi habeat vocabula, quæ in constructione utriusque generi se accommodent. prout vel ad masculinum, vel ad feminam significandam adhibentur, ut dicatur *Hic sacerdos, hæc sacerdes, hic Dux, hæc Dux*. Veluti Florus IV. 11. *Prima Dux fuga Regina*. Ubi *Prima* sine *Prima* referri ad *Dux*, certum esse nobis potest ex his Ciceronis locis: de Senect. c. 2. *Quod naturam optimam ducem sequimur* & de Amic. c. 5. *Qui assurgunt naturam optimam recte vivendi ducem*. In quibus manifesta est proxima & directæ constructionis convenientia Adjectivi & Substantivi, per quam solam utique generis doctrina cognoscitur, & propter quam solam in arte Grammatica requiritur. Nulla ergo causa quamobrem refugiamus & hoc vocabulum, & alia nonnulla dicere, non quidem cum Grammaticis, *Communis esse generis*, sed potius *Duplicis*, vel *Communianis* quoque, masculini & feminini generis, ut quæ construntur per se & directe, modo tanquam masculina, modo tanquam feminina. Nec tamen propterea utrumque sexum ex æquo simul singulis locis significant, sed modo hunc, modo illum, prout diversimode construntur. Neque video, quid discriminis sit in re ipsa, sive directe *Hic dux, hæc dux*, sive per Ellipsin perpetuam *Hic masculus dux, hæc femina dux* dici & intelligi gradas, nisi quod hoc operosius ac difficilius, magisque idoneum sit turbandis mentibus discentium, illud clarius & expeditius. Usu certe res ipsa eodem recidit, & per istam Ellipsin vocabula æque cum Adjectivis alterius generis construi utique ex Auctoris nostri sententia queunt, ac si essent & ipsa ejus plane generis. Denique nulla profors causa est, quare substantiva sub una terminatione recipere non queant duplex genus, æque ac in Adjectivis una item terminatio omni generi accommodatur.

ditis alter semper sexus excellit. Imò ratio est à me, qui Epicœna nomina constituo; *In quibus*, ut dixit rectè Quintilianus, *sexus uterque per alterum apparet*. Sed in Epicœnis distinguendis antiqui solebant addere, pro rei natura, *mas*, aut *fœmina*; ut *Aquile mares, piscis fœmina*. Aliquando tamen hoc signo supersedebant, ita ut nomen masculinum viderentur efferre fœmininè, aut contra: ut si dicas, *vidi murem fœtam*, cum mus perspicuè sit masculinum. Quod ut facilius, & explicatius probemus, Quintilianum ipsum audiamus. *Fiunt*, inquit, *& circa genus figuræ in nominibus*; nam *& oculis capti Talpæ, & timidi Damæ dicuntur à Virgilio: sed subest ratio, quia fœcus uterque altero significatur*; tam enim *mares esse Talpas, Damasque, quam fœminas certum est*. Hæc Fabius. Virgilius in illo loco figura Ellipsis usus est, quum dixit, *Cum canibus timidi venient ad pocula Damæ*: &, *Atque oculis capti fodere cubilia talpæ*; respexit enim non ad vocem, sed ad significationem maris; quia Talpa, & Dama Epicœna sunt: & quoties à terminationis genere desectimus, figura est; vel Syllepsis, si aliud concipimus, quàm proferimus; vel Ellipsis, si deest aliquid nomen generale, cum quo adjectivum debeat concordare. Syllepsos exempla aliqua subjiciam, reliqua require in Syllepsi. Terentius: *Mea Glycerium, quid agis?* Glycerium juxta terminationem neutrum est, ut sunt omnia nomina diminuta in *on*, apud Græcos; ut τὸ γλυκέριον, suavium; τὸ ἀνδράκιον, homunculus; τὸ ἀνδραπαλον, homuncio; τὸ γράδιον, vetula. Id quod etiam Quintilianus significavit, quum inquit lib. I. cap. 4. *Aut quæ fœminina positione mares; aut*

Lib. 9.
c. 3.

Eclog. 8.
Georg. 1.

neutrali, feminas significant: qualia sunt *Muræna*, & *Glycerium*. Idem paulo post, quasi se exponens inquit; In eadem specie sunt nomina feminina, quibus mares utuntur; & neutralia, quibus feminæ. Sed hoc antea Varro docuerat lib. 2. Analog. Ut calcei, inquit, muliebres sint, an viriles, dicimus ad similitudinem figuræ, quum tamen sciamus, nonnunquam & mulierem habere calceos viriles, & virum muliebres: sic dici virum *Perpennam*, & *Marcum Leccam muliebri forma*. quasi dicat: *Perpenna, Lecca, Antonius Musa, & Joannes Maria* cognomina sunt feminina; tamen ideo habentur masculina, quia maribus adhærent, & de maribus dicuntur. Prisciani etiam hæc sunt Lib. 5. de verba. In E quoque productum inveniuntur femininæ genera; sed Græca duntaxat, ut *Taygete, Euterpe*; & in um figuratè, ut *Glycerium mea, Dorycon, & Philotium*. Figuratè, inquit Priscianus, quod & sentit *Linacer*. Itaque Latine dicitur: *Hæc mulier est novus miles, bonus comes, ignavus agricola*: ut dicimus; *hic homo est fera bellua, & taurus maxima victima; & aurum est dux bonus; & vinum optimus index; & hoc animal est testis bonus*. Sed quum dixit Cicero, naturam bonam ducem; & *Valer. Maximus, Antiquorum simplicitas certissima index*: Lib. 2. Et de *Massilia* loquens; *Severitatis custos acerima*, cap. 1. figura est *Syllepsis*: quemadmodum & in illo *Plauti*, quum de foemina dicitur; *Qui hic commercarius civos homines liberos*: & *Terentius de Ancilla*; *Quum ejus tam negliguntur internuntii*. Et in facris, in historia *Abrahæ* sæpè iteratur; *Mortuum meum*, quum de *Sara* fiat sermo. De *Ellipsi* quære exempla in voce *fœmina, fabula, urbs, navis, herba*. Desinant igitur jam obstrepere *Grammatistæ* cum nomine *homo* (quos vel *Calepinus* inscitia arguit) ex illo *Ciceronis*;

Quoniam homo nata erat : nam homo ibi nullum
habet adjectivum ; ut tua filia nata erat homo,
potuisset dicere, nata erat animal ; ut Teren-
tius in Phormione dixit, Virum me natam vellem.

» [Livius lib. 28. * Porcus natus erat femina. Et
» Ovid. 2. Amor. 5. O mihi perpetuum nata puella
» malum. qui etiam de Cæneo loquens : Femina
» natus erat. An ergo stolidum Grammatico-
» rum pecus contender, Fœminam esse maf-
» culini generis, quod similiter de muliere fa-
» cere eos oportet ; cum Plautus dicat, Am-
» phitruo factus est mulier. Pari modo Puer erit
» eis fœmina, cum sit apud Justinum lib. 1.
» Semiramis puer credita est.]

Adjecti-
va nomi-
na non
habent
genus.

Adjectiva nomina non habent genus, sed
terminationes, & (ut Grammaticè dicam) per-
sonas ad genus ; ita ut terminatio in *us* adap-
tetur masculinis ; in *a*, fœmininis ; in *um*,
neutris. Itaque genus est in substantivis tan-
tum, & invento genere, quarimus termina-
tionem in adjectivis : & ita, si non essent no-
mina adjectiva, nemo quæreret genus gram-
maticum ; neque si nomina adjectiva unam
tantum haberent terminationem. Ut *parens*,
conjug, *infans*, *adolescens*, *juvenis*, *senex*, *pauper*, *dives*,
& hujusmodi alia. Sed mirandum non est,
adjectiva nomina in singulari, aut plurali, pro-
pter rariorem usum aliqua terminatione defice-
re, præcipuè neutrali ; ut in nomine *alma*,
quod quum sit adjectivum, tamen raro in
masculino, nunquam in neutro reperitur. Sic
nova nupta, quum *nuptus* sit participium. Unde
Plautus *Casina* ; *Novum nuptum*, cum novo marito:
sic

* Porcus natus erat femina] Verba Livii aliter se habent
Tarenti bicops, & agnus mas, idemque femina natus erat
lib. XXVIII. c. 114

fic apud Græcos *αἰμία*, id est, veneranda. Sic *viatrix*, & *ultrix*; quæ merito vocantur ab Scaligero adjectiva; etiam in singulari: nam in plurali dubium non est; ut *arma viatrix*; *ultricia tela*. Et apud Lucanum; *viatrici dextra*. Priscianus ideo dixit, *hæc nomina facere ablativum in e, vel i, quia sint adjectiva*. Denique nominum vis, & natura est intuenda, etiam si usus non totam nominis naturam assumat; nec enim quia sola foemina possit esse prægnans, dicendum est cum imperitis; prægnans esse generis foeminini tantum: nam *prægnans Iovis cerebrum* legimus; & *fœtum ejusdem femur* dicimus; Et, *scandit fatalis machina muros*; *fœta armis*; & *gravidum equum Trojanum*.

Sed jam, ut sentio, expectas à me, ut hæc nomina, quæ exempli causa adduxi, probem esse adjectiva. Primum omnium adjectivum necesse est sit omne nomen, unde duci potest comparatio; ut *senior*, *junior*, *adolescens*; quia qualitas nominibus significatur adjectivis, non substantivis. *Parens à pario* fit, inquit Festus, & *verum participium* est; nam parere, apud antiquos de homine etiam dicebatur; sicut *rixæ* apud Græcos. Homerus, *ὃν ἀδύνατον τινὲς Ζεύς*, id est; *quem immortalis peperit Jupiter*. „ [Cicero 2. Tusc. Deianiram „ ait *Oenei partu editam*, quod pater Oeneus eam „ pepererit, id est, genuerit.] In Pandectis parere de hominibus etiam dicitur; quomodo Nonius Marcellus citat Cæcilium poetam. *Conjux* est, quicquid est sub eodem jugo: reliqua ad hunc locum pete ab Ellisi, in voce *Vir*, vel *Fœmina*; & *Puer*, & *Homo*. Restat illud, quod à nemine animadversum esse vi-

*Nomina
quæ ca-
rent ge-
nere.*

deo, * Nomina propria hominum, urbium, fluviorum, montium, cætera hujusmodi, genus Grammaticum habere non posse; nam ut sæpè monuimus, si non essent adjectiva nomina, genus apud Grammaticos locum non haberet: si enim dicas; *Revereor patrem: Ne lædas hominem: Exclue canem;* non refert, cujus generis sit, interrogare, nisi addendum sit adjectivum. Hinc jam patebit, genus in illis nominibus non esse quærendum, quæ adjectivis conjungi non possunt: qualia sunt, *Ego, Tu, Sais,* & hominum, & Deorum nomina propria; ut, *Ego sum Hispanus.* scilicet, *homo:* vide in Ellipsi *Homo.* *Magna Tarentum,* scilicet, *urbs:* vide Ellipsin; *urbs: arbor, fluvius, mensis,* &c.

*Adjecti-
va non
conjun-
gentur
cum no-
minibus
propriis.*

Causa nunc est aperienda, quare nomina propria nolint adjectivis conjungi. Quod proprium, & singulare est, sic a rebus cæteris separatur, ut nulli alii videatur posse conferri, & comparari. Porro si comparari non potest, non admittit qualitatem, aut quantitatem: non enim dicitur, *urbs parva,* nisi com-

* *Nomina propria &c.]* Non absurde quidem disputantur sequentia, sed tamen exemplis demonstrari potest contrarium, nomina propria Adjectivis directe & per se sine *Adjectivis* jungi, & proinde genus Grammaticum revera habere, quod utrumque negat Sanctius. Ne longe abeamus, nomina propria Urbium, quæ masculino in genere ponuntur & construuntur, nullam utique patiuntur *Adjectivis*, veluti quum dicitur *Narbo Marciv,* *Simo aquasus.* Hæc autem ut Adjectiva & substantiva directe conjungi manifestius adhuc ex eo, quod nulla prorsus nomina urbium masculino genere constructa occurrant, nisi quorum terminatio est masculina. Ex quo proinde apparet, ista etiam nomina recipere genus suæ terminationi conveniens, & in constructione cum Adjectivis haberi rationem non alicujus *Adjectivis*, quæ in Nominibus femininæ terminationis eadem esse possit, sed ipsius Nominis proprii terminationis, & Generis.

comparatione alijs urbis. Si igitur velis con-
 jungere cum Roma, hoc nomen magna, fi-
 gnificas esse aliam Romam parvam, quod in-
 telligi non potest. Dices igitur, Roma est ma-
 gna, subaudi, urbs. Sic Petrus est albus, subau-
 di, homo, nam albus est, non quatenus Petrus,
 sed quatenus homo est. Scio Pseudosophistas no-
 stri temporis aliter hæc disputare: sed ex ipso Ari-
 stotele discant se delirare, nos recte sentire: nam
 in prima Philosophia lib. 5. cap. 9. *Singularia*,
 inquit, *non suscipiunt determinationem, quia de plu-
 ribus non affirmantur*: & lib. 7. cap. 4. & ibidem
 cap. 15. sic ait: *Singularium non est demonstratio*,
neque definitio, ac proinde neque scientia. $\eta\epsilon\iota\ \tau\alpha\ \rho\epsilon\iota\ \tau\epsilon\iota\ \tau\epsilon\iota$
 $\pi\alpha\varsigma\ \delta\epsilon\ \tau\epsilon\iota\ \tau\epsilon\iota\ \tau\epsilon\iota$, id est, *semper enim est omnis de-*
finitio universalis. Hebræi præterea notant, no-
 mina propria ideo non recipere articulos,
 quia satis per se nota sunt. Nec te moveat,
 quod Athenas doctas dicimus; vestros Metellos;
 nostros Cicerones; nam nulla pluralia verè dici
 possunt propria: nam Athenæ olim fuere
 multæ athenaides, hoc est, oliuæ, vel olivæ-
 ta; quæ postea in unam urbem coaluerunt.
 Sic Parisi, multi pæsi. Sic Burgi, multi Pyr-
 gi, id est, turres. Sic patria mea Brocæ, quo
 nomine antiquitus dicebantur mapalia. Nec
 nomina Deorum propria dici debent, quum
 pro re cui præsumt inveniuntur: ut dubio Marte;
 dura Tellus; ardens Vesta.

C A P. VIII.

De declinatione.

Quid sit declinatio apud Grammaticos,
 melius jam usu intelligitur, quàm de-
 finitione explicatur. Declinatio, inquit,
 C 5 unt,

1. Analo-
logia.

unt, est casuum variatio. Nos nullam posui-
mus definitionem; contenti dixisse, ex differen-
tiis nominis oriri declinationem. Varro innu-
meras formas declinandi proponit; ut à Te-
rentius, Terentii: ab equo, equito: ab ho-
mine, homunculus: à capite, capitulum: ab
homine, homines: à prudentia, prudens:
ab ingenio, ingeniosus: à pugnando, & cur-
rendo, pugiles, & cursores. Hæc carptim
ex Varrone: sed rursus Varro; *Vocabularium*,
inquit, ut homo, & equus, declinationum genera sunt
quatuor: unum nominandi, ut ab equo, equite:
alterum casuale, ut ab equo, equum: tertium au-
gendi, ut ab albo, albius: quartum minuendi, ut à
cista, cistula. & declinationum ordinem alium
ponit Varro, alium alii; & fortasse commodio-
rem, quam quo utimur. Sed in re levi nolumus
esse morosi; Prisciani rationem omnes ferè se-
quimur, qui à vocali genitivi ordinem de-
clinationum exequitur. Pronominum verò
declinationes constituere ineptum Grammati-
corum est commentum: sunt enim irregularia,
quæ isti vocant Pronomina; neque ad declinatio-
num regulas fuerunt revocanda; neque quic-
quam ad analogiam faciunt, quemadmodum
reliqua paradigmata.

Vide su-
pra c. 2.

C A P. IX.

Nulla esse nomina Heteroclyta, aut
Heterogenia.

IN anomalis reliquis ridiculi sunt Gramma-
tici, qui Centauros, & Hermiaphroditos
effingunt; nullum enim nomen est, quod
in plurali degeneret à singulari, aut in gene-
re,

re, aut in declinatione. *Cælum* plurali caret apud Latinè loquentes, qui unicum coelum statuebant. Planetarum circulos aut orbes vocat Cicero: sed si necesse sit *caelos* in plurali dicere, non propterea genus mutatur, quia *hic cælus* dicebant antiqui. *Cælum hoc*, inquit Charisius, *quum sit neutrum*, etiam masculinè *Petres dixerunt: ut Ennius; Quem cælus genuit.* Idem quoque *caelos profundos.* Cicero lib. 9. Familiar. *quæsturum putabat, an esset unum cælum, an innumerabilia.* Idem sentiendum de *locus*, & *jocus*: nam quo alio argumento credam aliquando fuisse in *um*, nisi quod in plurali etiam desinant in *a*. Jam quis est tam hebes, qui non intelligat aliud esse *epulum* in singulari, aliud *epulae* in plurali? Nos non diffitemur esse nomina, quæ altero numero, aut certis casibus careant; sed permissionem, aut generum, aut numerorum non concedimus. Præclare mihi videtur sentire Joannes Pastrana, quum præcipit, omnia nomina in *us*, non significantia verè mærem, aut foeminam, posse etiam terminari in *um*; ut *baculus*, *baculam*; *puteus*, *puteum*. Ego animi gratia aliqua collegi ex Varrone, Charisio, Festo, Nonio, quæ in utraque terminatione inveniuntur; tu si erit otium, alia diligentius exquires. *Abin-* *Nomina*
thius, *acinus*, *angiportus*, *anfractus*. *Aver-* *que pro-*
nus, *baculus*, *bacillus*, *baltheus*, *buxus*, *miscus in*
callus, *calcaneus*, *candelabrus*, *capillus*, *us &*
carbafus, *carrus*, *caseus*, *cibus*, *crystallus*, *um des-*
clivus, *coelus*, *collus*, *corius*, *clypeus*, *cro-* *nunt.*
cus, *cubitus*, *culeus*, *dorsus*, *eventus*, *us*.
fascinus, *fenus*, *finus*, *forus*, *fretus*, *gelus*.
l. gelu, *genus*, *l. genu*, *intubus*, *jocus*, *locus*, *le-*
ctus, *lucrus*, *lupinus*, *lutus*, *medimnus*, *mò-*
dus.

dius, nasus, palatus, us, &, i, patibulus, hoc pelagus, peccatus, us, peditus, pileus, pileolus, porrus, punctus, puteus, prætextus, us, raius, reticulus, rictus, us, sagus, sensus, us, sexus, us, scutus, sparus, stylus, stimulus, supparus, sibilus, Tartarus, tergus, tignus, vallus, vultus, uterus, hoc vulgus: & plurima Græca, quæ in Or, simul & On desinunt, ut Crystallos, Gargaros, Dyndimos, Tympanos, Barbitos, Tartaros, Pergamos. [Ita cingulus Ciceroni, cingulum, Virgilio placuit.]

Sunt & aliter redundantia, ut hic, vel hæc penus, i, & penus, us, hoc penum, i, penus, oris, penus, u. Fugerum jugeri; juger, is. Plebs, is, plebes, ei, adipes, adeps, sepes, seps, traves, trabs. Delicium, ii, delicia, æ. Margaritum, hæc margarita. Cavillum, hæc cavilla. Mendum, hæc menda. Balneum, balineum: hæc balnea. Cingulum, hæc cingula. Labruscum, hæc labrusca. Tapetum, tapes, etis: tapete, etis. Gausapum, hoc gausape indecl. Prænestis, hoc præneste indecl. Soractes, hoc Soracte indecl. Tonitrus, tonitrum, hoc tonitru. Gelus, hoc gelu. Genus, hoc genu. hoc rete, hic retis. * Emblemata, emblematum. Sic

* Emblemata, emblematum] Illud Græcæ, hoc Latine est formæ, cujus casus plurales frequentiori in usu fuere apud antiquissimos, ut dicerent, emblematorum, emblematis Nonius Marc. peculiare caput scripsit de mutata declinatione, (debuisse porius appellasse de variâ declinatione) in quo reperias Poematorum non honorum ex Afranio, & Neque scriptum in Poematis ex Plauto. Disertius & uberius hanc formam assernit Carisius lib. 7. Cujus verba tum Manutius ad Cicer. Famil. XVI. 11, ubi & is eodem modo ait, in excubendis hypomnematis: tum Vossius de Anal. II, 14. retulere; idcirco hic ea repetere nihil atinet. Heic vero addendum, illam Græcæ linguæ formam non modo

De Partibus Orationis. 45

torreuma & similia. Quies, etis, quies, ei, sic requies. Alia sub uno fine secundæ, vel quartæ: Acus, Arcus, Cornus, Laurus, Pinus, Spectus, Quercus, Ficus, Lacus, Colus, Domus, Fastus, iustus, pretextus, eventus. Alia sunt primæ vel quintæ; ut Avaritia, Avarities: sic barbaries, blandities, divities, materies, maceries, malities, mundities, nigrities, notities, nequities, pigrities, segnities, scabrities, spurcities. Sunt & adjectiva redundantia; ut Inermis, inermus: sic enervus, hilarus, im-

in istam Latinorum terminationem translata, sed & aliam primæ, ut dicitur, declinationis. Sic enim à τὸ ἄρχος dixerunt etiam *schema*, *ma*. Sueton. Tiber. c. 43. *Ne cui in opera edenda exemplar imperata schema desisset.* Ubi Vide Torrent. qui plura adfert ejus generis. Præterea frequens hoc fuit Latinis, ut in vocabulis ex Græca lingua sumptis formam seu declinationem imprimis variant. Sic promiscue *hebdomis* & *hebdomada* passim, sic *Crotin*, & *Crotous* Frontin. III. 6. 4. *Salamis*, & *Salamina*. Justin. II. 7. *Ptolemais* & *Ptolemais* Sulpic. Sev. lib. II. aliaque innumera usurpaverunt veteres. V. Th. Munkenum in Dissert. Hygino præmissa, alia & quam plurima exempla adferentem. Immo vero mutaverunt aliquando simul declinationem, numerum, & genus. Veluti urbs Lydiæ τὰ Σουαίερα Græcis, unde Apocal. c. 1. ἄγγελος τῆς ἐν Σουαίεροις ἐκκλησίας. At apud Liv. XXXVII. 44. *Legisti ab Thyatira venerum*. Sic & *Τιγρανόκερα πόλις Ἀρμενίας ὠδύπρας*, ait Stephanus, h. e. *Tigranocerta* urbs *Armenia* neutro genere, plurali scilicet. At Frontin. II. 1. 14. & II. 7. 4. in *Armenia* majore apud *Tigranocertam*. Sed & ipsi Græci hoc modo in suis nominibus variasse reperiuntur. Ita enim in sacra quæque scriptura iisdem in locis simul ἡ Λύσρα & τὰ Λύσρα occurrunt. Act. XIV. 6. κατὰφυγον εἰς τὰς πόλεις Λυκαονίας Λύσραν ἐ Διόβην. Mox. v. 8. καὶ εἰς ἀνὴρ ἐν Λύσροις Sic XVI. 1. κατὰ τῆσέ τις Διόβην ἐ Λύσραν at v. 2. οὗ ἐμαστρεβὸς ὑπὸ τῶν ἐν Λύσροις. Nihil ergo mirum, si in eorum vocabulis similia sibi permiserunt Latini, qui tamen etiam in suis eadem sunt ausi. Etenim oppidum illud, quod portus vicem Romanis præbuit, dictum fuit *Ostia*, a, & *Ostia*, *orum*, de quo vide *Græcæ*. Patrem ad Liv. IX. 19.

imbecillus, effrenis, exanimis, acclivis, infornis, gracilus, bijugus, quadrijugus: violens, violentus: opulens, opulentus: & multa in er, ut hic Ofober, hic & hæc Octobris, & hoc Octobre. Sic acer, alacer, celer, celebrer, campester, equester, pedester, paluster, saluber, silvester, volucer September, &c.

C A P. X.

De nominibus diminutis.

OMnia nominis accidentia erant jam explicata, nisi alia declinationum genera restarent, quæ alio nomine derivata vocantur; quarum plura sunt genera: Sed nos ea tantum persequimur, quæ à grammaticis ignorantur; ea sunt diminuta, possessiva, comparata, superlata. Nunc de diminutis, & comparatorum derivatione; reliqua in constructione prosequemur. *Diminutio*, inquit Fabius, *genus tantum detegit*: quasi dicat; Quoties dubitaveris de genere, (nam declinationem non ostendunt diminuta) recurras licet ad diminuta: nam *fianis* masculinum esse, *funiculus* ostendit. Cum hæc regula verissima sit, nugis tamen armatus Laurentius Valla, illam evertere conatur: adducit enim multa diminuta, quæ ab origine videantur in genere discordare. Illum ego suis exemplis jugulabo, & omnia insuper diminuta sui primigenii significationem conservare ostendam. *Pes, dis*, pro vestigio, & pro capitis vermiculo capitur; ab utroque significato fit *pediculus*; nam *pedunculus*, & *petiolus* barbara sunt. *Pedis* in recto declinat Nonius. A *Cuccus* fit *cucculus*, à

Lib. 1.
cap. 6.

Lib. 1.
cap. 5.

Cicera, cicercula, non à *Cicer*, ut ille somniat. Ab *avis*, pro ipsa cartilagine, teste Cicerone, & Cæsare, auricula. * *Acicula* in usu non est, quam ille ab *acu* deducit. A *terebro*, terebellum; ut à *terebra*, terebella. Sæpe tamen auctores formare solent diminuta per quandam similitudinem, ut *avunculus*, quasi parvus avus, auctore Festo, & Paulo Jurisconsulto; ita *monedula* pro monili picturato, & *musculus* pro parte corporis, quæ etiam *piscis* dicitur. Hispanè *Murexillo*, quasi parvus mus; inde *Morcillo*. *Geniculum* pro nodo in herbis, *fugulum* pro osse in pectore in modum jugi. *Cuniculus* quasi parvus cuneus, quia terram perforat. * *Ranunculus* non est parva rana, sed

* *Acicula in usu &c*] Memorat tamen illud, tanquam si in usu esset, Priscianus. Et sane *ἀκίδα* deducitur ab *acu*, non repugnantè nec forma, nec genere, nec significatione. At de *aculo* quid dicemus, quod æque *ἀλεξία* derivari jubet per diminutionem, non per denominationem, ut vult Vossius, ab *acu*, ut *oculeus* ab *equo*. Nempe colligendum hinc etiam *acu* inter exempla variatæ declinationis, de quibus sup. cap. referendum, & dixisse veteres *hic acu*, *i*, & *hac acu*, *u*.

† *Ranunculus non est parva rana*] Immo vero est. Cic. Famil. VII. 8. *Ustris honoris mei causa vim maximam ranuncularum se commosse constabat.* Festus in *Cyprio*: *Paludum demonstrat, in qua nascuntur pisces similes ranunculis.* Considerandum itaque cum Vossio, recedere & hoc & nonnulla alia diminutiva à genere sui primitivi. Sicuti etiam facit *tabernaculum*, à *taberna* quippe descendens, & parvam tabernam, ut erant castrensès respectu urbanarum, significans. Sic *senaculum* à *senatu* quasi *senaculum*, & forte *spectaculum* à *spectatu* eodem modo. Alia vide apud Voss de Anal. II. 29. sed tamen quia in *ranunculus* repugnat huic diminutioni etiam forma, dicendum & heic forsàn *rana* appellata à veteribus etiam *ranones*, quam certe formam primitivi requirere videtur *ranunculus*. Similiter *anguilla*, quo minus ab *anguis* formetur nihil obstat, nec

sed quod Hispanè dicimus *ranaquajo*; nam à rana, ranula fit: neque *anguilla*, ab *anguis*, sed *anguiculus*. Nec etiam accedo Sosipatro Charisio, * qui à glande deducit *glandulam*, & à pane *pastillum*, & piltrillam à *pisirino*; nam *pisirina* fit à *pisirilla*. „ [Terent. Adel. A. 4. „ Scen. 2. *Apud ipsum lacum est pisirilla*. Ubi „ Donat. *Veteres absolute dicebant Pisirinam, ut „ Sutrinam, Medicinam, ad Tabernam refer-* „ ren-

significatio, non magis, quam in *Carulus*, quod ab uno animali per diminutionem formatum, pluribus tamen tribuitur: nec genus, siquidem etiam feminine usurpatur *anguis*. Nihil ergo, nisi iterum *ἀναλογία* formationis, & propterea Priscianus denominativis illud, non diminutivis adscripsit; quod & Varro fecisse videtur, dum appellatam tradit, quod *anguis* *sternis* sit. Caninius à Græcè *ἐγγυλος* deducit, referente, sed nihil affirmante Vossio. Ego vero nullus dubito *τὸ ἀγγύλλια* esse originis Latinae ab *anguis*, sed non proxime. Scilicet, ut ab *ovibus* & *suinis* dicitur *ovilla* & *suilla* per diminutionem pro *ovina* & *suina* caro: sic ab *anguibus* est *angvineus* & *angivus*, a, um, & hinc jam eadem ratione *anguilla* in genere femio, scil. bestiola. Plane sicuti statim *pisirilla* recte deducitur à *pisirina*. Hoc enim profus voluit Sanctius, non ut *pisirilla* fieret à *pisirilla*, quemadmodum perperam editur. Est autem & hoc Adjectivæ naturæ, & intelligitur *taberna*; ut ex Donati verbis patet.

* *Qui à glande &c.* Quare à glande formari nolit *glandulam*, nulla profecto causa est, nisi forte quod recessit aliquantum à *glandis* prima significacione. Atqui & *glandem* recepisse illam *glandulae*, non modo ex diminuto hoc patet, sed & ex denominativo *glandium*. Et quidni olim significaverit res in carne suilla similes aliqua ex parte glandibus, cum & in re militari globulos iisdem similes denoret. Sall. Jug. 57. *Pars omnino glande, aut lapidibus onguar.* Liv. XXXVIII. 29. *ne fessâ hibernâ voluteur in ictu glaur.* Paulo ante hanc glandem vocaverat *saxa globosa*. *Pastillus* vero etiam Festus, ut diminutivum, à pane deducit, & interpretatur esse *frummi panis parvi*. Et assentiri videtur Vossius. Sed profecto & hoc est adjectivi generis formatum à *pastinus*, h. e. pascendo aptus, unde dicitur & *pastillus* & *pastillam*. In priore intelligitur panis vel globus, in posteriore libum. De *pisirilla* jam egimus in superiori animadversione,

ventes; nam Pistrino Pistrilla non convenit. Et simulata diminutiva diversa sunt à genere nominum, prima positionis, ut Rana ranunculus, Scutum scutella, Canis canicula. Hæc Donatus; qui simulata, non vera Diminutiva vocat, quæ à primitivorum genere differunt.] Valgo habentur diminuta *paxillus, taxillus, axilla*; sed magno cum errore, teste Cicerone; nam *paxillus*, integrum est, *palus* confcisissum. * Sic *talus* à *taxillo*, & *ala*, ab *axil-*

Perfecta Orat.

D

* Sic *talus* à *taxilla*] Sicuti *palus* contracte dicitur pro *paxillus*, & hoc est à *pago*, ut dicebant antiquissimi pro *pango*, non à Græco *πασσαλος*, ut vult Vossius in *Mala*: sic *talus* ex *taxillus* contractum est, & hoc à *tago*, pro quo posteriores *tango* dixerunt. Similiter *ala* ab *axilla*, hoc autem ab *ago*, unde *axit*, quod pro egerit antiquos dixisse tradit Festus in *Axiolosi*. Ex quo patet etiam *axilla* vocabulum perperam à Vossio deduci vel ex Græco, vel ex Hebræo sermone. Nam alii agunt corpus suum volucres, & eadem analogia habemus à *veho vexti, vexillum*, & denique *velum*, immo & ut ego quidem arbitror, à *figo*, *fixi, fixillum*. contracte *filum*, quippe quo conferitur & configitur vestimentum: unde *exfilatum* Festo est idem quod *exsertum*. Et similiter à *figo, fixi*, habemus etiam *fibula* & *fixula*, quod olim pro *fibula* fuit usurparum teste Festo. Quidni ergo & *fixulam*, unde proxime *fixillum*, & ita dein *filum*? Indubiam hanc puto *filu* originem, sed quam non animadvertenter Veteres recentioresque, quorum illi ab *hilum* vel *vilus*, hi à Gr. *πίδα* h. e. deno derivaverunt. Et similiter erraverunt iidem, mea quidem sententia, dum *paulus* vel à *παύρον*, vel à *Παύλον*, vel à *parum*, vel à *parvus* deduxerunt, & inde porro *paxillus*: cum hoc fuerit antiquius, & proinde Plauto frequentatum, originemque dederit *quæ paulus*, eadem eum superioribus ratione, sicuti eam acceperat à *paucus*. Denique eodem modo putem etiam prænomen *Aulus* dictum brevius pro *Auxillus*, bene ominata significatione ab *augeo, auxi*; certe *aula*, pro quo posteriores maluerunt *alla*, venit ab *axilla*. Hoc enim antiquis in usu fuisse ex Festo, & Glossis Pythoei patet, sed male tanquam diminutum *ex alla* explicatur, quum haud dubie sit ab *augendo*, quod *ci-*

bo,

axilla, velum à vexillo; Nomina quæ à verbis ducuntur, diminuta dici non debent, ut *speculaculum*, *umbraculum*. Sic *novacula*, à novando: * *macula* à maculando: † *baculum* &

bo, & ita satietate angeat homines. Adde his omnibus tandem *mala*, quod ex *maxilla* recte formavit Jul. C. Scaliger, & *tela*, quod pro *texilla*, & hoc à *texo* dicitur nullus dubitem. Immo & à *quasillus*, *quasillum*, *qualis*, *qualum*; & ita pene censeam etiam à *puffillus* descendere *pullus*, vel ut olim, quando formata sunt vocabula, & quando non geminarunt literas, dixere *pulus*, quod præcipue usurpatur de *puffillis* equuleis, *aviculis* & *stolonibus* arborum. Hæc porro omnia revera diminuta sunt.

* *Macula* à *maculando*] Immo vero *maculare* dictum à *macula*, quod videri forsitan posset Hebraicæ originis. Nam ea in lingua *מַעַל* significat *peccavit*. Solet autem *מ* in C. transire, sic à *קורב* *Corvus*, à *קור* *Cosium*. Est autem *macula* labes & vitium quacunque in re, etiam animo. Hinc Terent. Adelph. avaritiam primo *vitium* commune senum, dein *maculam* vocat. Sed tamen, ut dicam, quod sentio, vix dubito descendere hanc vocem potius à Gr. *μαῖνω*, pro quo vetustissimi dixerunt *μαῖω*, sicuti *βῆω* pro *βαῖνω*, *φῆω* pro *φαῖνω*, *χῆω* pro *χαῖνω* &c. Significat autem illud *maculo*, idque omni modo, veluti quando quid colore inficitur, sordibus conspurcatur, vitiis & flagitiis contaminatur. Inde vero, elisa littera I, habemus *macula*, eadem prorsus ratione, qua mox à *βαῖνω* seu *βῆω* *baculus*, à *φαῖνω* seu *φῆω* *facula* deducemus.

† *Baculus* & *baculum* à *batuendo*] Si Latina esset hujus vocabuli origo, ejus, credo equidem, major fuisset habitatio ratio in *profodia*, & proinde, quia *baculus* isto modo quasi *baticulus* contracte diceretur, primam haberet productam. Quapropter quam secus se habeat, putem potius peregrinæ esse originis, derivatumque à *βῆω*, *gradior*, *incedo*, unde & *βῆωλον*, quod *sepsionem* significat, quo in *incedendo* utimur & adjuvamus, h. e. *baculum*; & eadem ratione hinc porro est *vacillo*, dictum ita, quasi *incedo* enim *baculo*, *baculo* utor, *nitor*, & *juvor*, ut solent, qui per se minus firmo gressu *incedunt*. Similiter vero à *φῆω* *facula* non quidem proximam, sed tamen primam originem ducit. Sic *potulum* ab antiquo *πότην* *bibo*: *Dilucen-*

baculum à batuendo, à quibus *bacillus*, & *bacillam*. Sic *curriculum*, *ambiculum*, *conventiculum*, *vehiculum*, *ridiculus*. *Charifius*, *curriculus*, à parvo curru deducit, *curriculum* autem à verbo pro spatio ad currendum, aut ipso currendi officio. Nomina in *aster* male vocat Valla diminuta per quandam similitudinem; mihi significant * incrementum, cum quadam irrisione; nam quod Hispani dicimus, Sordazo, Truhanazo, Pinazo, Calvazo, Latine dicitur, *Sordaster*, *parastraster*, *pinaster*, *revalvaster*. Neque obstat, quod Terentius dixit; *Parastraster parvulus*: nam alterum ætatis est, alterum officii. Fallitur item Valla, cum credit diminutis non posse addi diminutionem; Cicerone enim dixit, *minutis interrogatiunculis*. Terent. † *pisciculos minutos*. Plinius, *officula parva*.

D 2

Cæl.

lum a *diluo*. Nam simplex *lno* certam originem dat, ut *luminis*, sic & *luci*, unde deinceps *luculentus* oritur. Immo vero hinc jam patet quoque vera etymologia vocis *stucule*, pro stellis hyadibus, quæ adeo quaesita, & adeo non reperta est à præcis & recentioribus. Neque enim, ut erravere ipsi, tum Cic. lib. 2. de Nat. D. tum ejus libertus Tiro Tullus apud Gell. XIII. 9. imperitiæ arguentes Latinos suos, a *stibus*, neque etiam ab *hyadibus* primo quasi *syades*, & dein *suoule*, ut Gellius, nec denique à *suoco*, ut Servius & alii, (V. Martin. in *Hyades*) formatum olim hocce vocabulum, sed ab illo ipso *uâ* quod est *plua*, unde & *uâdis* Græcis, quia pluviam portendebant, aspiratione, quod sapissime sic (Vide Gell. d. 1.) mutata in S.

* *Incrementum cum quadam irrisione*] Immo potius imitantem cum irrisione. Nam quem *parasitistrum* dicis, eum significas imitari quidem velle parasitos, sed tamen artis parasiticæ numeros non absolvere, nec haberi posse pro justo & perfecto parasito. Sic *surdaster* significat hominem non profertus aut cum incremento *surdum*, sed *surdo* quasi affinem & proximum.

† *Pisciculos minutos*] Adde Plaut. Capt. V. 3. *Quadrimum parvulum*. Curcul. IV. 2. *Puella parvula*. Pseud. II. 4. *libellus parvillulus*.

3. C. vil. Cæli, *naviculam parvam*. Valer Max. *Cum parvulus filiulis ludens*. Cicero de Natura Deorum: *Itaque cum pisciculi parvi in concham immataverint*.
 Lib. 5. Martial. *Nec minuscula parva, nec minora*.

CAP. XI.

De formatione comparativorum, & superlativorum.

Nomina substantiva non habent gradus comparationis.

Substantia, inquit Aristoteles, non recipit magis, & minus. Idem agens de Qualitate, Suscipiunt (inquit) qualia magis, & minus. Ex his verbis colligimus comparativa non posse trahi à nominibus substantivis: unde falluntur, qui hæc nomina, *senex*, *juvenis*, *adolescens*, *infans*, substantiva credunt, cum sint omnino adjectiva. Nec obstat, quod Plautus à *Pænus*, fecit *Pænior*: * non enim ibi substantiam, sed calliditatem voluit significare; quasi dicat, *callidior*: Pœni enim habitus sunt callidissimi, sic qui dixit, *Neronior*, à *Nerone*, crudelitatem significavit. Nec à verbis possunt cre-

* Non enim ibi substantiam &c.] Verum quidem habitus Pœnos pro callidissimis & fallacibus, unde *Tunica fides* proverbio notata: sed tamen *Pœnior* apud Plaut. *Pœn. V. 2. 31.* proxime & directe substantiam Pœni, calliditatem vero non nisi forte tacite & per ambages, significat, siquidem rogatus simpliciter, an sciret Panice, respondet, *nullus me est hodie Pænus Pænior*, h. e. qui magis habeat omnia requisita ad constituendum Pœnum, qui rectius appellari possit Pœnus, non tam propter calliditatem ingenii, quam peritiam linguæ. Præterea ex aliis etiam substantivis, aut substantivis sumptis formati aliquando Comparativi & Superlativi. Vide exempla apud Vossium de Anal. II. 22. Immo etiam ex ipsis superlativis, veluti *præcipuus*, *postremissimus*. Vide ibid. cap. 26. Quidni ergo & à *Pœnis*, Panicum hominem simpliciter de-
 notare?

creari comparativa; quia verbum est veluti forma orationis, nec recipit comparationem, nisi addito adverbio; ut, *currit, magis currit*. Nescio igitur quid moverit aliquos, ut à *potior, & detero*, verbis, formaverint *potior, potissimus, & deterior, deterrimus*, cum ad manum essent *potis, & deter* nomina. Nec à particulis possunt creari; ut ab *extra, exterior*; * ab *ultra, ulterior*. An obscura sunt nomina,

Verba non comparantur.

Particulae non comparantur.

D 3

* *Ab ultra ulterior*] Observanda sunt etiam superlativa horum vocabulorum, quorum nonnulla duplicem habent terminationem, REMUS & UMUS, seu, ut postea dixerem, IMUS, omnia vero habent hanc postremam. Nam ab *exterus, exterior* est, *extremus & extremus*. Festus. *Extremum extremum significat, ita ut intima sit contrarium*. Plautus Trucul. in fragm. *Extremus sum factus à vobis*. Gell. III. 10. *Poli axem extremum tangunt*. Cic. Somn. Scip. c. 4. *Extremus circulus*. Sic porro dicitur *intimus, ultimus, citimus, infimus, supremus & summus* contracte pro *supimus*. Sic denique *postremus & postumus*. Ultimum hocce non intellexerunt multi tum veterum, tum recentiorum. Scilicet imponebatur hoc nomen saepe infantibus ut proprium; hi autem dicebantur *Primi, Quinti, Sexti, Decimi, Postumi* respectu non matrum, sed patrum, à quibus isto ordine erant geniti. jam vero quia nemo vivus, & vitam longius producere sperans, filium recensatum appellare poterat *postumum*, h. e. postremum, quum sicuti hoc anno istum, ita sequenti alium posset suscipere; atque adeo quia istud nomen is ra de causa vix unquam ulli imponebatur, & vix imponi poterat, nisi ei, qui post mortem patris sui edius esset, quippe jam postremo sine controversia istius hominis filio; hinc ortum, ut Grammatici etiam veteres putarint, hoc vocabulum proprie significare eum, qui post mortem patris, seu *posthumatum* patrem esset natus, quin immo ex his vocabulis formatum tradiderint, & ita tandem etiam cum aspiratione scripserint. At vero refelluntur hi, quod ad orthographiam, uno jam consensu omnium eruditorum, tum scriptura antiquissimorum codicum, marmorum, & numerorum, in quibus omnibus sine H scribitur. Quod vero ad etymon & significationem, refutantur ipsa forma, quae manifesto est superlativi, ut ex aliis omnibus modo me-

mo.

Max. Cam
tura Deo
in imat
mura.
, & super
mos recipit
e Qualitan
i, & mira
iva non po
s; unde fa
iuenis, ad
cum sint
od Platur
ibi subita
ficare; qu
iti sunt ca
Nerone, cu
rbis possit
quidem hab
de Pansa su
Plaut. Paen
ni, calliditas
es significan
e. Paenice, ro
h. e. qui ma
n. Paenun, qui
oper callidita
eorea ex aliis
formis ali
exempla apud
ipsa superlati
cap. 6. Quib
simpliciter de

unde hæc melius formentur? Ab obscura sunt
superus, & *inferus*; ut *mare superum*, *mare infe-*
rum?

moratis patet. Nam profecto quum huius generis voca-
 bula omnia habeant eam superlativi formam, & ceteroqui
 solum *poss*, seu *posterus*, si *postumus* non sit ejus superlati-
 vum, eam non haberet, quid causæ, quare hanc illis
 plane convenientem, illis accensere nolis; tanto magis,
 quum & apud Tertullianum, Sidonium, aliosque *postumus*
 pro ultimo clarissime ponatur, & in Glossis Isidori sic ex-
 ponatur. Nec morari quem debet, quod hoc vocabulum
 maxime per V scribitur *Postumus*, cum reliqua ejus for-
 mæ tandem I receperint. Nam, ut taceam, etiam reli-
 quorum nonnulla in vetustissimis codd. per V scripta occur-
 rere, ut *Quimus*, &c. nec nisi sero, seu tempore demum
 imperatorum ceptum dici & scribi *Quimus*, *intimus*; scien-
 dum est, hoc vocabulum, quia ex promiscuo in proprii no-
 minis usum pene profusum fuit translatum, tanto magis, quod
 promiscuo usui aliud ejusdem, significationis & gradus
 scil. *posternus*, reliquit: & porro, quia propria nomina non
 tam facile subeunt illas pronunciandi & scribendi muta-
 tiones, quibus obnoxia sunt appellativa, illud ergo
 inquam, ista de causâ constantius retinisse antiquam
 scripturam, quam reliqua ejusdem formæ, quæ in promi-
 scuo appellativorum erant & manebant usui. Ne te-
 mere hoc affirmare videar, similiter plane se res habet
 in voce *Quintus*, quæ in appellativo usu sine C litera scribi-
 tur, at cum proprium est nomen, cum ea, cum qua &
 antiquitus scripta fuit, utpote derivata à *quinque*, poste-
 riore Q mutata in C. In proprii vero nominis usu vere re-
 tentam esse hanc literam, scriptumque *Quintus*, probant
 gentium *Quinctia* & *Quintilia* nomina, quæ in antiquis-
 simis lapidibus & summis sic scripta occurrunt, tum etiam
 nomen proprium mensis *Quinctilis*. Ergo sicuti hæc vox,
 quando proprii nominis utum obtinet, dicitur & rectius
 servavit, tum ipsa, tum quæ ab ea descendunt,
 præscam scripturam, eademque, cum appellativa est,
 eam mutavit, sic profecto nihil mirandum est *postu-*
mus eam præferre integram, adulteratis licet aliquantum
 appellativis, quæ ejusdem formæ sunt. Ad eandem hanc
 formam pertinent etiam *doctimus* & *sanctissimus*, quomodo
antiquos dixisse testatur Festus. Vossius de Anal. II. 25.
 positivis hæc adscribi omnino vult; sed nulla profecto ra-
 tione. Rectius ibidem de voce *postumus* disputat, quod
 & facit Maximus Ictorum, Jac. Cujacius, non aliena
 hæc existimans, quæ in Observ. suis, III. 4. doceret juris
 civilis studiosos.

De Partibus Orationis. 55

Prim? Citer ager dixit Cato; exter honos Statius; *extera* regna Virgilius; *exteras* nationes passim leges; *super*, *inferque* vicinus Cato. *Sæp*us aliquando fuit in usu; unde Cato dixit, teste Prisciano, *sapissimam discordiam*. „ [Itaque *Sapius* non est Adverbium à *Sapè*, sed Nomen neutrum, & Græco more dicitur per Ellipsum præpositionis *κατὰ*, sicut cetera, quæ vulgo Adverbia comparativa dicuntur, *Melius*, *Pejus*, *Deterius*, *Citius*, *Celerius*, &c. quorum usus est Positivorum similis; *Dulce* *ridet*, *Turbidum* *letatur*, *Insanum* *irascitur*.] Proprius antiquum fuit, unde *propior*. Varro 7. de lingua Lat. sic ait: *alias ut duo prima absint; ut, optum, optius, optimum: alias ut primum, & tertium; ut, melum, melius, melissimum*. Nec verum est, quod ajunt, non posse duci comparativa à nominibus habentibus vocalem ante *is*, vel *us*; nam à *tenuis*, *tenuior*, & *tenuissimus* trita sunt. Cicero in Bruto; *Assiduissime* autem mecum fuit Dionysius. Suetonius in Galba; *assiduissimi* usus. Varro 2. Rustic. *Ita sunt assiduiore*. Et paulò post; *eosque assiduiore* faciant. Plin. lib. 18. *Milites strenuissimi ex agricolis gignuntur*. Tacitus lib. 20. *Bellum strenuissimi cuiusque periculo geri*. Plin. lib. 7. *Epist. Exiguissima legata*. „ [Ovid. *epist. Hyper. De fratrum populo pars exiguissima restat*.] Lucretius lib. 4. *Nam nihil egregius quàm res est cernere apertas*. *Piissimus*, reprehendit Cicero Philip. 3. Sed satis est Antonium eo fuisse usum: utitur & hoc nomine Curtius lib. 9. „ [Noxissimum animal, dicit Seneca de Clement. lib. 1. in fine.] Citat præterea Priscianus ex Catone *arduius iter*, & *arduissimo aditu*: ex Pacuvio, *egregiissima forma*: ex Juvenali Satyr. 4. *egregius cenat*: ex M. Catone,

* *industriorem exercitum*; ex eodem Catone, *vitam innoxio-rem*, & *perpetuius*, & *perpetuissimo curriculo*: ex Lucilio, *villicus paulo strenuor*,, [Plaut. Epid. Si deterior, strenuori suus pugnas predicat.] Notanda etiam sunt, † *Maturrimus* apud Tacitum, & *maturrissimus* apud Ciceronem, & *Columellam*: *ipissimus*, & *oculissimus*, & *patruissimus* apud Plautum. Superlativa in *limus* plura ponunt alii; ego tria tantum reperio, *simillimus*, *facillimus*, *buonillimus*: Seneca utitur, * *imbecillimus*, & *imbecillissimus*, epist. 86. Neutrum probo.

CAP. XII.

Quid sit persona in verbis: exploduntur impersonalia Grammaticorum. Infiniti natura ostenditur.

Quid sit
Verbum

Inepta
Aristote-
lis defi-
nitio.

† **V**erbum est vox particeps numeri personalis cum tempore. Hæc definitio vera est, & perfecta, reliquæ omnes Grammaticorum ineptæ. Neque etiam Aristoteles, seu quisquis ille fuit, qui *æsi ipponias* scripsit, aptè distinxit quid esset verbum, quum ait; *Verbum est vox significativa ad placitum*, &c. Neque enim hæc descriptio attingit causas, sed effecta, & adjuncta; atque adeo inserit negatio-

* *Industriorem exercitum*] sic Plaut. Mostell. I. 2. 71. *Quæ* neque *industrior de inventate* erat. Sed plura hujus generis vide apud Voss. de Anal. II. 27.

† *Maturrimus*] sic à *ereber* non modo *creberrimus*, sed & *creberrimas*. Gell. II. 30. *Fluctus*, qui flante *Aquilone* *maximi* & *creberrimi* *excitantur*: à *celer* tum *celerrimus*, tum etiam *celerissimus*. Ennius in Ann. *Celerissimus rumor*.

* *Imbecillissimus*] Sic *amabilissimus* Cic. de Amic. cap. 14.

† *Verbum est vox*] Mallem; *Verbum est vox*, significans actionem vel passionem, vel existentiam per numeros, personas, & tempora.

tionem, quod in definitione ferri non potest. Sed his omissis, de iis quæ accidunt verbo, disputemus: ea verò sunt, Accentus, figura, species, numerus, persona, tempus, conjugatio. At de quatuor primis jam dictum est, de reliquis nunc erit dicendum. *Personam* vocant Grammatici, quod Græcis est *πρόσωπον*.

Verbi
Accidentia.

Persona.

* aptius veterent, *faciem*, aut *vultum*: nam

D 5 pro-

* *Aptius veterent faciem*] Nullus tamen dubitem, quin eodem significato Grammatici Græci *πρόσωπον* dixerint, quo Latini *personam*, quum etiam in vulgari usu utraque vox eisdem sit significationis, h. e. significet primitivam, quæ histrionum ori & vultui applicabatur, eumque referebat hominem, cujus illi personam sustinerent seu partes in fabulis. Verum quidem, quod terminationum verbalium differentiæ recte possint *facies*, seu *species*, seu *figura*, seu etiam *genera* appellari, sed non modo hæc, quæ constant diversitate *personarum*, sed & quæ *temporum* ac *modorum*, immo & in Nominibus, quæ *Generum* & *Casuum*. Verum sicuti in Nominibus varias terminationum differentiæ, prout variis ex causis oriebantur, appellarunt *Genera*, vel *Casus*, sic in Verbis similes eodem jure vocarunt *Personas*, vel *Tempora*, ac *Modos*. *Personæ* respondent quodammodo *Generibus*, *Temporibus*, & *Modis* maxime, *Casibus*. Et quænamadmodum in *Generibus* duo sunt præcipua *masculinum* & *femininum*, pro diversitate sexuum solummodo duplici, unde *Generis* doctrina originem traxit: sic in *Personis* duæ item sunt præcipuæ, pro natura sermonis, qui ab uno proficiscitur, & dirigitur ad alterum, ejus nempe, qui loquitur, & ejus, ad quem oratio tendit. Accedit *Generibus* tertium, quia quam plurima sunt vocabula, quæ nihil ad sexum animantium pertinent: similiter & duabus *Personis* tertia est addita, quoniam in fabulis seu colloquiis sermo plerumque fit de aliis, quam inter quos instituitur. Immo sicuti tertium *Genus* à Grammaticis appellatur *Neutrum*. Sic & tertia *persona* verba dicta etiam sunt *Nullius* (Vide Voss de Anal. l. 4. quia *intellectus Nominativi iste est infirmus*, ut ait Priscianus, sed & sæpe indefinitus. Porro *Genera* in Nominibus requirunt convenientiam substantivi & Adjectivi, quæ declaratur per *Hic*, *Hæc*, *Hoc*, sic *Personæ* convenientiam Verborum & Nominum, quæ de-

proprie terminationes illæ verbales dicuntur facies : * nomina enim personam non habent, sed sunt alicujus personæ verbalis. Et verò rectè enuntiant Grammatici : *Omnis nomi-*

claratur per *Ego, Tu, Ille*. Nam uti nequis dicere *Vir doctus*, sic neque *Ego amas*. Denique diversa Nominum *Genera* recipiunt diversas à se invicem terminationes per *Casus* in Singulari & Plurali : similiter diversæ Verborum *Personæ* eandem terminationum diversitatem recipiunt per *Tempora* & *Modos* in utroque item Numero. Quapropter sicuti tres terminationum differentiæ in Nominibus, maxime Adjectivis, conspicuæ, *Genera* appellantur, non vulgari illa significatione, ut diversæ terminationum species, sed speciali à sexuum discrimine petita, sic eodem jure & ratione tres illæ in Verbis differentiæ terminationum appellatæ sunt *personæ* & *Personæ*, à duabus colloquentium personis, quarum altera est loquens, altera audiens, & sermonem accipiens. Ceterum sicuti *Generum* differentia revera inest in substantivis, sed maxime conspicitur per varietatem terminationum in Adjectivis, sic & *personarum* differentia vera est penes Nomina, licet terminationes earum ratione discrepantes appareant in Verbis.

* *Nomina enim personam &c*] Sic loqui debet Auctor, quia *Personarum* appellationem in re Grammatica non aliter accipit, quam variam terminationum verbalium speciem seu faciem. At vero si rem rectè consideres, ipsis Nominibus vel maxime, immo unice inest *Persona*, & verba se habent in *Personarum* ratione ad Nomina plane, sicuti Adjectiva in ratione *Generum* ad substantiva, quibus solis Auctor cap. 7. & rectè, *Genus* adscribit, exclusis Adjectivis. Et proinde, quum dicimus, *Petrus videt parietem*, mea quidem sententiâ, *Petrus* est *Persona tertia*, seu designat personam ejus, qui argumentum est loquens, atque adcoertius inter Loquentem & Audientem. *Videt* vero proprie non est *Persona*, sed terminatio verbalis ad *Personam tertiam* accommodata, sicuti *Fortè* est terminatio Adjectivi ad *Genus Neutrum* seu *tertium* conformata. Ceterum sicuti *Generis* mentio & differentia in arte Grammatica propter terminationum in Adjectivis diversitatem jam est necessaria, & absque eâ esset, non requireretur ; & porro sicut illæ Adjectivorum terminationes rectè dicuntur istius *Generis*, cujus formam præ se ferunt, & cui jungi queunt, sic plane *Personarum* discriminis ratio & appellatio in eadem arte propter solam terminationum in Verbis diversitatem requiritur, sed & illæ ipsæ Verbales terminationes rectè illius *Personæ*, cui conveniunt, dicuntur.

minativum est tertia persona, præterquam ego, quod est prima: & tu, quod est secunda: sed longè falluntur in eo, quod credunt Petrum, Joannem esse personas, & quod pejus est, vocant agentem, & patientes personas, suppositum, & appositum personæ verbalis; * quasi Latine dicitur, hic sunt quatuor persone, ubi sunt quatuor homines: quum enim dicimus, Petrus videt parietem, Petrus, aut paries non sunt personæ, sed videt, est persona, id est, facies, cujus suppositum est Petrus, appositum paries. Et cur voces agentem personam, quæ sæpè in recto patiatur etiam in activa voce, ut Petrus accipit plagas, dolet, patitur vulnera. Quid? quod verba ab hac facie, seu persona dicuntur Personalia, aut Impersonalia: hæc enim facies solis verbis convenit. Qua in re supine falluntur Grammatici, qui quum verba personalia esse dicant, quæ personas, tempora, & numeros habeant; impersonale nescierunt definire, quum illud omnino deberet esse, quod numeris, personis, & temporibus careret: quale est, amare, & amari; quod propterea verè dicitur infinitum, quod neque numeros, neque personas, neque tempo-

Nulle sunt agentes patientes persone.

Quid verbum personale? Quid impersonale?

* Quasi Latine diceretur &c.] Sic tamen Suet. Ner. 1. Modo continuantes unamquodque pronomen per ternas personas, modo alternantes per singulas. Ubi manifestissime terna & singula persona pro tot hominibus gentis Domitiae ponuntur. Sic forte & Cic. Famil. V. 12. si uno in argumento, inique in persona tua tota versabitur. Scioppius de stylo Histor. pag. 119. posterioris solummodo ævi scriptoribus hanc Personam significationem tribuit, probatque ex his Senecæ verbis in Apocoloc. In personam, non in rem dicere. Sed profecto, si heic simpliciter hominem significat, ut vult, significat etiam in Cicero, Famil. VI. 6. Næquam nisi honorificentissime Pompejum appellat Cæsar; at in ejus personam multa fecit asperius h. e. in ipsum hominem. Sic XII. 16. Turpitudo persona ejus, in quem liberius invocemur, nos vindicabis.

Vide in-
fra cap.
14.

Falsa
Imperso-
naliaum
definitio.
Lib. 5.
cap. 100.

10. The-
baid,

pora finiat, nec determinet; quæ omnia in verbis finitis, ut *amabo, docebis*, præscripta inveniuntur. Nam quæ insania exagitat Grammaticos, quum dicunt, *impersonalia esse, quæ haberent tantum tertias personas; ut, accidit, curritur?* Sed hoc multis modis falsum est; nam si in tertiis personis, inquit Cæsar Scaliger, *verbum tantum inveniatur, id satis est ad verborum naturam constituendam: neque enim deest hoc verbis iis, sed res, quæ ipsis sunt applicandæ. Fac terram de se loqui, invenies illico primam passivi personam, aror ab ingratis. Sic nihil impedimento est, quominus verbum Pluit, primam personam habere dicamus, si modo loquatur Deus. Hæc ille. Sic decet, aut decet semper in tertiis personis inveniuntur; quia res, quæ decet, & ornat aliam, in tertiam verbi personam fertur: neque enim ego possum decere alium, sed coma, vel vestis decet illum: quod Hispani dicimus, *Est le bien*. Si tamen ego aliquo modo orno regem, & condecoro, cur non dicam, *ego regem deceo?* quemadmodum de sacerdote quodam Apollinis appositissimè dixit Statius: *Si non dedecui tua iussa, tulique prementem.* Plato in dialogo de Ente apertè docet, *sine nomine & verbo nullam constare orationem.* Si igitur ex nomine & verbo debet constare oratio, ut postea docebimus, perperam docent Grammatici, verba impersonalia sine supposito inveniiri, ut *miseret, licet, curritur, egetur.* Sed longè falluntur, qui suppositum, aut in verbo latere, aut ibidem in oratione esse non viderunt. Nos impersonalia non rejicimus, sed ea esse, quæ vulgus Grammaticorum obtrudit, pernegamus: nam si personale verbum est, quod personas, & numeros, ac tempora finit & de-*

determinat; ut *amabam, legissem*; impersonale erit, quod omnibus iis caret; ut *amare, legisse*: juxta illud Aristotelis; *Contrariorum eadem est disciplina*: in iis enim neque personas, nec numeros, neque tempora poteris assignare. At objicit Grammaticus, in *convenit, licet, curritur*, non esse tertias personas, sed aliquid simile tertiis personis. Sed quid mirum, si Grammaticus cæcutit, quum Quintilianum habeat ignorantæ suæ auctorem: inquit enim; *Jam* Lib. 1.
cap. 4. *litur in antiquam silvam, nonne propriæ cujusdam rationis est? Nam quod initium ejus invenias? * cui simile, Fletur, accipimus: aliter; ut Panditur interea domus omnipotentis Olympi: aliter; ut totis usque adeo turbatur agris. Hæc ille, qui si legisset Aristotelem, & Platonem sæpe testantes, sine nomine & verbo non posse constare affirmationem, vel negationem, in hac salebra non hæssisset: nam *itur iter; & fletur fletus; & turbatur turbatio*; id est fit turba, quid differunt à *panditur domus*? Sed de hoc latius in principio Ellipseos, & lib. 3. cap. 1. Sed rursus insurgunt Grammatici, asserentes, *deces, convenit, & similia*, dici posse infinita; quia nec numeros, nec tempora finiant, & terminent: nam absolute dicitur, *Decet nos, decet te, me, illos*. Imperitè sanè illi, qui ex accusativo transitionis judicent verbi naturam, quasi non eadem sit ratio in omnibus verbis; ut, *Somnus capit me, te, illos. Virtus oblectat vos, me, te, illos.**

* Cui simile &c.] Verba hæc Quintilianiani, ut recte intelligi queant, putem aliter distinguenda, quam sic & hic, & in ejus edd. Nempe, *cui simile, Fletur, Accipimus aliter, ut, Panditur &c.* Voluit Auctor oppositis inter se personali locutione & impersonali, clarius probare & confirmare, quod modo dixerat, esse hanc *propria cujusdam rationis.*

illos. Sic, *cantare decet nos, me, te, illos*, id est, cantus. At quid dicent de temporibus? negabuntne, *decet, decebat, decebit; curritur, currebatur, curretur*, esse diversa tempora? Illos igitur omittere, & vera impersonalia, cum Consentio Romano, credamus esse, *amare, amavisse, amari*: nam quemadmodum, *amo, amari*, certæ personæ, numeri, & temporis esse cernuntur, unde verè vocantur Personalia, & Finita; sic in *amari & amare*, neque personas, neque numeros, nec tempora possis definire; unde merito impersonalia & infinita nuncupantur. Postremò illa differre dicuntur, quæ natura differunt: sed *amat, decet, amatur, curritur*, natura non differunt; quia personas, tempora, ac numeros, & nominativum pro supposito habent: sunt igitur Personalia. *Amare* verò, & *amari*, & *amavisse*, neque personas, neque tempora, neque numeros invenias; & accusativum pro supposito habent, qui casus nominativo maxime adversatur. Hæc igitur procul dubio *mera dici debent impersonalia.

CAP.

* *Mera dici debent impersonalia*] Putem tamen ego rectius dici infinita, quam *Impersonalia*, quia ipsorum persona, ut dicitur, & numerus nulla terminationum differentia definitur, ipsa verò personæ non sunt plane nullius, sed vera omnis sub una illa terminatione. Nam dicimus, *scio me, te, illum amare* in omnibus personis, Accusativus enim ante infinita præbet per omnia vicina Nominativi ante finita. Quapropter *impersonalium* appellationem reliquerim ego sane illis, quorum Nominativus semper supprimitur, & unius tantum personæ terminatio est in usu. Fateor equidem cum Sanctio & Scaligero, non ita recte istiusmodi verba *impersonalia* dici, si eorum natura, & constructionis ratio consideretur, quia Nominativus, ut ut supprimatur, semper tamen intelligitur. Sed tamen quia ipsi Veteres ita appellaverunt, (vide Voss. de Anal. III, 1.) &c.

Verba
Infinitiva
sunt
vera Im-
personalia.

CAP. XIII.

Modus excluditur à verbis: enumerantur
verbi finiti tempora. Imperandi tem-
pus semper est futurum.

Modus in verbis, quæ Species vocatur à Varrone, * non attingit verbi naturam; ideo verborum attributum non

Modus male ponitur inter Accidentia Verbi.

III. 1.) & quoniam usus distinguit quodammodo à ceteris verbis horum constructionem, quasi proprie ususdam rationis, ut ait Quinctilianus; & præterea quia duæ priores personæ vix reperiuntur, & maxime quod à Nominativo, in quo inest persona, non videntur regi, non negarim ego hanc appellationem istis verbis. Tantum monerem tyrones, impersonalia dici, non quod non habeant aut habere queant diversitatem terminationum personalium, nec quod nullius sint personæ, sed quod prima specie videantur sine supposito seu Nominativo consistere, tum quod duas priores personas seu personales terminaciones vix recipiat usus, quia vix admittit significatio.

* Non attingit verbi naturam] Multa sane præclara docuit, & primus observavit Sanctius in hacce Minerva, in primis in Constructionis ratione. Sed tamen in ipso artis Systemate, dum nimio novandi & mutandi omnia studio fuit ductus, modum aliquando excessit, abjiciendo remere, quæ dudum jam fuerat recepta, & suum tamen in arte Grammatica habent usum. Indicio sint vel hi ipsi Modi, quos non attingere verbi naturam nec verborum esse attributum ait, & proinde à verbis excludit. Atqui eodem plane modo se habent Modi in verbis, quo Casus in Nominibus. Utrique consistunt in diversis terminationibus pro diversitate constructionis, Utrique ab illa terminationum diversa forma nomen suum acceperunt, ut illi dicantur terminationum varii Casus, hi Modi. Denique utrumque terminationes singulares appellantur à potissimo earum usu, non unico, veluti Nominativus, Genitivus &c. tum Indicativus &c. Neque vero Modorum in Verbis appellatio ad significationem refertur, ut per quos significetur, quomodo quidque, quod singularis verbis denotatur, factum sit, quod sane, ut vult, & incal-

non est; sed explicatur frequentius per casum sextum; ut *mea sponte, tuo jussu feci*: non raro per adverbia; ut, *male currit, bene loquitur*. Et cum Aristoteles de Modis, seu Modalibus disputat, *Contingenter, necessario, per accidens currit*, sæpè dicit. Viderat hoc Cæsar Scaliger, quum dixit; *Modus in verbis non fuit necessarius*. Sed quod bene sensit, malè tenuit, secutus Grammaticorum turbam, qui adeo varii sunt in iis modis constituendis, ut nihil profus certi no-

Lib. 5.
cap. 121.

& in casum movet Sanctius, per adverbia, vel etiam per sextum casum explicari debet; Sed ad rationem variarum terminationum diverso modo diversis elocutionibus & constructionibus aptandarum. Ceterum excessere sane & Grammatici priores modum, dum immodice, certe ultra quam debebat. h. e. ultra terminationum diversitatem auxere *Modum* numerum. Recte tamen constituti sunt hi tres in verbis Finitis, *Indicativus, imperativus, & subjunctivus*, terminationibus quippe variis distincti. *Imperativum*, per se patet, ita dictum, quia potissimum quidem imperantis orationi convenit. Usurpatur tamen & in rogando & flagitando. *Indicativus* ad indicandam simpliciter rem ipsam, & proinde in absoluta oratione, seu in priore commate cujusque periodi, secundum naturalem constructionis ordinem; vel etiam in simplici unius commatis periodo, itidem ut Imperativus, adhibetur. At *subjunctivus* ita dictus est, quia ejus terminationes solummodo in commate, quod priori subjungitur, locum habent, licet prius illud sæpè absit, per Ellipsin suppressum, sicuti abest in illis, exemplis, quæ Auctor mox adfert, & quæ ejusmodi sint, rogat. Nam in Livii verbis, *Tum vero ego nequicquam Capitolinum servaverim*, non est absoluta oratio, sed subjunctiva, & Elliptica, hoc modo explenda: *Tum vero res erit, ut ego neg. Cap. Serv.* Sic supple Virgiliana: *Nec res ita est, ut vos arguerim Teucri*. Et *Res ita erat, vel licebat, ut tu distis maneres*, vel potius, fuit, quod maneres distis, plane ut Liv. I. 28. *Si unquam antea fuit, quod distis gratias ageretur, hesternum id fuit prælium*. Similiter fuerat, quod me vocasses, vel etiam *essita, ut velim, ut me vocasses*, ut sit optativa locutionis. Eam vero hoc modo explendam patet vel ex uno Terentii loco, Adelph. IV. 1. 2. *Utinam quidem ita se defatigarit velim h. e. est quod, vel ut velito, utinam, seu uti ita se defatigarit.*

nobis constituerint. Alii vocant modos, alii divisiones, alii qualitates, alii status. Deinde alii sex modos, alii octo, alii quinque; quidam etiam quatuor tantum, infinitivo reiecto, tenuerunt. Sunt qui addant deprecativum; ut, *Musa mihi causas memora*. Sunt qui potentialem; ut, *non eam?* Alii permissivum; ut, *profundat, pereat, perdat*. Alii promissivum; ut, *dabo, faciam*. Varronis verba sunt ex lib. 9. *Tertia rogandi; ut, scribone? legone? scribifne? legisne? Quarta respondendi; ut, fingo, pingo, fingis. Quinta optandi; ut, dicerem, facerem*. Vides confusionem Grammaticorum, qui in modis explicandis nullum modum tenuerunt. Ego certè si modos statuissem, quædam tempora aliter ordinassem. nam *amabam, & amaveram*, quis non videt ita imperfecta esse tempora, * ut Subiunctivi voces esse omnino fateare? Nam si dicas; *Cicero scribebat carmina; & Cicero scripserat*; suspensum habes auditoris animum, donec verbum aliud adjungas, quo sensus absolvatur. Has igitur tenebras abjiciamus, quæ tenera puerorum ingenia mire offuscant: & ut pauca pro exemplo adducam; cujusmodi erit Livii? *Tunc vero Lib. 6. ego nec quicquam Capitolium, arcemque servaverim, si c. 14. civem in servitutem duci videam. Virgil. Nec vos arguerim Teucri. Terent. Denique hercle aufugerim potius, quam. Virgil. At tu dictus Albane maneres.*

E Idem,

* *Ut Subiunctivi voces &c.*] Ineptum sane hoc est. Nam Subiunctivi esse nequit, quod in Constructione nihil ante se agnoscit, unde pendeat, sed primitivi revera est Ordinis seu Modi, licet aliquid desideret deinceps ad absolvendum sensum. Quod vero ita adiungitur, id demum est vere Subiunctivi. Dixisset potius Futurum Indicativi secundæ personæ, habere aliquando usum & vim Imperativi. Cic. Famili. VII. 20. *Sed valebis, meaque negotia videbis, meque expectabis.* IX. 22. *Tu me diliges & valebis.*

Diffidia
Gram-
matico-
rum de
Modis.

Lib. 6.

c. 14.

Idem, *Eadem me ad fata vocasses.* Et si ego admonerem aliquem, dicens, *cave cadas*, & responderet ille, **cadam*, cujusmodi diceret esse tempus illud?

Tempora
verbi fi-
niti seu
personalis

Tempora finiti verbi natura tria sunt; sed differentias undecim facimus: duas presentis; ut *amo*, *amem*: duas infecti; ut *amabam*, *amarem*: duas perfecti; ut *amavi*, *amaverim*: duas plusquam perfecti; ut *amaveram*, *amavissem*: tres futuri; ut *amabo*, *amaveo*, *ama* vel *amato*. Illud tamen acriter advertendum, † omnia

* *Cadam*, cujusmodi &c.] Dicerem esse vel Futurum Modi Absoluti seu indicativi, vel Præsens Subjunctivi; quod supplementum hocce requirit, *Res ita erit*, ut *cadam*. De cujusmodi supplementorum Ellipsi vide Mariang. in Auctario Epist. 5.

† *Omnia tempora secunda*] Intelligit tempora Subjunctivi Modi, quorum usus, quoniam est Subjunctivus priori commati, & optando, tum finem ac conditionem exponendo maxime infervit, ad rem quidem futuram, cujusmodi utique sunt illius generis locutiones, aliquando adhibetur, ipsa tamen etiam in illa re futura Præsentis & Præteriti temporis distinctionem servant, ut patet ex eo, quod simpliciter & sola per se futurum tempus nunquam denotant. Nec enim pro *Ego donabo tibi hunc librum*, simpliciter poteris dicere, *Ego donem* &c. Quapropter etiam si sæpe interserviant enunciandæ rei futuræ, non tamen propterea magis ipsa futuri sunt temporis in ratione Grammatica, quam *tu sum in sum facturus*: Ubi futurum rei latet in *tu facturus*, non in *tu sum*, quod etiam in illa locutione mandat præsentis temporis, æque ac dicitur in his Planci apud Cicer. Famil. X. 23. *Et adhuc vivis*, & dicitur *vivis*. Ergo in his Virgillii, *Quum faciam vitula pro frugibus*, ipse venit, si modo *tu faciam* revera est Subjunctivum, & non potius Futurum Indicativi, quod putem, sed tamen, si maxime ita sit, futurum rei non lateat in *tu faciam*, sed in verbo *eris*, per Ellipsin suppresso, vel etiam in *tu Quum*. Nam hoc ipsum æque in Indicativo, & quidem Præsenti Grammaticis tempore possis esse: *Quum facio vitula pro frugibus*, ipse venit. Atque ita *facio* non tamen esset futuri temporis, sed

tempus designaretur solummodo per particulam *Quum*.
 Quid? quod per Præsens Absoluti seu Indicativi Modi
 simpliciter aliquando designatur Fururum? Plaut. Casin.
 II. 6: 53. *Compressan' palma an porrecta serio?* respondente
 altero, *age ut vis* Sic II. 8. 69. *jamne abeo?* resp. *volò*.
 Bacchid. IV. 6. 6. *Quam mox navigo Ephesum?* Cistell. II.
 3. 86. *Ibo domum, atque ad parentes suos reduco Silenium.*
 Ratio autem harum locutionum est, quod præsens stem-
 poris momentum habetur pro extremo præteriti, & pri-
 mo initio Futuri, ut adeo tempus, quo actioni prepara-
 mur, etiam ipsi actioni adscribatur. Veluti quum ait
 Obsequens cap. 76. *Præfiscens, quum immolare*, h. e.
 profecturus, & jam profectioi se accingens. Et Johan-
 nes Evang. XIII. 11. *ἦδες γὰρ τὸν παραδιδίχα ἄνθρωπον,*
 h. e. qui proditurus erat ipsum, ut v. 21. *εἰς ἣν ἔμελλεν παρα-
 δώσει με.* Sic ibid. v. 27. *ὁ ποιεῖς, ποιήσον ταῦτα,*
 quod facis, fac cito h. e. quod facturus es, vel potius,
 quod jam incipis facere, dum ejus faciendi consilium
 capis. Et sic in præterito etiam tempore se res habet,
 quod & cujus perseveratio aliquando etiam Præsenti
 Grammaticorum denotari videtur. Plaut. Stich. IV. 1. 23.
Quum dudum in portum venis? Cas. II. 3. 9. *postquam amo*
Casinam. Epid. III. 4. 61. *plus jam sum libera quinquennium.*
 Men. V. 9. 76. *Hanc consuebat esse, quum vocat te ad pran-
 dium.* Cic. Famil. IV. 13. *Quærenti mihi jamdiu, quid ad
 te scriberem.* Simile est, quod Auctor cap. seq. ex Cicero-
 ne ad Atticum adfert, *Cupio & jampridem cupio Ægyptum
 visere.* Sic & quum Terent. in Adel. III. 3. 26. ait, *Est
 elamo saepe*, prærens illud elamo refertur ad diversos præ-
 teriti temporis actus. V. & infra cap. XV. Nihil itaque mirum,
 si prærens tempus etiam in Subjunctivo ad Futurum, sed & in
 Infinito ad futurum & præteritum denotandum videatur
 adhiberi. De Infinito agemus cap. seq. De Subjunctivo cla-
 rissima sunt exempla hæc. Liv. XLV. 24. *Vos judicote, sit
 Rhodus in terris, an funditus deleatur.* h. e. utrum velitis,
 ut sit &c. Sall. Catil. cap. 52. *Ubi serordiate tradideri,
 nequiquam Deos imploratis,* idem est, ac si dixisset, *implora-
 batis.* Sic cap. 58. *Quæ neque gloria, neque pericula exci-
 tant, nequiquam hortere.* Nep. Eum. cap. 8. *Quod si
 quis illorum veteranorum legat facta, paria horum cognoscit,
 neque rem ullam nisi tempus inter se judices.* Liv. præfat.
 Si in tanta Scriptorum turba meum nomen in obscuro sit, no-
 bilitate eorum, qui nomini meo officunt, me consolatur. Plaut.
 Bacchid. IV. 1. 4. *percutiturier, utrum autem reddat, an-
 no eat sicum simul.* Cic. Famil. XVI. 4. *Nunc quid in non
 dubio, quin te neque navigationi, neque vis commisit.*

Amem
presens.
Amem
futurum.

nia tempora secunda pro futuro posse poni: quod sigillatim conabor ostendere. *Amem*, doceam, & similia, juncta particula *quum*, presentis habent significationem. Horat. *Quum* tot sustineas, & tanta negotia solus: in reliquis fere semper futuri. Terent. *Purgem me? laterem* lavem: atque adeo cum particula *quum*, aliquando futurum est. Virgil. *Quum* faciam vitula pro frugibus ipse venito.

Optantia
semper si-
gnificant
futurum.

Optando duplex futurum significatur: propinquius; ut Marcial. *Tabescas utinam Sabelle belle*. Idem, *Pereat*, qui crastina curat: remotius; ut Cicero, *Utinam* aliquando dolor populi Romani pariat, quod jamdiu pariturit. Idem Attico, *De qua utinam* aliquando turcum loquar.

Si parti-
cula, fu-
turum si-
gnificans.

Particula, *si*, futurum denotat. Terent. *Si sumas in illis exercendis, plus agas*. Idem; *Quod si omnes omnia sua consilia conferant, atque huic malo salutem ferant, auxilii nihil afferant*.

Ama-
rem, fu-
turam.

Amarem, docerem *passim in futuro reperuntur:

Intellige in his omnibus, ut & in allatis à Sanctio, *res ita erit, ut*: atque adeo ipsum Futurum proprie non inesse Subjunctivo, sed in Ellipti latere suppressum puta. Fateor tamen in quibusdam locutionibus Subjunctivum magis propendere in Futuri temporis significationem, quam in iidem Indicativum. Aliud enim est, *Credet*: siquidem tu illud dicis, aliud, *siquidem tu illud dicis*. Isto modo conditio & ratio rei jam præteritæ, hoc rei adhuc futuræ significatur. Sed tamen & illud accidit, non per naturam Subjunctivi, sed per causam Ellipseos, quæ in Indicativo nulla, in Subjunctivo solennis & ordinaria.

* *Passim in futuro*] sed tamen & in præterito. Sueton. Tib. 62. *Scriptaque abolita, quamvis probarentur aliquot ante annos*. Sall. Jug. 59. *Neque diutius Numida resistere quivissent, nisi pedites magnam cladem in congressu facerent*. Plaut. Rud. II. 7. 32. *Si invitare nos paulisper pergeret, ibidem obdormissemus*. Cic. Famil. VI. 10. *Antea misissem literas, si genus scribendi invenirem*. Intellige, si res ita fuisset, ut invenirem. In significatione Futuri clarior multo est locus Ciceronis Famil. XV. 4. *Quumque magna bellum in*

Cap-

tur: quare uno Terentii loco contentus ero, quod multorum vicem supplet, in Adelph. *Seni animam primum extinguere ipsi, qui illud produxit scelus: tum autem Syruum impulsorem, vob, quibus illum lacerarem modis; sublinem medium arriperem, & capite primum in terram staturerem, ut cerebro dispergat viam; adolescenti ipsi eriperem oculos, posthac præcipitem darem: ceteros ruerem, agerem, raperem, iunderem, & prosternerem.* Si denique optamus, semper futurum innuimus; ut, *Utinam hoc contingeret.*

* *Amaverim, docuerim sæpè in futuro leges. Amaverim Terent. And. ea lege, atque omine, ut si te inde rim, fu-
exemerim, ego pro te molam. Idem Adelph. Ne turum,
mora sit, si inuierim, quin pugnis continuo in mala*

E 3 hæ-

Cappadocia concitaretur, si sacerdos armis se, quod facturus putabatur, defenderet. Sed expone, quum res ita erat, ut certo concitaretur.

* *Amaverim, docuerim sæpè in Futuro*] Habet sane ea forma sæpè significationem *Futuri exacti*, quomodo appellantur exeuntia in RO, ut *amavero, docuero*, diversa ab Indicativi *Futuris*, ut quæ rem simpliciter futuram notant, quum ista rem factam in futuro signent. Aliud enim, *quum cenabo*, aliud, *quum cenavero*. Atque hæc de causâ sæpillime illa confunduntur cum præteritis perfectis Subiunctivi, ut quæ & ipsa simul rem futuram pro usu subiectivæ constructionis, & factum, ut pote præterita, significant; plane ut Priscianus lib. 8. de Græcorum præc. Perfecto Imperativi observat, simul præteritum & Futurum notare, *Apud Græcos*, inquit, *utiam præteriti temporis sunt Imperativa, quamvis ipsa quoque ad Futuri temporis sensum pertineant, ut, αὐτῶν δὲ τῶν πρῶτων, aperta sit porta. Videtur enim moderare, ut in Futuro timbo-
re sit Præteritum.* Similiter se res habet in hisce locutionibus, *si te inde exem-ri-m* &c. quod idem est, ac si dixisset, si per me inde *eris exemptus*. In qua certe locutione utrumque tempus ostendi, tam præteritum, quam Futurum, censuere Idem Doctissimi, Q. Scævola, Brutus, & Manilius ad verba legis Atinæ, quod *subreptum erit*, ejus rei aeterna auctoritas esto. Vide Gellium, XVII. 7.

- lib. 7. *hæreat. Idem; Ubi si quid paululum te fugerit, ego perierim. Livius; Iussa tuo imperator extra ordinem nunquam pugnaverim, non si certam victoriam videam. Tacitus in Agricola; Ego facilius crediderim naturam margaritis deesse. Columella; Non affirmaverim. Sallust. De iis haud facile compertum narraverim. Apud poëtas sæpius: Virgil. Nec vos arguerim Teucri. Tibull. lib. 3. Nec tibi crediderim votis contraria vota. Propert. lib. 3. Sic ego non ullos jam norim in amore tuumultus, Nec veniat sine te nox vigilanda mihi. Cicero; Citius dixerim iactasse se aliquos. Idem; Videor sperare debere, si te viderim. Idem in Lucullo; Illud vero non censuerim, ut ejus auctoritate moveare. Terent. Hecyra; Denique Hercule aufugerim potius, quam videam. Gellius lib. 18. cap. 2. Postrema, inquit, quaestionum omnium hæc fuit, Scripserim, venerim, legerim, cujus temporis verba sint, præteriti, futuri, an utriusque.*

Amavissim, futurum. * *Amavissim, docuissim etiam ipsa in futuro usurpantur. Cæsar. 1. Gallico: Nonnulli etiam Cæsari montabant, quum castra moveri, aut signa ferri iussisset, non sine dicto audientes milites. Cicero de Mario: Si se consulem fecissent, brevi tempore aut vivum aut mortuum fuguribam se in potestatem populi R. redacturum: & sub finem lib, At ille ubi ingressus est, confestim gladium distinxit, juravit se illum statim interfectorum, nisi jusjurandum sibi dedisset, se patrem missum esse facturum. Horat. Dispercam, ni submissos*

* *Amavissim &c.]* Hæc forma præcipuam longe præteriti vim & significationem habet præ futuro, & indicat aliquid fore, postquam præterierit jam tempus factæ ejus rei, quæ verbis ipsis notatur: atque adeo res futura, quæ aliis verbis inest, & significatur, in eadem periodo retro respicit ad significationem præteriti perfecti, quæ huic formæ inest. Sic ergo, *si se Consulem fecissent*, idem est, ac si diceretur, post factum se consulem.

De Partibus Orationis. 71

moses omnes. Cicero ad Trebatium: Rescripsi quam gratum mihi esset futurum, si quam plurimum in te studii, officii, liberalitatis contulisset. Virgil. Verum anceps fuerat belli fortuna, fuisset.

In futuro tertio, quod imperativum vocant, *Futurum Imperativi.* hæ voces, *ama*, & *amato*, non differunt: nam vulgo putant, *ama*, præsentis esse, & *amato*, futuri remotissimi; quasi verò possumus, nisi de futuro, imperare. Lucanus de longissimo tempore dixit; Totum sub Latias leges cum miseris orbem, In te verte manus: & Propertius utramque vocem in eodem sensu conjunxit; Aut si es dura, nega; sen es non dura, venito. Virgil. Et potum pastas age Tityre, & inter agendum Occursare capro (cornu ferit ille) carveto. Idem Georg. Nudus ara, sere nudus: & subdit; Primus humum fodito. Laudato ingentia rura, exiguum colito. Ridiculum igitur fuerit dicere, *Ama*, *ama tu* luego: *Amato*, *ama tu* despues.

C A P. XIV.

Infinitum verum impersonale. Tempora personalia explicantur. Esse, & Fore omnium temporum, ut *Amare*, & *Amavisse*: venturum fore.

Infinitum verbum est, * quod personas, modos, & tempora non finit, „ [sive quod „ personis, numeris, & temporibus non
E 4 „ defi-

* Quod personas, modos & tempora non finit] Gravissima occurrunt passim in hoc opere Errata, seu perperas ipsius Auctoris, seu typographica. Certe & hoc loco nullus dubitem, voluisse Sanctium, *personas, Numeros, & tempora*, sicuti supra cap. 12. de Infinito locutus est. Acc-

cedit, quod mox de personis & Numeris jam dixisse se ait. & tantum superesse *questionem de temporibus*, nulla *Madorum*, qui & alieni ab hoc loco, facta mentione. Ceterum ego Infinita omnia *persona & Numeri* dicenda patrem, quia cum omnis *persona & numeri* nominibus construuntur, nullamque terminationum istis de causis habent differentiam. At verò cum *temporum* respectu in varias discreta sint terminationes, nulla est satis iusta causa, Infinitis negandi *Temporum* discrimen. Confunduntur aliquando? At idem accidere etiam Subiunctivis & Indicativis supra p. 67. ostendimus, rationemque dedimus ejus rei, maxime de Præsenti Indicativi, quod inprimis, & æque ac Infinitum Præsens, in usum præteritæ vel futuræ rei sæpe confertur, nec tamen propterea nullius est certi *temporis* in ratione Grammatica. Fateor equidem, aliquanto magis promiscuum videri & confusum apud Auctores in Infinito earum terminationum, quibus *Tempora* distinguuntur, usum. Sed ratio est, quia sæpe Infinitum, non tanquam Verbum, sed tanquam Nomen verbale (V. infra III. 6.) usurpatur à Scriptoribus sine ullo respectu temporis cuiuscunque, maxime in locutionibus, ubi nulla potest esse ambiguitas, nec ulla temporis ratio habetur, aut requiritur. At vero ubi diversa tempora per Infinitum in una periodo exprimi necesse est, illa quoque per varias Infinitii terminationes æque ac Finiti, diligenter distinguere Veteres, sicuti hoc ipso capite ipse Sanctius agnoscere cogitur. Præterea, nihil foret mirum, si quæ Auctorum loca in his quoque parum Grammatica proferri queant, quum sæpe usus recesserit ab analogia, ut supra ad cap. I. ostendimus, & vel maxime ex Infinito Futuri, *Amaturum esse*, circumlocutionibus patet. Has enim omni Generi & Numero in Nominibus applicuisse aliquando deprehenditur, tanquam æque invariabiles & indeclinabiles, ac *amare & amarisse*. *Voluti*, *Credo inimicos meos hoc dicturum*, Et, *Non putant hoc eam facturum*. Vide Gell. I. 7. Vossium de Anal. III. 16. & infra III. 11. Gellius quidem hæc locutiones sollicitissimi excusare tentat auctoritate plurimorum exemplorum; Scioppius infra d. I. figurata interpretatione, tanquam si diceretur, *Credo inimicos meos esse negotium, hoc dicturum*. Sed profecto non putem in prisca illa omnium rerum simplicitate, & necdum constituta arte Grammatica, tam contortam & absconam auribus fuisse rationem constructionis, maxime quum in promptu, & obvia esset alia expedita profus, & facilis ac naturalis. Sed videntur potius prisca illi repertas hæc locutiones in paradig-

ma-

mate sibi in pueritia proposito simpliciter habuisse pro Futuro Infiniti, & proinde sicut Præiens & Perfectum Infiniti omni constructioni convenit, similiter & eas sine ulla variatione diversæ constructioni applicuisse, quod secus faciendum animadverterunt, atque etiam fecerunt posteriores, quum jam ars Grammatica, & Syntaxeos ratio magis esset illustrata. Habuit autem Infinitum olim tres proprias, sed inter se diversas terminationes pro ratione temporis triplicis, Præteriti, & Futuri, *amare, amavisse & amassere*. Postremam hanc in usu fuisse Veteribus satis probavit Vossius Analog. III. 17. Ei vero deinceps suffecta circumlocutio, & ipsa quidem primo tanquam nulli prorsus variationi obnoxia, postea tamen rectius ei, quam Genus & numerus requirebat. Diversæ illæ triplicis temporis terminationes formatæ sunt omnes à Subjunctivi diversis temporibus, *amare* ab *amarem*, *amavisse* ab *amavissem*, *amassere* antiquum ab *amasso* item antiquo. Rem ita se habere manifestum est ex eo, quod eadem prorsus est formatio secundi Subjunctivi, & primi illius Infiniti, etiam quum ab analogia recedit, veluti à *Volo, Vellam, velle*, à *Fero, Ferrem, ferre*, à *Euo, forem, fore*, à *Sum, essem, esse*, à *Nasco, noscerem, noscere*, & *nossem, nisse*. Patet hinc duplex error Vossii, prior, quod Anal. III. 16. *Fore* proprie *Præteriti*, non *Futuri esse temporis*, Augustino Saturnio negat, cum tamen eodem modo formetur ac reliqua ab Imperfecto Subjunctivi, ablato tantum *Mi*: ac proinde in ratione Grammatica, quum ejusdem sit originis & formationis, eandem, quam reliqua illa, habere naturam & tempus debeat. Quod autem maxime ad futuram rem significandam adhibetur, illud non ex Grammatico hujus vocis Tempore, sed ex ipsius Verbi significatione, quæ est, nasci, fieri, oritur. Alter error est, quod ibidem asserit, primam infiniti formam non continere significationem præteriti Imperfecti, sed id facere secundam solummodo, quum tamen Prima, ut ostendimus, sit orta ab ipso Imperfecto verbi Finiti, & præterea plerumque, certe in omnibus pene exemplis à Sanctio hic allatis de Prima illa in significatione præteriti, si traducatur in locutionem finitam, per Imperfectum esse ferri posse & debeat. Veluti, *de caelo tactus memini prædicere querens*, h. e. memini, quum id prædicere, vel, ejus temporis, quod id prædicebant. Et sic in ceteris, ubi aliquid præteriti hæc forma Infiniti ipsa videtur significare. Et hoc pacto evaditur etiam illud, quod ex hoc usu primæ formæ in sensu præteriti concludi ad rejiciendam in ea

„definitur; aut quod certam, & definitam
 „personam, certum numerum, & certum
 „tempus non habet;] ut *amare, amari, amavisse*.
 Ac de personis, & numeris jam diximus: de
 temporibus major est quæstio; de quibus an-
 tequam disputem, apponam Consentii Rō-
 mani præclara verba, cui hanc pulchram doctri-
 nam de veris Impersonalibus me fateor debere.
Qualitas, inquit, verborum, aut finita est, aut in-
finita: finita est, quæ notat certam personam, certum nu-
merum, certum tempus; ut, lego, scribo. Infinita
est, in qua hæc universa confusa; ut, legere:
legere enim & ego, & tu, & ille potest; item legere
& unus, & plures dicuntur; item legere, etiam pos-
sion hodie, & heri potui, & cras potero. Quoniam
ergo hæc neque personam, neque numerum, neque cer-
tum tempus definiunt, & ubique natura simplici eodem
modo respondent, infinita dicuntur. Hæc ille; qui
præterquam quod egregie naturam infiniti,
seu impersonalis verbi demonstrat, refellit
*eorum errorem, * qui modum infinitivum vo-*
 ca-

significationem & distinctionem temporis voluit Sanctius.
 Quæ sententia tanto magis est rejicula, quod sola hæc
 Infiniti forma per se vix unquam ad præteritum deno-
 tandum adhibetur: Nec enim ex. gr. *Scio te illud habere,*
 & similia, simpliciter in significatione præteriti usurpata
 temere occurrunt. Accedit vel maxime, quod & hæc
 & reliquæ Infiniti formæ deriventur proxime ab iisdem fi-
 niti temporibus, quorum istæ quoque esse vulgo credun-
 tur, & quorum usus potissimum interviunt. Equè ac in
 lingua Græca, ubi eadem sunt tempora, eademque
 characteristicæ singulorum temporum in infinito, quæ in
 Finito.

* *Qui modum Infinitivum vocarunt*] Sic tamen & ipse Gel-
 lius in seqq. verbis, sed quæ plane aliter se habent,
 quam heic citantur. Nempe, illa, occisurum, facturum
 esse, in infinito modo dixerunt, qui modus neque in numeros,
 neque in personas, neque in genera, neque in tempora distri-

bi-

carunt, quum sit merum verbum. Eadem *Nullus ferè Aulus Gellius libro primo, cap. 7. Qui est modus modus dicendi, inquit, neque in modos, neque in personas, neque in genera, neque in tempora distrahatur, sed omnia isthæc una eademque declinatione complectitur.*

Vidit etiam hæc Accursius in l. Stipulationum. §. stipulatio, verbo, daturum. D. de verbor. oblig. *Quia verba, inquit, infiniti modi etiam ad futurum respiciunt, Et ideo dicuntur infinita, quia omne tempus respiciunt: recte enim dicitur, volui legere, volo legere, volam legere. Hæc ille rectè, nisi modum vocasset infinitum. * Nunc accipe testimonia de præterito in tuo illo præfenti infinitivi: Cicero; Eo die nos quoque multa verba fecimus, maximeque visi sumus senatum commovere. Catull. ad Manlium; Quale ferunt Graji Peneum propter amatum, Siccarum emulsa pingue palude solum. Mart. lib. 6. Lusum erat sacræ comu-*

Amare præteritum.

bitur. Vides hic Modum appellari diserte, & in citando Gellio eundem hic errorem committum, qui supra, modos pro numeros exhibendo. Tum scito, Phil. Rubenium in Electis II. 17. delere hæc verba, neque in tempora, in quibus solis consistit, quod ex Gellio probatum volebat Sanctius, de non statuenda Infiniti in Tempora distinctione.

** Nunc accipe Ex.] In compluribus sequentium exemplorum, ipso Infinito nihil præteriti, certe non perfecti significatur. Visi sumus Senatum commovere. Hic illud commovere præsentem rem significat, sed quæ præsens fuit tempore præterito, quod exprimitur non *visi commovere, sed ~~visi sumus.~~ Sic vidimus aliquoties te pulcherrime ferre fortunam: vidimus denorat præteritum, ferre præsens. Et sic alia nonnulla, in quibus proinde non unum tempus, sed duplex, præsens & præteritum, conjunctim significatur, sicut in illis, subreptum erit, subrepturus fuit præteritum & futurum, Vide notata ad caput superius pap. 69 In reliquis vero Sanctii exemplis Infinitum potest optime transferri in Imperfectum finiti, sicuti ostendimus pag. 73. in memini prædicere.**

- bia fallere tade; *Lusus & immeritos exsecuisse mares.*
 Ibidem; *Vix tangente vagos ferro refecare capillos,*
 Epist. 2. *Doctus & hirsutus excoluisse genas.* Ovid. *Sepè fui mendax pro te, mihi sepè putavi Alba procellosos vela referre notos.* Cicero lib. 4. epist. *Vidimus aliquoties secundam pulcherrimè te ferre fortunam, magnamque ex ea te te laudem adipisci: fac aliquando intelligam, adversa quoque te aequè ferre posse.* Exemplum hoc de præterito est, & futuro. Virgil. *De cælo tactas memini prædicere quercus.* Horat. *Memini quæ plagosum mihi parvo Orbilium dicere.* Plaut. Epidico; *Non meministi me in aurem ad te adferre natali die? Terent. Forma bona memini me videre.* At dicent aliqui, verbum memini non posse jungi præterito: sed non sunt audiendi; quos satis arguit Perſius, dum ait; *Nec in bicipite somniasse Parnasso memini;* [& Cicero; *Meministi me ita distribuisse causam; ego memini summos in civitate nostra fuisse viros:]* Sed ad institutum: Horat. *Dictus & Amphion Thebanæ conditor arcis, Saxa movere sono testudinis, & prece blanda, Ducere quo vellet.* Idem; *Ploravere suis non respondere favorem Speratum meritis.* Cæsar; *Cognita Cæsar causa, reperit à Suevis auxilia missa esse.* Cicero pro Archia; *Ex hoc est hunc numero, quem Patres nostri viderunt divinum hominem Africanum.* Horat. *Fertur Prometheus addere principi limo particulam, & insani Leonis vim stomacho apposuisse nostro.*
 3. Carm. Idem; *Arbiter pugne posuisse nudo sub pede palmam, Fertur, & leni recreare vento sparsum odoratis humerum capillis.* L. unica. D. si tabul. test. nullæ extab. Licet, inquit, postea interierint, competet bonorum possessio; quia verum fuit tabulas extare; pro extitisse. * *Exempla de Futuro.* Cicero At-

* *Exempla de futuro]* Addehis, Plaut. Afr. II. 4. 36. *At-*
 hat

De Partibus Orationis. 77

Attic. Cætera spero proluxa esse. Ibidem; Spero Amare, etiam in presentia pacem nos habere. Idem Fam. Futurum. Nec ille intermisit affirmare, sine mora venire. Idem; Lib. 1. Mihi scito in dies majori curæ esse dignitatem tuam. Lib. 7. Idem; Hi quum se à tanto squalore unius morte liberari intelligerent; omnia ei peragere promiserunt. I. Fam. 10. dem 1. Tuscul. Magna me, inquit Socrates, spes tenet Judices bene mihi evenire, quod mittar ad Virgil. mortem. Virgil. Neque credere quivis, Hunc tantum tibi me discesse ferre dolorem. Livius; Sciant Lib. 1. que, & ita posteris tradant, nullas opes humanas armis Romanis resistere posse. Plin. Adhuc miracula, que indicasse conveniat. Cæsar; Si amplius obsidum velis, dare pollicentur. Valer. Maximus; Furæ 6. Gal. verunt in squalore se esse, quoad Imperator ipsorum reus Lib. 6. effect. cap. 5.

bat reddere, quam extemplo sibi redditum esset. Aulul. I. 2. 30. Nam nostra qui est magister curia, Dividere argenti dicit nummos in viros. Curcul. I. 3. 25. Tu Veni perquirere te vocasti? V. 1. 7. Nego me dicere. Cistell. II. 3. 41. Iustare usque adeo, donec se adjurat anus jam mihi monstrare, sed se agebat quandam mulierem suam benevolentem convenire etiam prius. Mostell. V. 2. 11 TR. promitte, ego ibo pro te, si tibi non libet. TH. Verbero, etiam irides? TR. quare me pro te ire ad cenam autumo? TH. Non enim ibis. Terent. And. II. 3. 5. Sed si tu negare ducere, ibi culpam in te transferes. II. 4. 8. si dices ducere. Eun. III. 3. 13. Credo ei placere ac: speras tu à me avellere. Scil. hoc prædium in. Ovid. Metam. XIV. 250. Ire negabamus, vel tella ignota subire VII. 740. Dum census dare me promitto. Cic. Famli. III. 6. Quæ brevi tempore sibi succedi putarent. X. 24. Ex quo tempore ipse mihi professus est, se venire. Liv. II. 9. Nisi quanta vi civitates libertatam expectant, tanta regna Reges defendant, avari summa infimis. Sic enim ibi distinguendam. XLIV. 27. Nunciaret quinque millium operâ tantum uti Regem. Florus IV. 2. Nisi dictis foretur, non se remittere exercitum, Locutionum autem harum, seu Præsentis in significatione Futuri usum etiam in verbis finitis esse frequentem, & nihil præjudicare Grammaticæ Temporum distinctioni superiori capite pag. 67. reddita ratione, ostendimus.

esset futurus. Cato de re rust. c. 5. *Ne quid emisse velit insciens domino, neu quid dominum celavisse velit.*
 Et infra; *Chaldeorum ne quem consuluisse velit.* Horat.
Ne quis humasse velit Ajacem Atrida vetas cur?
 Amavisse. Perlius; *Verum, nec nocte paratum plorabit, qui me volet incurvasse querela.* Cicero; *Omnes veremur nimis iracundam futuram fuisse victoriam.* Valer.
 se, futu- 2. Serm. *Maxim. Sed abunde erit ex iis duo exempla retulisse.*
 rum. Pro Mu- 4. Lib. 4. *Lucan. Liceat scripsisse, Catonis Marcia.* Virgil.
 2. Serm. cap. 3. *Magno si peccatore posses Excussisse Deum.* Mart. Con-
 r.en. Lib. 2. *dere victuras tentem per secula chartas, Et nomen flammis eripuisse meum.* Terent. *Ante adeis non fecisse*
 Lib. 1. *erit melius hic convicium: id est, præstabit non*
 epist. 108 *facere ante ades turbam, aut vociferationem.*
 Adelph. Idem Phormio. *Cras mane argentum mihi miles se*
 Act. 3. *dare dixit.* „ [Et Hecyr. *Interdico, ne extulisse extra*
 sc. 2. *ades puerum velis.* Propert. *Tu minitare oculos*
„ subjecta exurere flamma.]

Non leviter advertendum præcipiunt Grammatici, * nullum verbum in infinitivo habere proprium futurum, nam *lecturum esse*, vel *fuisse*, non proprium futurum dicunt, sed per circumloquutionem: solum enim dicunt verbum

* *Nullum verbum in Infinitivo &c.*] Habuere olim in SSERE excusata futura, ut *amassere*. Sed & postea *amaturum esse* &c' licet per circumloquutionem dicta, tamen etiam ut propria Infiniti futura sunt usurpata, ut patet ex eo, quod primitus contra Analogiam constructionis, etiam pluralis Numeri, uti & fœminini Generis Accusativis fuerunt juncta, uti supra ostendimus, sine ulla variatione, tanquam vere indeclinabilia more veris Infinitis proprio. Fore autem rectissime observat Sanctius non esse à *sum*, sed à *sum*. Est autem Præsentis temporis in ratione Grammatica, ut item jam probavimus contra Vossium, licet ejus significatio, quæ nihil ad Grammaticam, per se inclinet in Futurum. Est enim idem quod *fieri*; jam vero, quod jam fit. id brevi post, ut speratur, erit factum, & existet, atque ita, quod *fore* dicimus, id significamus brevi post in rerum natura existiturum.

bum substantivum habere futurum, fore. Sed hoc falsum est. Primum enim, fore non est à *sum*, sed à *suo*: deinde fore significat omnia tempora; ut, amare, esse, legere. Ac de verbo esse jam aliqua de præterito, & futuro retulimus exempla; restat ut de fore in præterito, & præsentis proferamus, quoniam de futuro lis non est. Cæsar; *Commissum cum equitatu prælium fore videbat.* Cicero; *Ex qua conficitur, ut certas animo res teneat auditor, quibus dictis peroratum fore intelligat.* Cicero, ut citatur, in Valerium; *Marius quum à Senatu ex urbe repulsus esset, ea, quæ in eum falso constata fuerant, diluere voluit. Quid ita? quia se sine scelere fore intelligebat.* Et rursus; *Quanto robore animi is semper extiterit, qui vitam sibi integram fore intelligit, difficile dictum est.* Laurentius Valla contendit duo futura jungi non posse; ut si dicas, *Fore venturum, & faciendum fore.* In quo dupliciter fallitur; nam neque fore, futurum est; nec venturum, aut faciendum, certum aliquod tempus præfiniunt, ut mox dicetur capite proximo: imo verò duo futura multo melius cohærebunt, quam futurum cum præterito, aut præsentis: quinimo, * si *amaturus*, esset veri futuri, nunquam dicere possemus, *Amaturus fui*; sed semper, *amaturus ero*; pessimeque locutus esset Cicero: *Non dubito, quin te legente has literas, confecta jam res futura sit.* Sed agamus testimoniis contra Laurentium: Plautus *Casina*: *Lepide dissimulant fore hoc futurum.* Cicero *Attico*; *Deinde addis, si quid*

Fore significat omnia tempora.

1. Gall. 1. de Invent.

Valla error.

* Si *amaturus* esset veri futuri, & recte dicitur *amaturus fui, eram.* Cic. famil. V. 10. *Supplicium, quo usurus eram in eum, tibi emitto.* Et aliud est *amaturus fui*, aliud *amaturus ero*, aliud *amans sui*. Sed & supra ostendimus, sæpe in una locutione duplex exprimitur tempus, quod & sic in *amaturus fui*.

si quid secus, te ad me fore venturum. Idem pro Milone; Nihil horum vos visuros fore. Liv. Aut sub pellibus habendos milites fore. Idem; Eo quoque mittendos fore legatos. Idem Nam id Corneliae magis familiae, quam urbi Romanae fore erubescendum. Sed ut ad rem; non negaverim de infiniti temporibus cogi nos aliquando propter inopiam temporum, & distinctionis causa, sic distinguere tempora; ut *Amare*, *esse*, *legere*, sint omnino praesentis; & *Amarisse*, *fuisse*, *legisse*, praeteriti; & *fore* futuri. Id contingit ferè in verbis famæ, aut linguæ; ut, *ajunt*, *ferunt*, *fertur*, *dicunt*, *dicitur*, *affirmo*, *scribo*, & similia: ut, *affirmat non solum venire regem, sed venisse jam: dico esse periculum, atque etiam fore: dixit se dedisse pecunias, & dare, & daturum*. Cicero lib. 7. epistolarum; *Scrispit ad me Cæsar perhumaniter, nondum te sibi satis esse familiarem propter occupationes suas, sed certè fore*. Idem lib. 3. Sequitur illud, *ut te existinare velim mihi magnæ curæ fore, atque esse jam, &c.* Idem libro 3. de Oratore, in ultima pagina; *Quem quidem ego confido omnibus istis laudibus excellentem fore: & Crassus; Fore dicis? Esse jam dico, & tunc judicavi, &c.* Idem libro 13. epistolarum. *Sperare tamen videor, Cæsari collegæ nostro fore curæ, & esse, ut habeamus aliquam Rempub.* Ibidem; *Tua sponte amicium Lacedæmonii, & esse, & fore.* Idem pro Baldo, in calce; *Tum etiam illud cogitatote, sic vivere, ac vixisse Cornelium, ut &c.* Idem lib. 10. Epistol. *Quam & esse jam, & futuram amplissimam intelligo.* Cæsar. 3. Civil. *Pompeji sannam esse, ac fuisse semper voluntatem, ut componerentur.* Catull. *Tibi hæc fuisse, & esse cognitissima, scilicet, ait.* * In iis om-

Epist. 12.

* In iis omnibus mihi videntur &c.] Non tamen sunt distincta & diversa verba, sed unius verbi distincta & diversa tem-

De Partibus Orationis 81

omnibus mihi videntur distincta esse verba :
 ut si dicas ; laudare , & extollere ; currere , & ri-
 dere ; sic esse , & fore : nam fore non est à sum, Fore, nã-
 nec fuisse, sed à verbo suo, quod semper ma-
 gis inclinatur ad futurum tempus sua natura : plus futu-
 & hoc magis meam opinionem confirmat ; rum si-
 tempora infinita indiscreta esse, nisi aliquid, gnificat.
 accedat, quo discernantur ; nam me amare, Verbi in-
 intelligis esse singularem ; nos amare, pluralem. finiti
 Sic Cicero ad Atticum distinxit duò præsen-
 tia personalia, quasi unum esset præteritum, non di-
 alterum præsens, dum inquit ; Cupio, & jam singulum-
 pridem cupio, Alexandriam, reliquamque Egyptum tur, nisi
 visere. Sed quid si respondeam, esse aliquas per acci-
 orationes, quæ quum eisdem verbis enuntien-
 dens.
 tur, sensu tamen distinguantur ? Ut si dicas : Præsens
 Vir bonus nulla læcessitus injuria ab amicitia recedit, personale
 Vir malus nullu læcessitus injuria ab amicitia re-
 cum si-
 cedere. Hic significas discedere, illic non di-
 gnificat-
 scedere. Sic in exemplis citatis * sunt aliqua, tione
 F quæ præteritib.

tempora hæc venire & venisse, dedisse, dare, & daturum
 esse, vivere & visisse, quæ etiam in memoratis exem-
 plis apparent. Neque ergo unius Infiniti diversæ termi-
 nationes sunt indiscretæ ratione Temporum in arte Gram-
 matica, licet aliquando, ubi nullum ambiguitatis & ob-
 scuritatis periculum, promiscue usurpari videantur, plane
 sicuti mox in allatis ex Cicerone verbis cupio promiscue
 in præsentis & præteriti temporis significatione usuturari.
 Quapropter quum tamen id ipsum in ratione Grammati-
 ca perseverat esse & haberi præsentis proprie Temporis,
 nulla causa est, quin idem statuatur de ejus infinito cupere,
 licet & hoc aliquando promiscue adhibeatur.
 * Sunt aliqua, quæ distinguantur &c.] At cum liquida tempo-
 rum distinctione opus est, & cum Scriptores etiam revera
 distincta ea voluerunt, quæ causa, cur in ea distinctione,
 præsentis, tum præteriti perfecti, ac futuri magis pro-
 pria sit terminatio una quam altera, eaque in distinctio-
 nis necessitate nunquam illæ occurrant confusæ, nisi quod
 in arte Grammatica ipsæ per se & in se habeant distinctio-
 nem

quæ distinguant ea duo tempora, quæ absque illis promiscue poterant apponi: ut illud; *Magnæ curæ fore, atque esse jam*: in reliquum infiniti verbi tempora confusa sunt, & à verbo personali temporis significationem mutuantur; ut, *cupio legere, seu legisse, præsentis est; cupiurus legere, seu legisse, præteriti; cupiam legere, seu legisse, futuri. In Passiva vero, Amari, legi, audiri, sine discrimine omnibus deserviunt; ut, voluit diligi; vult diligi; cupiet diligi. De Amatum iri, vel ire, postea dicemus.*

Amari, emittian temporum significationem habet.

Lib. 3.
cap. 11.

CAP. XV.

Singula participia omnia tempora adsignificare.

Participia sunt nomina verbalia.

* **P**articipia non dicuntur, quod partem capiant à verbo, partem à nomine; sed quod à verbo partem capiant, quum

nem temporum, cui semper attendant scriptores, quum opus est tempora distingui. Ut taceam nisi Infinitam etiam haberet sua tempora, non tam constantem fore in omnibus verbis triplicem ejus formam, cujus nulla potest esse ratio & usus, quam necessitas triplicis temporis, præsentis, præteriti & Futuri, per eas denotandi. Adde quod clarissima trique est temporum distinctio in Infinitis in Græca lingua, cui Latina suam originem debet, ut & quod Latini in maxime emphatica temporis designatione, eodem modo urebantur Infinito ac finito, veluti quum dicebant *vixit, fuit*, pro mortuus est. Plaut. Bacchid I. 1. 43. *Vixisse nimio satius est jam, quam vivere.*

* *Participia non dicuntur, quod &c.* Participium dicitur à *Particeps*, ut *Principium* à *Princeps*, & est revera nomen Adjectivum, quod genera, casus, & gradus, seu omnia, quæ Nominibus accidunt, habet; Verbo autem est particeps alicujus rei, seu partem capit à Verbo. At quam partem? Nullam profecto aliam, quam adsignificationem tem-

po-

poris, quam male illis videtur negare Sanctius, dum omnium esse ait, h. e. proprie nullius Ipse, quia *partem à verbo capere dicit*, & pro ratione addit, quod *sint omnia Adjectiva Nomina & Verbalia*; videtur velle, partem istam consistere in significatione actionis passionive, & secundum hanc constructione. At vero utrumque æquali modo etiam aliis accidit, immo omnibus pene Nominibus Verbalibus, Substantivis & Adjectivis. Etenim *vitabundus* & similia actionem significant, & construuntur plane ut activa Participia; *Amabilis* &c. passionem notant. Sic in Substantivis *Lector*, & *Lectio*, & *Lectus* activa sunt; & reperiuntur, posteriora certe, etiam cum Accusativis juncta. Ergo & hæc omnia deberent esse Participia, quod utique non sunt. Ceterum ut dicam, quod sentio, omnes hi Accusativi, qui utique à Nominibus regi nequeunt, ut recte in plerisque observavit Sanctius & Scioppius, proinde neque ab hisce veris Nominibus, seu Participiis, seu Verbalibus aliis regi queunt, sed reguntur omnino à præpositione per Ellipsin supressa, eaque, quæ Græcis in hoc sensu, & in hac constructione est frequentissima, & olim etiam, certe tunc magis, quam deinceps, fuit Latinis; ut patet ex innumeris locutionibus olim frequentatis, (Vide infra lib. IV. de Hellen. & Ellipsi Præp. *velut*.) ex quibus residuas habemus tum eam, quæ duos Accusativos jungit uni verbo, quorum alter hoc modo omnino est interpretandus, ut docuit Sanctius II. 6. tum eam, quæ Accusativum addit Passivis, immo omnibus etiam illis Verbis, quæ *Deponentia* appellantur, & quæ vere Passiva sunt, licet nobis nunc propria eorum & passiva significatio non ita plane semper perspicatur; denique & eam, quæ Accusativos junxit variis Nominibus, veluti, *Gnatus hanc rem, cetera indolens* &c. Sed frequentissimam & pene solennem fuisse olim etiam Latinis hanc constructionem, patere vel maxime arbitror ex eo, quod de hisce tum Participiis tum omnibus Verbalibus Nominibus monui, non alia ratione istis quoque jungi Accusativum. Hoc utpote paradoxum, tanto accuratius erit demonstrandum. Et primum quidem memoria repetendum, Accusativum non regi proxime à Nominibus: tum ista omnia, etiam quæ Participia, Gerunda, ac Substantiva dicuntur, vera esse Nomina, ut quæ omnia Nominibus accidentia habent, nihil à Verbis, nisi Participia quidem id, quod Sanctius iis hoc capite negat, h. e. adsignificationem Temporis. Debuerunt ergo etiam ut Nomina construi, & revera construuntur. Nam dicis æque, *Amans uxorem, & Amans uxorem*, & utriusque locutio-

nis eadem est ratio, ut eadem est in *Gnarus hujus rei*, & *Gnarus hanc rem*. Nam *Amans uxoris*, *gnarus res*, *studiosus patria*, &c. quum dicis, in omnibus hisce intelligendum est in negotio, in causa uxoris &c. Jam quæ hujus locutionis est ratio, eadem est & alterius, *amans uxorem*, *Gnarus hanc rem*, *alias res impense improbus*: hæc enim requirunt supplementum quod ad, *uxorem*, vel pleniùs, *in causa*, *in negotio*, quod ad *uxorem*, *hanc rem*, *alias res attinet*. Sed dicet, longe tamen frequentius hisce Participiis, ut & Gerundis ac Supinis jungi Accusativum, quam aliis Nominibus. At ego facile crediderim, Veteres ipsos non perpexisse plerisque hujus Constructionis rationem, utpote Grammatica arte sero constituta: & proinde, quia antiquissimis temporibus, quando lingua Latina propius accessit ad Græcam, frequentissimus fuit ejus Constructionis usus, eam in hisce participiis præcipue esse retentam à posterioribus, quia revera forsitan existimaverint regi hunc Accusativum proxime ab ipsis Participiis, utpote actionem significantibus, non vero à præpositione suppressâ. Id quod non esset magnopere mirandum, quum & nos in vernaculis linguis hodie magis usum quam rationem cognoscamus & sequamur: & Veteres illi, immo ipse Cicero à Scioppio & aliis sæpe ac merito rationis Grammaticæ ignari arguantur. Atque hinc etiam est, quod usus quodammodo distinxit Participii Præsentis significationem ratione Constructionis, seu, prout vel Genitivo vel Accusativo jungitur. Nam *patiens in dia*, quum dicunt Veteres, videntur significare voluisse eam, qui æquo animo patitur, & facile potest pari, at *patiens mediam*, qui uno actu patitur. Est & hoc ex usu, quod aliquando hæc Participia, æque ut alia Adjectiva, construntur prorsus tanquam Substantiva. Nam sicuti dicitur *Amicus meus*, & *Amicus illius*, sic & dicere possum *dissidens meus*, & *dissidens illius*. Neos Dio. c. 8. *Quod inimici sensus suos etus dissidenti aperti forent*. Sed confirmatur ex his, vera illa esse Nomina; porro autem facilior multo est transitio, quod ad Constructionem, nominis Adjectivi in Substantivum, quod in postremo exemplo fieri videtur, sed cum Ellipsi *78 Homo* (V. Mariang. Auclar. Ep. 3.) quana veri Nominis in Verbum, quorum constructio plane est diversa. Præterea dominatur etiam hic Calus, qui & fecit, ut Accusativus iste, qui à Grammaticis perperam peculiari vocabulo appellatur *Supinum*, retinuerit constantissime eandem Accusativi alterius constructionem, de qua hic agimus, & quam reliqui Calus ejusdem Nominis, quorum tamen per se eadem est natura, non

retinuerunt. Dices denno, actionem tamen æque significari Participiis ac ipsis Verbis, & proinde respectu significatiōnis *Amans* æque ac *Amo* requirere Accusativum, in quo significatio actionis terminetur. Sed sic etiam Nomina Substantiva à verbis descendencia, quæ pleraque actionem æque notant, requirerent eundem semper Accusativum, veluti *Lectio*, *Lector*, *obsidium* &c. At vero in quibus horum prisca illa locutio fuit, in desuetudinem abiit, atque ita posteriores, dum pro Accusativo maluerunt Genitivum usurpare, indicasse videntur, neglectum istum casum non esse Nominum inter se constructioni proprium, ne quidem, si maxime actionem & ipsa significent. Aequalis enim est significatio actionis in *Lectio*, *Lector*, & *Legens*. Et tamen sicuti priora non requirunt omnino Accusativum, nec amplius recipiunt, sic & posterius eo carere sane potest, & revera etiam caret, licet in omnibus tamen intelligatur per se id, in quo terminatur actio, h. e. id quod legitur: & aliquando etiam exprimitur, sed modo in Genitivo, modo per Ellipsin longioris circumlocutionis. Sed tamen existimant Viri Docti, Sanctius; Scioppius, Vossius, non modo Participia, sed etiam ipsa verbalia nomina omnia recipere & regere per se & proxime casum sui verbi, seu Accusativum, (nam de Dativo non opus, ut dicamus, quum ille æque Nominibus quibuscunque ac Verbis jungi queat) veluti quum dicitur *utabundus castra; quid tibi hanc rem curatio est; eo spectacione ludos*. Ego vero in his quæ sit Constructionis ratio, purem clarissime patere ex iis, quæ dicuntur *Gerundia*, sed quæ revera sunt nomina, diversorum casuum, neutrius generis, Participii passivi. Ea per omnes casus æque eandem recipere constructionem docent singularim quam plurimis exemplis Sanctius infra III. 8. & Voss. Anal. III. 10. & proinde non esse peculiaris vocabula, sive *Gerunda*, sive *Gerundia*, sed veros casus Participii passivi in omni constructione recte censuit Scioppius Parad. Liter. Ep. 1. Et idem sensisse debuissent, nec pro diversitate constructionis eosdem casus pro diversis habuisse vocabulis tum Sanctius d. l. tum Vossius III. 9. licet ex antiquitate magis peculiaris, sed olim frequentioris & communis cum aliis constructionem sibi retinuerint, & quasi ulceperint. At vero si ita, nihil prorsus actionis significare possunt isti casus, quum revera sint passivæ formæ, & significacionem passivam habeant; & proinde porro regere per se nequaquam possunt accusativum, qui tamen illis æque jungitur ac omnibus Participiis, & Verbalibus Nominibus, quæ actionem denotant: probabili sane indicio, eum ergo non pendere à significacione,

quæ in utrisque illis Participiis contraria est, sed ab Eliphi, quæ similis utrobique esse potest, & est. Sandius infra d. l. existimat tantummodo esse Gerunda in *Di* & *Do*, si expressum habeant accusativum, ceteroquin & hæc & omnes voces in *Dus*, *di*, *do*, *dum* exeuntes passionem significare asseverat. Inepte profus, nulla quippe diversitatis illius ratione. Longius tamen excedit Vossius, qui Gerunda, nomina esse Verbalia statuit, descendencia proxime ab ipso verbo, æque ac Participia; neutiquam vero esse Participia, neque à Participio activo vel passivo formata, idque tribus maxime argumentis, sed quæ mihi parum valida videntur. Primum est, quod Græci dicunt, non Participio, sed peculiari vocabulo *λεξιόν*, cui respondet Latinarum *gerundium*. Dicendum At vero aliter apud Græcos, aliter apud Latinos se res habere potest; Interim apud hos aliter se res habere nequit, quam *τὸ Dicendum* esse Neutrum *τὸ dicendum*, quomocumque illud à Græcis enuncietur. Secundum, quod Participia in ablativo producuntur, Gerundia vero in O. terminata eam syllabam habeant communem aque ac Verba. At vero eadem ratione probet, quædam Adverbia in O. exeuntia, quorum, pene omnia, quia sunt revera ablativi casus Nominum; ultimam habent productam, non esse ejusdem naturæ & originis, cujus cetera, quia ultimam habent item communem, vel etiam correptam, veluti *sero*, *postremo*, *profecto*, *cito*, & ipsum *quomodo*, quod utique est manifestæ convenientiæ Adjectivi & Substantivi in ablativo. Præterea Gerunda in *do* non tam à Virgilio, aut optimis Poetis corripuntur, quam ab aliis, quum jam *Gerundiorum* appellatio in Grammaticam esset inducta, & peculiariter haberentur vocabula, vel etiam *Modi* verborum. Tertium est, & quidem validum sane, ut arbitratur, quod Participia sint unius significativis vel *activa* vel *passiva*, gerundia vero utramque gerant. Ego vero, ut tacéam, etiam participia præteriti passivi habere aliquando significationem utramque, nego & pernego; Gerundia ista aliam habere quam passivam, quamque habent eorum masculina & feminina, unde illa descendere postular ipsa ratio; nam unde ceteroquin esse possent neutrius formæ vocabula, per omnes casus declinata? Inde vero si sunt, necessario eandem, quam ista, passionis habere significationem debent. Neque vero credendam est, mutari naturam vocabuli, etsi addatur ei accusativus, ne qui etiam aliis passivis jungitur sæpissime. Quapropter idem est natura sua vocabulum, sive dicam, tempus est *Legendi*, sive *legendi libri*, sive *legendi librorum*, sive *legendi librum*. Et miror, Vossium ita d. l. disputasse, quum in lib. de Constructio-

ne cap. 53. Gerunda fateatur esse nomina adjectiva, in quibus Substantivum aliquod intelligatur, & quod ad rationem constructionis, accedat Scioppio, qui Parad. Ep. 2. censet semper intelligi in iis ipsum Infinitum Verbi, atque adeo accusativum non regi à Gerundis, ut dicantur, sed ab illo Infinito. Quapropter quum dicitur, *urbs desiderio discendi literas*, *to literas* regitur ex ejus & Vossii sententia, ab intellectu infinito *discere*, quod simul exhibet vicem Substantivi, respectu *to discendi*. Ego vero putem in his intelligi idem Substantivum, quod in aliis adjectivis neutrius generis, h. e. *negotium* (Vide in Ellipti) & Accusativum regi hic eodem modo, quo regitur, quando aliis passivis reperitur adjunctus, h. e. per præpositionem suppressam, *κατά, secundum*, quod ad. Veluti quum dicit Sall. Hist. III. *Iniulti terga cadebantur*. Plaut. Trin. II. 4. 26. *Quas sponsivines pronuper tu exactus es*. In his enim & similibus, qualia multa collegit, ipse Vossius de Construct. cap. 41. accusativos neutiquam regi à Verbo, sed à suppressa præpositione, quæ Græco *κατά* respondeat, agnoscit. Similiter ergo se res habet in Gerundis. Sed alia adhuc afferam, quæ gemina germana illis sunt, quæque item parum intellecta viris Eruditis. Plaut. in prol. Amphitru. ver. 33. *Iustam rem & facilem esse oratum à vobis volo*. Et Pompejus apud Cicet. ad Attic. VIII. 18. *Cohortes ad me missum facias*. Ubi *oratum*, & *missum*, non sunt omnis generis, nec ponuntur pro feminino, ut quidem in Plauto volunt Interpretes & Vossius Anal. III. 16. & voluere nonnulli Editores ac librarii. Sed dicuntur eodem modo, quo Vetus illud, *Hanc pugnam pugnatum est à mane usque ad vespem*: quod Sciop. Parad. Ep. 2. jam attulit, & exposuit *pugnare hanc pugnam pugnatum est*. Ego malim, *negotium quod ad hanc pugnam attinet* h. e. *negotium* hujusce pugnae, *pugnatum est*. Et sic in superioribus illis idem est, ac si legeretur, *volo à vobis oratum esse negotium iustæ & facilis rei, facias ad me missum negotium cohortium?* Frequentissimam esse hanc, licet longiorem Elliptin, patet ex frequenti usu vocularum *quod ad*, quarum non alia esse potest ratio in constructione. Considera sis Plaut. Anul. IV. ro. 40. *Ego te de alia re referisse censui, quod ad me attinet*. Illud quod quo referri potest, nisi ad suppressum *negotium?* Sic pene Cic. Famil. XVI. 4. *Summa negotii ista in re, quod ad valetudinem tuam opus sit*. Possent simpliciter etiam dixisse, *quod ad me, quod ad valetudinem tuam*. Immo vero, ubicunque *to* Quod initium est orationis, semper intelligitur, in *negotio*, vel *de negotio*.

ad seū secundum quod negotium. Cicero Famil. VI. 18. De negotio tuo, quod sponsor es pro Pompejo, non desinam cum Tullio communicare. Jam vero negotium ad me, vel ad illam rem pro meam, & illius rei, merus est Græcismus. Passivus illic τὸ κατ' ἑσέ, scil. κατ' ἑσέ, h. e. quod ad me, in negotio, quod ad me attinet. Sic Theophr. Instit. de Divis. rerum & alibi rei singulorum, vocat τὰ κατ' ἑσέ, κατ' ἑσέ, κατ' ἑσέ. Ael. Var. Hist. II. 42. ἡ κατὰ πλάτωνα ἀρετή, Virtus Platonis. III. 36. ὁ κατ' Ἀριστοτέλη κίνδυνος, periculum Aristotelis. I. 34. τοῖς λοιποῖς τοῖς κατὰ γένος, reliquis gentibus. Sic igitur videmus, quæ sit in hisce passivis, quando accusativus sibi habent junctos, ratio constructionis, quæ eadem esse debet in Gerundis, ut quæ item passiva sunt. Veluti in illo Virgiliano: pacem Trojano ibi Rogo petendum, quod Sanctius III. 8. male mutat in petendam, eodem modo, quo apud Plautum nonnulli oratum in oratam deformaverant. Explicandum potius erat, ut illud Lucretii: Multa novæ rebus præsertim quum sit agendum; in quo ille ipse optime deesse posse censet κατὰ, quod proinde & in illo Virgilii, & in omnibus Gerundis deest. Gerunda autem quæ dicuntur, etiam si Accusativum penes se habent, vera esse passiva, ut sæpe dixi, patet ex eo, quod casum agentis habent eundem, quem cetera passiva, h. e. Dativum vel Ablativum. Cic. de Senect. c. 1. Tanquam viam longam confeceris, quam nobis quique ingrediendum sit. Caesar. B. Gall. I. 32. Sequans vero omnes cruciatus esset perferendum. Plaut. Trin. IV. 2. 27. Opior adveniēti mihi hac nocte agitandum est vigilas. Mihi, Sequans, nobis indicio sunt manifesto, æque has esse passivas locutiones, ac verbo finito si dicerem, mihi agitantur vigilas, sequans perferuntur cruciatus, quorum cruciatuum negotium nunc illis esse perferendum dicitur elliptica ista locutione. Quapropter quum hisce pro natura & origine sua passionem vere significantibus vocabulis adeo tamen frequenter additus sit Accusativus, ut putarint plerique omnes, actionem aliquam iis significari, & ex activorum Verborum constructione Accusativum istum proxime ab iis regi, qui tamen regitur usitatissima Ellipti à suppressa præpositione, non absurdum igitur est habendum, licet forte paradoxum, quod censui eodem modo se rem habere in Nominibus Verbalibus, etiam ipsis Participiis, quæ item Accusativum per se & proxime regere nequeant, quia vera sunt nomina, nec naturam Nominum exuere queant in Constructione, sicuti exuerent, si per se regerent Accusativum. Præterea patet inde, in istiusmodi constructionis ratione indaganda non esse

quam sint omnino adjectiva nomina, & verbalia.

* *Amans* omnium temporum esse potest, *Amans omnium temporum.*

F 5

esse habendam rationem significationis activæ, quæ sit in istis Nominibus, quum æque illa Constructio reperitur in passivæ significationis vocabulis, immo vero, quod omnino hic observandum, constructio non pendeat à significatione vocabulorum, sed à natura eorum Grammatica, ad quam significatio nihil pertinet; licet ipsi Scriptores, quum jam maximam partem in desuetudinem abiisset Elliptica illa constructio Accusativi cum Nominibus, eam retinuerint potissimum, quando inerat Nominibus significatio quedam actionis, quod forte, naturam ejus Constructionis ignorantes ipsi, existimaverint quidam certe, significationis istic rationem esse habitam & habendam. Plane sicuti, ut ex seq. cap. patet, nonnulla adverbia, quæ significatione conveniebant cum quibusdam præpositionibus, ita frequenter Accusativo, tanquam si essent & ipsa veræ præpositiones, & cum casum regerent, juncta reperiuntur, ut pene patem ipsorum Veterum nonnullos intercedentem Ellipsin non perspexisse. Nos vero hic quaerimus, non quid existimatum, aut factum sit à quibusdam, sed quid existimari aut fieri debuerit pro natura artis Grammaticæ.

* *Amans omnium Temporum &c.*] At revera Participia singula proprium habere Tempus, quod adsignificent, ubi temporis distinctio requiritur, docet clarissime Vossius in Addendis ad Anal. IV. 10. Accedit & Varro, qui Lib. IX. de L. L. quatuor constituit genera vocabulorum, inque iis tertium genus, quod casus & tempora habet, ut docens, faciens; Tum appellatio Participiorum, quæ ita dicta, quod vera sint nomina, sed verbi quasi partem aliquam capiant, quæ non alia esse potest, quam adsignificatio temporis. Adde quæ supra capite Verbis Infinitis quoque Temporum distinctionem asserens contra Sanctium, monuit. Horum autem Participiorum magis promiscuus aliquando est usus, tum quia nomina sunt, & sæpe adhibentur sine ullo temporis respectu aut designatione, quum ejus distinctio nulla requiritur: tum etiam, quia non ita sunt in usu propria singulorum Temporum Participia in utraque activa & passiva declinatione: & proinde quæ sunt, aliquando alterius, quod deficere coepit, vicem explere debent, quam videri

non

teste Justino Martyre in admonitione ad Gentes. *Quandoquidem*, inquit, *hæc syllaba* *or*, id est, *ens*, vel *existens*, non unum duntaxat, sed tria immut temporum, præteritam, præsens, atque futurum: sic enim Plato *or*, ad futurum retulit tempus, &c. Cicero, 10. epist. *Et abfui proficiscens in Græcium*. Cæsar. 1. Civil. *Quos ab urbe discedens Pompejus erat adhortatus*, id est, quum discederet. Terent. *sed postquam amans accessit, pretium pollicens*, id est, accessit, & pollicitus fuit. Idem; *Ultero ad eam venies indicans te amare*, id est, venies, & indicabis. Cicero Cœlio; *De provincia decedens quaestorem Cælium præposui provincie*, id est, quum decedere vellem. Plautus; *Amphitruo cum uxore modo ex hostibus adveniens voluptatem capit*, id est, postquam advenit: nam in itinere voluptatem cum uxore non capiebat. „ [Idem Pœn. *Patruo advenienti cœna* „ *curetur volo*, id est, ei qui jam advenit.] Terent. *Offendi adveniens qui cum volebam collocatam filiam*, id est postquam adveni, non in itinere. Plaut. Most. *Pater hic me offendet miserum adveniens, ebrium*, id est quum advenitit: Ibi-

men ego, ut vere dicam, trium Temporum Participia olim certe in activa Forma vere fuisse putem, *Amans*, *Amatus*, *Amatus*. Sed & animadvertendum est, uno in commate sæpe diversa notari tempora, atque adeo Præsens vere Participium posse accedere omnibus omnino Periodis, in quibus etiam de præterita & futura re agitur, quia in præterita illa re, quum gesta est, præsens fuit id, quod Participio enunciat, & in futura item præsens erit, ita ut plerumque etiam per Præsens vel Imperfectum Indicativi aut Subjunctivi possit efferri. Recurrendum denique ad illud etiam, quod jam supra dixi, præsens haberi pro extremo Præteriti Temporis puncto, & primo. Futuri: Veluti, *ea res deficientes à Romanis exhibuit Sicanos*, h. e. qui jam incipiebant, saltem in eundis consiliis deficere, & in eo jam erant, ut ipsa deficient.

Ibidem; *Satin, habes, si advenientem patrem faciam tuum, non modo ne introeat, verum ut fugiat.*

„ [Et Men. A. 2. Sce. 3. *Herus emit me dicto audientem, non imperantem sibi, id est, qui futurus esset dicto audiens.*] Horat. *Veniens in ævum, id est, in futurum.* Plin. *Inde eductum è custodia bibere jussit, illico spirantem, id est, qui statim spiravit.* Idem; *Tum apri inter se dimicant indurantes attritu arborum costas, id est, postquam induravere: nam dimicantes non indurant.* Plaut. Bacchid. *Credo hercle adveniens nomen commutabit mihi, id est, quum advenerit.* Cicero Balbo; *Non dubito quin te legente has literas confecta jam res futura sit.* Virgil. *Turnum fugientem hæc terra videbit?* „ [id est, cum fugiat.] Livius; *Annibal exercitum in tectis Capue habuit adversus omnia humana mala sæpe ac diu durantem, bonis inexpertum, atque insuetum, id est, durare solitum.* Idem; *Ea res deficientes à Romanis cohibuit Siculos, id est, qui defecturi erant.* Virgil. *Romanos volventibus annis, Hinc fore ductores pollicitus, pro, annis venturis.]*

Est ubi hoc participium conatum quandam significat: Æneid. 6. *Agnovit pavitantem, & dira tegetem supplicia: id est, qui conabatur tegere, nec tegere poterat, truncis manibus.* Idem 9. *Nec nos via fallit euntes, id est, si ire conemur, aut quum ibimus.* Æneid. 2. *Et terruit Ausiter euntes, id est, ire conantes.* „ [Cicero; *Nec hoc scribunt vituperantes, sed potius ad laudem, id est, animo, consilio aut conatu vituperandi non scribunt, sed potius laudandi.* Idem 3. de Finib. *Quod si facerem te erudire, jure reprehenderer, id est, erudire volens.]*

* *Amaturus, si omnia tempora non adsignifi-*

Amaturus si omnia &c.] Ineptissima hæc est ratio. Nam

Amatu-
rus,
omnium
tempo-
rum.

ficaret, omnibus temporibus non adjungere-
tur: quare à verbo personali omnia participia
deducunt suam significationem; ut, *profecturo*
tibi dedi litteras, profecturo tibi dabo litteras. Item;
venturo Cesare Roma trepidat; venturo Cesare trepidavit;
Venturo cesari trepi dabit. Et sic per omnia tempora.
Itaque hoc participium junctum præsentis, aut
futuro, ferè servat futuri significationem; ut,
facturus sum, facturus ero: cum aliis temporibus va-
riat, Curtius lib. 4. *Mazeus, quasi transemitibus flumen*
supervenisset, haud dubie oppressurus fuit incompósitos in
ripa. Cicero pro Milon. *Vos visuros fuisse.* Idem
4. epistol. *Eian magis communem censemus in victo-*
ria futurum fuisse, quam incertis in rebus fuisset. Idem
I. de divin. *An tu censes ullam animum tam deliram*
futuraam fuisse, ut somniis crederet. Idem in Anton.
aliam sententiam se dicturum fuisse. Seneca epistol.
19. *Ingeniosus ille vir fuit, magnum eloquentie Roma-*
ne daturus exemplum, nisi enervasset felicitas: id est,
qui dedisset, Plinius lib. 3. epistol. *Librum, quo*
nuper optimo Principi gratias egi; nisi exigenti tibi,
misurus etiam si non exegisses, id est quem misissem.
Cicero, 4. Philip. *Non sine exitio nostro futurum*
Antonii reditum fuisse. Idem 5. de Finibus;
Ne manum quidem versuras fuisse. Nugatur igitur
Valla, quum dicit, duo futura jungi non pos-
se

Lib. 1.
cap. 26.

Nam & sic adhibere queam triplici modo verba etiam
personalia, ut *lohibuit proficiscentem filium, & profectam jam*
filium, & profecturam filium. Manifesta utique in his
diversitas quadam temporis, neque illa inest in Verbo
personali, sed Participio. An ergo recte concludam,
unum illud personale Verbum non unum proprie tempus,
sed omnia adsignificare, quia omnibus Temporibus Par-
ticipio declaratis adjungitur? scilicet, ut jam sæpe dixi,
eodem commate sæpe duplex tempus significatur, alterum
verbo finito, alterum infinito, vel participio. Immo ve-
ro aliquando etiam triplex, veluti, *se dicturum fuisse an.*
Vide & Voss, in Add. d. 1,

e. Martial. *Mergite me fluctus, quum rediturus ero.* Lib. 1.
 Cicer. in Rhetor. *Demonstraturi erimus.* I. cap. 26.
 de Oratore; *Erit acturus.* Ovid. *Tu procul
 absenti cura futurus eris.* Idem Metam. *Si quis
 forte Deum doliturus eris.* Prop. *Et si quid dolitu-
 rus eris, sem testibus illis.*

* *Amatus non solius præteriti est, sed omnium:*
 at

* *Amatus non solius præteriti &c.*] Immo vero quando tem-
 pus aliquod adsignificat, est præteriti, & manet, etiam
 si jungatur *quum sum*, vel *eram*, vel *fui*, vel *ero*: cui postremo
 recte & proprio sensu jungi potest. Etenim si mandanti, quod
 Priscianum adtulisse diximus, *ἀνερχθήτω ἡ πόλις*, respon-
 deat quis, *ἀπὸρτα ἐρὶτ πόρτα, quum redieris*, non significat
 is, fore, ut aperiatur porta eo ipso demum tempore, quo
 redierit, sed in & ante id tempus fore jam apertam.
 Ceterum hæc forma æque fuit olim activi ac passivi, li-
 cet in singulis verbis jam non sit utrobique in usu. In
 quibusdam nunc est solummodo activæ, seu neutrius signi-
 ficationis, in quibusdam passivæ, in quibusdam utriusque.
 Certe in *Dependentibus*, quæ dicuntur, hanc formam esse
 significationis activæ nemo ignorat, sed & in plerisque
 esse etiam passivæ singillatim ostendit Vossius Anal IV.
 11. Porro pleraque Neutra hanc formam recipiunt, &
 quidem ejusdem significationis cujus ipsa sunt. Plaut.
 Pseud. prol. *Malos fugiastis, Quirites, successi Bonis*; h.
 e. non, ut vult Taubmannus, per bona, quæ bene suc-
 cesserint Quiritibus, sed Bonos successisse deinceps Malis
 hominibus, qui fugati erant. Sic *juratus, rebellatus* &c.
 cujusmodi quamplurima collegit pro solita sibi industria
 Vossius Anal IV. 13. Quin & quedam Neutorum, aliam
 Præteriti etiam Finiti formam nullam habent, ut *audes*,
gaudeo, mereo &c. Denique ipsa illa extra controversiam
 Activa verba hanc formam Participii in eadem signifi-
 catione iidem admiserunt. Veluti *punitus*. Cicer. de Inv.
 II. 27. *Communicatus* Liv. IV. 24. *Mulcatus* Suet. Aug.
 21. *Concepta* alius Festo in V. Egeria. *Diphrosus* Sall.
 Jug. 104. ubi vide Rivium. Porro sunt & alia unius for-
 mæ, duplicem tamen, tum activam, tum passivam, ha-
 bentia significationem, veluti *Adjectiva* in *BILIS* exem-
 tia. De quorum passiva significatione nullam est dubiam.
 De activâ hæc exempli loco habe. *Inmemorabilis*; que
 nihil memorat, Plaut. Cist. II. 2. 2. *Orator imperabilis*

Amatus.
omnium
tempo-
rum.

Lib. 11.
Fam.
Lib. 13.

at verò quia omnia verba in or , carent præteritis , Grammatici inculcarunt pueris hoc participium pro præterito perfecto ; unde creditum est esse præteritum passivum ; sed revera , *sum amatus* , præsentis est ; *eram amatus* , imperfecti ; *fui amatus* , præteriti ; *ero amatus* , futuri : nam si semper præteriti esset , Latine non diceretur , *amatus ero* . At Cicero dixit : *Ego si cum Antonio loquutus fuero* . Idem ; *quos spero*

V. 2. 40. *Vincibilis causa*. Ter. Phorm. I. 4. 49. *Placabilis est*, *nosmet id invidere* Ibid. V. 7. 68. *Venerabilis in Deos*, Valer. Max. I. 1. 15. *Penetrabile telum*, & similia passim apud Poetas. Eodem ergo modo & in hac Participii forma se rem habere putem, atque adeo eam, quia verum est Nomen, promiscue usurpasse Veteres, modo in actione modo in passione notanda. Quin immo existimem primitus fuisse vel maxime activam, tum quia descendere videtur à præterito activo, veluti *amatus* ab *amavi*, quasi *amavit*, & sic in ceteris ; tum quia & ipsa manifestam dat originem nulli passivo, sed activo vere participio, *amaturus*, ut & Verbalibus Nominibus, tum rei, tum personæ, actionem solummodo significantibus, ut *Lectum*, *Lectur*. Denique quia conveniens videtur, ut sicut in verbo Finito forma activa habuit tria olim tempora suis terminationibus distincta, *amare*, *amavisse*, *amassere*, sic & in Participiis eadem habeat, *amans*, *amatus*, *amaturus* ; Postremo quia multa sunt hujus generis Participia, quorum verba Passiva nulla sunt, nec dari possunt. Unde Vossius Anal. IV. 13. ea ab Imperpersonalibus passivis Præsentis Temporis deducere conatus est ; licet ipse fateri cogatur, etiam horum nonnulla prorsus non esse in usu. Talia sunt *occasus*, *obsoletus*, *redundatus*, *gavissus*, &c. quorum nulla passiva, nec personalia nec Imperpersonalia invenias, quoniam ipsa significatio respicit passivam formam. Quæ ratio ergo inde, cum quibus insuper utpote præsentibus, nihil commune est Participiis præteritis, deducendi ea, & non potius ab activis Præteritis ? Quod si ita sit, ut esse puto, neutiquam opus, sic novam Participiorum istorum appellationem comminiscamur, sicuti fecit Georg. Henr. Ursinus in Observ. Philol. cap. 12. diligenter observandum censens, inobservatum adhuc ipsi Vossio ; hæc participia vero, nomine dici debere Dipendentia ; tum quæ verè passivam significationem deposuerint.

spere brevi tempore societate victoria tecum copulatos Lib. 2.
fore. Idem; quibus officii Atticum adstrinxeris,
iisdem me tibi obligatum fore. Livius; Paratos fore.
Curtius lib. 4. Hoc quoque acceptum fore Fori
vates respondit. Virgil. Æneid. 3. Desertas que-
rere terras Auguribus agitur divum, id est, deserenda.
Idem Æneid. I. de Cycnis; Aut capere,
aut captas iam despectare videntur, id est, capienda.
Ibidem; * Submersasque obrue puppes, id est, sub-

* Submersasque obrue &c.] Proxime superiora desertas & captas proprie, & ut vere præterita, esse explicanda ex inspectis locis abunde patet. Idem certum est de hoc ipso, licet peculiaris sit locutionis. Nam *Submersas obrue puppes*, idem est, ac si diceretur, perforce captam jam submersionem, & porro obrue prorsus puppes jam captas subsidere & submergi. Sic Cic. Famil. XIV. 1. *Ne periculum perditum perdamus*, h. e. ne ulterius perdamus eum, qui jam sic satis nostra calamitate periit. Male Schottus in Nodis Cicer. III. 1. hunc locum tanquam male habitum emendare nititur. Sic pro Cluent. c. 26. *Præcipitantem igitur impellamus, & perditum prosterneamus*, ad Herenn. IV. 51. *Noli extinguere extinctos. Petron Genus perseverantis amplector, ne morientes vellet occidere, & merito inquam, excandesces, si posses proditum ostendere*, h. e. si posses, postquam eum prodideris, & indicaveris quærentibus, etiam ostendere, ubi jam esset, quoniam qui hic modo fuerat, inter turbam aufugit. Plaut. Capt. II. 3. 51. *atque hunc inventum inveni*, h. e. ejus filium, quem jam scimus, ubi locorum sit, atque adeo, qui ex parte jam inventus, porro operam da, ut coram invenias, & inde patri suo reducas. Nulla itaque in istis locutionibus significatio Futuri, quam rectius forsitan statueres in his, in quibus eo quod dicitur nunquam vel non temere factum, significatur simul non solere, vel non debere fieri. Veluti quum Gell. II. 6. *Illaudatus exponit esse quasi illaudabilis, qui neque mentione aut memoria ulla dignus, neque unquam nominandus est*. Atque ita Sall. orat. 1. ad Cælaem, *sacro & inspoliatis sano*. Et in Jug. cap. 2. ubi corporis & animi bona opponit, illa ait *omnia orta occidere, & aucta senescere, animum incorruptum, æternum, agere atque habere cuncta, neque ipsum haberi*. Et maxime cap. 91. *Genus ho-*

mi-

submergendas : „[& Georg. I. *Quam quibus*
 „*in patriam ventosa per aequora velis Pontus, & osiri-*
 „*feri fauces tentantur Abydi. Ubi Servius: Ve-*
 „*etis, his qui vehuntur, quia Latina locutio non ha-*
 „*bet praesens participium passivae significationis. Prop.*
 „*Quandocumque igitur nostros mors claudet ocellos, Ac-*
 „*cipe quae servas superis acta mei, pro agenda.]*
 Lucanus lib. I. *Cæsisque ducas, & funera Regum,*
 id est, cædendos. Terent. *Andria; Urinam*
aut hic surdus, aut hac muta facta sit, id est, fiat,
 „[Idem; *Cave quicquam admiratus sis, qua causa*
 „*id fiat, pro, admireris.]* Lucanus 2. *Vestis*
bona spes partibus esto; id est, vincendis. „[Ca-
 „tull.

minem mobile, infamam, neque beneficio, neque metu coercitum,
 q. d. haud temere unquam coercitum, & proinde neque
 facile deinceps coercendum. Non intellexere hoc Libra-
 rii & Editores nonnulli, qui idcirco de suo addiderunt
ante, sed quam vocem abesse deprehendi ipse à duobus
 MStis, altero Daventriensi, quem pater meus quondam
 istius urbis Bibliothecæ comparavit, altero Viri Amplif-
 simi, & vere Optimi, quem viveret, Theoph. Hogerlit.
 Idem de præcipuis suis testatur Gruterus, sed qui male
 item reponi voluit *coercendum.* Retinenda Lectio præstan-
 tissimorum codicum, & exponenda, sicut à me factum.
 Nam & Græcis eadem locutio eodem sensu est usitatissi-
 ma. Acl. Var. Hist. XIII. 2. *ἔπτεν ἂν ὁ Μακκερὺς ἢ*
μεμπλὴν τὴν δίκην, h. e. nunquam à quoquam deinceps
 reprehensam. Ant. Liber. fab. 30. *ἄφατ' ἔρω,* nun-
 quam auditus, & idcirco infandus amor. Epict. Enchir.
 cap. 2. *τὰ μὲν ἐφ' ἡμῖν ἐστὶ Φύσει ἐλευθέρᾳ, κἀλώ-
 τα, ἀπαρεμποδιστὰ, τὰ δ' ἐκ' ἐφ' ἡμῖν ἀδύνη, δὲ λυαί
 κωλύει.* *Ἀλώτα* & *κωλύει* sunt vel nunquam vel
 sæpe ab aliis inhibita, atque adeo quæ vel non facile vel
 etiam facile inhiberi queant. Innuunt hæc aliquo modo
 futurum, sed tamen proprie & primitus præteritum notant,
 seu eo quod vel factum sæpius, vel nunquam factum, tacite
 quasi significant, etiam deinceps vel faciendum vel non
 faciendum. Sed quia hæc consequentia aliquanto vali-
 dior est in negativis, idcirco & in iis longe frequentior
 est hæc locutio.

„tull. *Brixia Verona mater amata mea*; id est, quæ amaris à Verona.] Causam vero quare hoc participium magis videatur perfecti, & præteriti esse temporis, videtur assignare Priscianus, inquit: *Itaque præteriti quoque perfecti vim habet verbum, Est, quod ostenditur, quando participiis præteriti junctum officio fungitur præteriti perfecti, per passivorum declinationem, vel similitum passivis.* Hæc ille. Mihi tamen alia videtur potior ratio; solet enim contingere sæpissime, ut narrando præsentibus utamur pro præterito. Terent. *Ansurpandria; ubi te non invenio, ibi ascendo in quendam excelsum locum, circumspicio, nusquam.* Ibidem; *Fumus interitum procedit, sequimur, ad sepulchrum venimus, in ignem posita est, setur.* Idem Phormio; *Persuasit homini, factum est, ventum est, vincimur.* Idem; *Ignotum est, tacitum est, creditum est.* Hæc omnia præsentis temporis esse ostendunt alia præsentia. Sic illud Valerii Max. *Postquam in patrum revertitur.* Cicero ad Lucejum; *Qui tunc denique sibi avelli spiculum jubet, posteaquam illi percussanti distum est, clypeum esse salvum.* & illud tritum, *Hic situs est Phaëton.* Sed jam omnes abutuntur hoc participio de præterito cum verbo *Est*: sed cum aliis verbis nullius esse temporis ostenditur; ut, *jussus feci, jussus facio, jussus non faciam.* Cicero ad Treb. *Quom illo tardior tibi erit visus, perferto.* Ibidem; *Gratissimum igitur mihi feceris, si ad eam ultro venies, eique pollicitus fueris.* Juvenal. *Converso pollice quemlibet occidunt, id est, quum convertunt.* Cæsar. I. Gall. *Nam etsi sine ullo periculo legionis deletæ commissum cum equitatu prælium fore videbat, id est, committendum, vel quod possit committi.* Plinius lib. 2. *Lacus ad margines plenus, neque exhausus aquis minuitur, nec infusus augetur.* Idem;

Lib. 8.

In nar-
rando

præsentia

tur pro

præteri-

Lib. 4.

Arch.

G

Ani.

Anisum strangulationes vulvae, si manducetur, sedari. Et mox; *Portulaca* alias manducata refrigerat intestina, potuisset in utraque parte uti participio, vel verbo.

Amandus,
omnium
tempo-
rum.

* *Amandus* non semper esse futuri subindicat Val-

* *Amandus non semper esse futuri*] Magna est de hac forma, & esse potest controversia. Aug. Saturnius & Em. Alvarus negant esse Participium, hoc est, adsignificare ullum tempus. Reliqui affirmant Futuri esse Temporis, nisi quod Sanctius more suo nullius certi Temporis, sed omnium esse tradat. Ego vero nullus dubito. utcumque id paradoxum forsitan alicui videbitur, proprie & primitus fuisse presentis Temporis. Ut ita statuum, facit primo Analogia derivationis. Manifeste enim deducitur à Partic. activo Presenti, *amandus* ab *amans*. Si hæcitas, considera sis participia in IENS exeuntia, veluti *capienti*, *audiens*. Habes hic eodem plane modo *capientium*, *audientium*. Immo ab ipso *sens*, sicuti in obliquis casibus est *causis* &c. sic & *eandus*. Porro plerumque adsignificat simpliciter Presentis Tempus, rarissime ita simpliciter Futurum, sed sæpius id, quod fieri debet. Plaut. Epid. III. 3. 52. *Pugnis memorandis meis eraditabam aures hominum*, h. c. dum memorabam. Persa I. 1. *Ita sui miser, quarendo argento mutuo*. Cic. Famil. II. 10. *Non eram minor et contemnenda provincia, quam ex conservata*. XIII. 10. *Videri mihi in ipsa causa exponenda satis de probitate ejus dixisse*. Offic. III. 5. *Si nihil existimat contra naturam fieri hominibus violandis*. Nep. Pelop. c. 4. *Hæc liberandam Thebarum tuis propria est Pelopida*. Liv. I. 18. *Sicuti Romulus augurato Urbe condenda regnum adeptus est*. c. 44. *Locus, quem in condendis Urbibus quondam Etrusci consecrabant*. c. 55. *Inter initia condendi hujus operis movisse numerum traditur Deus*. Ex his etiam patet sensus verborum Livii in præfat. *Quæ ante conditam condendamve urbem traduntur*, &c. Manifesta hic est distinctio Temporum, & quidem Præteriti, ac Presentis, ut recte exposuit Nannius Miscell. V. 2. & Sanctius in extr. hujus capituli. Nihil proinde opus emendatione, quam idem Sanctius tentat, nec causæ quicquam, ut contra Nannium afferentiamur Ursino, qui Observ. Philol. c. 12. tradit, *melius ex propria & communi illa Participiorum in DUS significatione exponi*. Ante condendam urbem antequam condita deditur, ut adeo remotius tempus significet, quam alteram illud. Ante conditam urbem. At vero propriam,

priam & vulgarem maxime horum Participiorum significationem esse Præsens Temporis, ex allatis jam locis, & innumeris aliis. (Vide hic in Sanctio, & in Voss. Anal. IV. 14. & Th. Linac. de Emend. struct. Lat. Serm. lib. 1.) tum ex omni Germanorum, quæ temper præsens Tempus notant, usu satis superque constare nobis debet. Futurum vero, ut dixi, rarissime hac forma simpliciter significatur. Quæ Vossius Anal. IV. 11. duo sola loca, & quidem ex Gellio adfert, non satis clarè id probant. Certe non prius. Nam quod ait Gell. III. 10. *ad homines nascendos vni numeris septenarii pertinere*, pene idem est, ac si diceretur, ad homines in nascendi negotio consideratos. Magis tamen simpliciter futurum alter Gellii locus significat, & eodem sensu læpius tandem posteriores hanc formam adhibere. Sulpic. Sev. *Cum polliceretur, nec hyariam farre, nec vas oleo esse minuendum, h. e. minutum iri. Et, si id fecissent, Dei præsidio evadent.* Sed nos usum investigamus temporis, non quo jam corrupta erat & collapsa Lacinia, sed quo constituta est, & floruit. In quo si maxime aliquot loca occurrant cum manifesta futuri significatione in hac forma, non alia id sit ratio, quam qua Præsens in verbo tum Finito, tum Infinito sæpius, ut probavimus supra cap. 13. & 14. ad futurum item denotandum adhibetur. Quapropter utut hæc forma utrumque, & Præsens, quod certe frequentissime facit, & Futurum aliquando etiam significet, tamen quia, quod tertio loco vel imprimis hic observandum arbitror, etiam in ipso verbo Finito & Infinito Præsens proprie Tempus sæpe notat futurum, Futurum vero nunquam præsens, nullam nobis debebat esse dubium, quin & hæc forma revera sit ex duobus controversis temporibus maxime & proprie Præsens Temporis, æque ac *amo, amare, & amari*, quæ item aliquando futurum notant. Adde quod sicut in Activo tres sunt formæ Infiniti, & totidem Participii, ut ostendimus supra, sic & hæc ratione in Passivo erit conveniens, ut, quia solum est Præsens Infiniti proprium *amari*, Participium quoque habeat saltem suum proprium & verum Præsens. Ceterum quemadmodum in superiori observatione docui, per Præteritum ipsum, seu per id, quod jam factum est, aliquando designari, quid deinceps fieri debeat, vel futurum sit; sic & per hoc ipsum Præsens, quia, quod revera jam sit, creditur etiam debere fieri, seu quia, quod debet omnino fieri, pene pro eo, quasi jam fiat, & coepum sit, habetur, quodque enepit fieri; etiam porro futurum creditur, hinc per illud ipsum, inquam, Præsens sæpe designatur officium & necessitas rei faciendæ.

Valla: Nescio, inquit, an dicendum sit Gerundium esse participium presentis temporis, more Græcorum. Et infra; Unde indicatur Gerundium esse participium presentis. Idem sentit Thomas Linacer. Clarius Donatus in illud Terentii; *Vix sum apud me, ita animus commotus est metu, spe, gaudio, mirando hoc tanto, tam repentino bono: mirando, inquit, id est, quum miror; Et est participium.* Ego autem assero omnium temporum esse posse; ut, *legendis carminibus fuit poeta, legendis carminibus erit poeta.* Virgil. *Volvenda dies en attulit ultra,* id est, quæ volvitur. Lucret. *Plumbea vero glans etiam longo cursu volvenda liquefit.* Terent. *Quod in opere faciendo opere consumis tuæ.* Cicero de Senectute; *His enim ipsis legendis in memoriam redeo mortuorum.* Idem 2. de divinatione; *Neque verò superstitione tollenda religio tollitur.* Idem 4. Epistolarum; *Gratiam nos quoque inire ab eo defendenda pace arbitrabamur.* Juvenal. *Provida Pompejo dederat Campania febres optandas,* id est, quas optare debuerat. „ [Lucillius; Lippus edenda acri „ assidue cepariu' cepa; ubi, edenda significat * præteritum; ceparius est lippus, comeſa assidue acri cepa: quam ipsam sententiam sic Nævius extulit; *Cui cepe edendo oculus alter profuit.* Cic. *Sed res multis querelis de Repub. interponendis transacta est.* Plin. in Epist. *Abstinui à causis agendis.* Livius in prologo obscure dixit; *Ante conditam, condendamve urbem.* Quidam explicant;

adeo ut nonnulli non esse Participium, sed Nomen tantummodo, officium & necessitatem designans statuerint. Sic Cic. Famil. VII. 3. *Discessi ab eo bello, in quo aut in acie cadendum fuit, aut in insidiis incidendum, aut in victoriæ manus deveniendum, aut ad Jubam confugiendum.* Offic. I. 21. *Is qui habent à natura adjumenta rerum gerendarum, adipiscer di sunt Magistratus, & gerenda resp. Vide & Voss. Anal. IV. II. * Præteritum]* Immo præsens: dum edit assidue,

De Partibus Orationis. 101

cant; ante condendam, id est, paulo antequam conderetur. Mihi videtur, in ipsa ædificatione: aut fortassè legendum; *Ante conditam, condendorve urbem.* Quæ verò hic solent addere grammatici de gerundio adjectivo, & de gerundivis, mera deliramenta sunt. Vide reliqua lib. 3. cap. 8.

C A P. XVI.

De natura, & numero præpositionum.

Præpositio, etiam si postponatur, non definit vocari præpositio; ut Cæsar Scalliger videtur innuere: nam si grammaticum ordinem spectes, semper præponi debet; ut *transira per*, expone *per transira*: etiam in illis, *mecum, tecum, secum.*

Porro ex receptis à grammaticis præpositionibus rejeci: *Circiter, prope, propius, proxime, pridie, postridie, procul, secus, usque, *versus, versum.*

G 3

Cir

* *Versus, Versum*] Addi his forsan & aliæ possent, certe deberent *propter, juxta, secundum, adversus.* Etenim *propter* habet ipsam adverbii formam, & dicitur contracte *pro propter* à *propus*, unde & *prope.* Sic à *firmus, firme,* & *firmiter,* à *durus, dure,* & *duriter.* &c. Constructur quidem plerumque, tanquam si esset præpositio, sed id fit per Elliptin veræ præpositionis *ad,* vel *ob.* Salust. Catil. 59. *Ipsè propter Aquilam assistit,* h. e. *propter ad Aquilam.* Et sic plane pleraque, quæ hoc capite memorantur, & inprimis *prope,* unde illud descendit, & quod item non modo, ut præpositionem, sæpe Accusativo junxerunt Veteres, sed & cujus ultimam Syllabam corripuerunt, secus quam fieri oportuisset, si pro adverbio, ut erat, ipsi id habuissent. Sed & manifeste Adverbium est *propter* apud Terent. in *Adelph. Ibi angiporem propter est,* h. e. ibi in propinquo est *angip.* Nec enim potes hic statuere Elliptin Accusativi, quæ retineat

VO:

Circiter
non est
Præposi-
tio.

Circiter Kalendas, circiter meridiem, octavam circiter horam, non probant circiter esse præ-

voculam in natura præpositionis, uti quidem possis in hinc Taciti Annal. IV. 54. *Cum propter discum veret.* Et Phidri fab. 37. *Et propter volans.* Similiter *juxta*, & *juxta*, non præpositiones sunt, sed adverbia, derivata à *juga*, *juxti*, pro quo posteriores *jungo*, *junxi* dixerunt, quæ proinde significant *prope*, *tum post*, & *aquali modo* Mel. I. 19. *Estis hiememque juxta ferens.* Sall. Jug. 85. *Atque volque in omnibus juxta geram.* cap. 95. *Literis Græcis & Latinis juxta eruditis.* Tac. An. I. 6. *Juxta periculosum, fissa seu veta promer.* Hinc sæpe etiam sequitur *ac*, vel *atque*. Liv. I. 54. *Assentium bona juxta atque damnatorum divisi sunt.* Sall. Jug. 45. *juxta ac si hostes adessent, rallo fossaque minire castra.* Immo & præpositio *cum*. Plaut. Pseud. IV. 7. 62. *juxta cum ignarissimis scio.* Persa. V. 3. 75. *juxta tecum atque scio.* Sall. Catil. 58. *juxta mecum omnes intelligitis.* Secundum ejusdem est generis, & nature, cujus primum, multum, plurimum, &c. h. e. non modo non est præpositio, sed neque adverbium. Quid ergo? Est Nomen adjectivum, neutrius generis, cujusmodi quamplurima usurpantur in *ἰδεῖν*, ut si essent adverbia, hoc vero etiam duplici plerumque Ellipsi, ut si esset præpositio. Plerumque dico, quia occurrit etiam ut Adverbium cum significatione *sequendi*, unde ortum est. Plaut. Amphit. II. 1. 1. *Am. Age, i tu secundum.* SO. *Sequor, subsequar te.* Mil. Glor. IV. 8. 39. *Not secundum ferro per urbem hanc omnia:* h. e. ut patiamur illos præcedere, & sic nos subsequamur. Denique *adversus*, & *exadversus* revera sunt adverbia, cum præpositionibus composita, si Simplex veritas vere est. ut est, adverbium. Si vero accusandi casum penes se habent, eo significant, æque ac Simplex, esse Ellipsin, & quidem repetendæ præpositionis *ad*, quæ in compositione apparet, plane sicuti præpositio, quæ in Verbis comparet, cum sequitur illius casus, vel repetita est, vel per Ellipsin suppressa. Nam cum dicimus *adire aliquem*, per Ellipsin dicimus, pro *adire ad aliquem*. Hæc autem vocula reperitur conjunctæ non modo cum Accusativo, sed & cum Dativo, certo pene indicio, neutrum horum casuum proxime ab iis regi. Nam sicuti Nep. Hann. c. 4. *Sapio apud Trebiam adversus eum venit.* Sic Plaut. Casin. II. 8. 29. *Cum ei adversum veneram,* & Trin. III. 2. 98. *Qui ei adversus venerit.* Sed & sine casu ullo, Sallust. orat. 1. ad Cæsar. *Quoniam neque adversus, neque ab tergo, aut lateribus tua fit.*

præpositionem; nam deest, ad, vel in. Cicero Attico lib. 10. *Verum hæc in Arpinati ad sextum circiter Idus Majas* * non desleamus. Prope, adverbium est, quasi pro pedibus; accipitur pro fere, adverbium aut proxime; & fuit aliquando nomen Propius, *bium est, a, um.* At dices, sæpe legimus; Prope montes non præconsistere; Prope ripam Anienis; &c., Prope metum positio. res fuerat; Prope seditionem ventum est. Sed in his omnibus † deest, ad, ut jam dicemus. Quid? quod jungitur * ablativis cum Ab; ut Cicero; Prope à Sicilia. Plin. tam prope à muris habemus hostem. Idem; Prope ab origine. Cicero; Prope ab domo detineri. Propius, non solum non est præpositio, sed nec adverbium quidem: nam Melius, Propius, nomina sunt adjectiva, ut diximus, cum de accusativo egimus, & in *κατά. præpositio.* Quare quum legis; propius urbem; propius mortem abest; deest, ad. Cicero Finib. Sed ut ad ea propius Cato accedam. Idem I. Natur. deorum; Ad similitudinem enim Deo propius accedebat humana virtus. Idem in Partitionibus; Accedete propius ad sensum alicujus. Dicimus etiam; propius ab aliquo loco stare. Stella alia propius à terris, alia remotius ab eisdem principiis. Hæc Cicero de Natur. deorum: ubi nescio cur Grammatici non annumerent præpositionibus illud, remotus,

G 4 ut

* Non desleamus.] Construitur etiam cum ablativo. Sulpic. ad Cicero Famil. IV. 12. *Circiter hora decima vestis.* Ineptè autem Vossius Anal. IV. 22. *circiter dictum putat,* quasi circa, vel circum iter, quum usitatissima hæc sit forma & terminatio Adverbiorum aliunde derivatorum, sicuti modo ostendimus in propter.

† Deest ad.] Nep. Phoc. c. 2. *Cum prope ad annum octogessimum secunda pervenisset fortuna.*

* Ablativum cum Ab.] Et cum In. Liv. I. 14. *In ipsis prope portis bellum ortum.*

ut propius; quum nulla discriminis ratio inter hæc duo inveniri queat. Cur non etiam dicas, propius esse præpositionem dativi: ut in illo. Virgilii; propiusque periculo is metus. Et 2. Georg. Propius stabulis. Et 3. Georg. Et faciem tauro propior. „[Et Livii lib. 4. Hoc propius vero

Proximè,
adver-
bium.

„est.] Proxime, adverbium semper est: neque obstat illud Cicer. Habere exercitum quàm proximè hostem; nec Varronis, Proximè januam; nec Livii, Proximè morem: nam idem Cicero dixit; Proximè accedere ad verum. Et idem (cum ablativo) Proximè à Lacyde solo retenta est. Livius lib. 1. Is ducit exercitum quàm proximè ad hostem potest. Ubi legitur in Sallustio, Proximè Carthaginem Numidia appellatur; Fronto legit, Proxima Carthagini Numidia; Et infra, Proximè Hispaniam, Fronto legit, Proximi Hispanie. Cicero pro Milone; Proxime ad deos accessit Clodius; Lambinus legit; proximè deos. Vide in Thesauro, Quam proximè, & Prope ab. Sed quid in his moramur, si * nomen ipsum Proximus invenitur cum accusativo? An dices esse præpositionem, Proximus, a, um? Plaut. Pœn. Proximus te sum. Cicero Attic. lib. 1. Proximus Pompejum sedebam. Alii legunt; Proximus Pompejo; sed illa lectio verior. Itaque dicimus Latine; Proximus Pompejo, Pompejum, ad Pompejum, à Pompejo, post Pompejum. Ovid. Proximus ad dominam, nullo prohibente, sedeto. „[Potest etiam in Proximus, subaudiri Secundum, Propter. Plautus „Rud. prolog. In agro atque villa proxima propter „mare. Idem Capt. act. 2. sc. 1. Secundum partem tu es pater proximus.] Pridie Nonas, Pridie

Ka-

* Nomen ipsum proximus &c.] Sic Sall. Jug. 49. Dextro laere, quod proximum hostis erat. Gell. III. 2. Dies qui proximus eam noctem illecescit. Sed & propior. Sall. cod. cap. propior mansum.

Kalendas, non indicant, Pridie esse accusa-
 tivi præpositionem, quum legamus apud Ci-
 ceronem; usque ad pridie Kalendas; & apud
 Plin. ad pridie Idus Septembres. Sed in Kalen-
 das, & Idus, & Nonas, deest ante. ut fit;
 pridie ante Nonas: ubi * pridie ablativus est à
 die; quasi dicas, primo die, vel priori die ante
 Nonas. „[Justinus lib. 2. Pridie constitutam diem;
 „ ubi palam est subaudiri Ante.] Postridie ludos
 Apollinares, dixit Cicero. Et Sueton. Postridie
 mundinas, deest, post. Cicero Terentiæ: Quid Postridie
 cause autem fuerit postridie intellexi, quam à vobis dis-
 cessi; id est, postquam, posteaquam. † Procul præposi-
 urbem, dixit Curtius. & Livius; Locus procul
 muros satis æquus agendis vineis fuit. Nescio an
 alibi reperiat, procul, cum accusativo, sæ-
 pissime cum ablativo; ut, procul mari Oceano, pro-
 cul patria, & procul dubio. „[apud Lucret.
 „ procul ambitione, procul discordibus armis.] Exem-
 pla non adscribam cum præpositione, quia
 sunt innumera, & cuilibet in promptu; * „[ut

G 5 „ veri-

* Pridie ablativus est &c.] Immo pridie & postridie di-
 cuntur conjunctim, eadem utrumque ratione, qua die
 crastini, perandini. Non ergo illud ex duobus constat
 nominibus ablativi Casus, quorum alterum sit pri h. e. pri-
 mo, à pris, alterum die, ut etiam sentit Georg. H. Urbi-
 nus cap. 8. Sed Genitivo & Ablativo, elisa litera S. Pris
 autem antiqua est, unde prior, primas, & pristinus.
 Derivatur à Gr. πρι, non pro pris, ut vult Vossius in
 Etymol. sed pro πρις.

† Procul urbem] Procul manifeste est Adverbium, & di-
 citur, ut simul à similitis, facul à facilis, sic illud à proclis,
 quod à procello, h. e. porro moveo, pello. Vide Voss.
 Etym.

* Ut verisimile sit.] Hæc videntur superioribus exemplis de
 ablativo, cujusmodi plura refert Rivius ad Sall. Jug. c. 89.
 statim subjungenda. In eadem porro sententia de hisce
 locis Curtii & Livii, usque vocis procul, est Vossius A-
 nal. IV. 22.

„verisimile sit Curtium scripsisse, *Procul urbe;*
 „Livium, *Procul numero.*] *Secus decursus aquarum,*
 Latinis inauditum est: * semper autem ad-
 verbium esse censeo; ut, *Recte, an secus facias,*
nihil ad nos. Plaut. *Quid diximus tibi secus, quam*
velles? Citat Erasmus ex Plinio; *secus fluvios,*
 lib. 24. Sed in correctis legitur, *secundum flu-*
vios. „[Charisius lib. I. *Secus adverbium signi-*
 „ficat, Aliter: unde nascitur *Secius, ἰδιογενής.*
 „Ceterum id quod vulgus usurpat, *Secus illum sedi,*
 „hoc est, *secundum illum; & fatuum, & sordidum est.*
 „Plebem quidem Romanam sic loqui solitam,
 „ex illo apparet, quod affert *Quintilianus;*
 „*Cecus conductus est secus viam stare.*] Usque nihil
 aliud significat, quam continue, aut perseve-
 ranter; ut, *usque laborat, usque valuit?* Ut
 Terent. *Animus usque antehac attentus;* qua in
 parte Donatus valde laborat, & nihil explicat.
 Quum legis; *usque Romam;* & *usque Roma;*
 deest semper præpositio. Catull. *hunc ad usque*
locum: quod ita frequens est, ut probatione
 non indigeat. *Romam versus, & similia,* præ-
 positiones non sunt; neque *versum;* † quod
 probant *adversus, & adversum.* Cicer. lib. 4.
 epist. 12. *In Italiam versus navigaturus erat.*
 „[Plaut. Epid. *Cepi versus ad illas accedere.* Li-
 vius

Nec Uf-
gue.

Nec Ver-
sus.

* *Semper autem adverb. &c.*] Recte. Adhibetur tamen aliquando, ut præpositio, ut ostendit Voss. Anal. IV. 21. Nec tamen ideo, ut Idem sentit, est ipsa præpositio, sed ponitur cum Ellipsi veræ præpositionis *ad,* plane ut *secundum.* Ergo *secus viam* est concisè dictum pro, *secus ad viam.*

† *Quod probant adversus &c.*] Sentio & ipse *versus & ver- sum* non esse præpositiones, sed tamen non probari illud ex compositione voculæ *adversus.* Nam & præpositiones cum præpositionibus possunt esse compositæ. Veluti *In- ante,* & alia. Vide Voss. IV. 23.

vius lib. 7. Romano corvus in galea confedit in
hostem versus.]

C A P. XVII.

De Adverbiorum natura, & differentia.

ADverbium est dictum, quasi Ad ver-
bum, quod sit quasi verborum adjecti-
vum, & modus; ut, bene currit. Ad-
jungitur tamen & aliis partibus; ut, bene doctus.
valde mane, semper Deus, semper lenitas. Formas
ejus adnumerare ad Grammaticum non perti-
net: pertineret tamen, si fines adverbiorum
recenserentur; ut quum alia finiuntur in IM, ut
punctim, caesim, membratim; alia in US, subus, Adver-
intus; alia in O, cito, profecto; in AS, ut alias, bitorum
cras; in I, ubi, ibi; in E, bene, pulchre, sano; divisio
in ER, duriter, fortiter: & sic deinceps. Signi-
ficationes vero adverbiorum enumerare * ma-
grammatici Philosophi est, quam Grammatici; quia
Grammatici munus non est, teste Varrone,
vocum significationes indagare, sed earum u-
sum. Propterea nos in arte hæc prætermisi-
mus: sed ne hic aliquis fortè ea desideret,
utcumque dicentur.

Affirmandi sunt, Certè, ne, quidni, quidem.

Negandi, seu prohibendi, Num, [Ne,] haud,
minime, nequaquam, [neutiquam.]

Loci, Hic, intus, foris, de quibus copiosè in
arte.

Temporis, Diu, cras, nuper, dudum.

Quantitatis, Valde, nimis, satis, perquam, im-
pense.

Qua-

* Magis Philosophi Immo Philologi. Sed sic haud dubie
voluit Sanctius,

Qualitatis, *Bene, pulchrè, eleganter, nimis.*

Comparandi, *Magis*; nam cætera, ut *melius, doctius*, Accusativi sunt, in quibus deest *utrum* ut saepe monuimus, & in Ellipsi latè.

Congregandi, *Unà, pariter, simul, conjunctim.*

Demonstrandî, *En, ecce*; quamvis hæc potius sint soni inarticulati.

Vocandi, *O, Heus*: sed soni potius, quam partes orationis.

Dubitandi, seu Eventus, *forte, fortasse, fortitan*; quamvis hic sint tres dictiones, *Fors sit an.*

Remittendi, *Vix, sensim*; Hortandi, *Eia, age, agite, agetum, [quin.]*

Interrogandi, *Cur, quare*, etsi hoc sit, *Qua de re.* „[*Ubi, unde, qua, quorsum, quo, quando, quoties.*]

Jurantis, *Heracle, Medius sciens, Ædepol, Æcastor*, nisi malis nomina appellare.

Ordinis, *Deinde, deinceps*. At vero *Primum, primo, Secundum, secundo*, * nomina sunt ubique. Nu-

* *Nomina sunt ubique.*] Hujus generis etiam alia sunt hic notata. Veluti *alias*, de quo Grosop. Parad. Ep. I. qui tamen male facit in jud. de stilo Hist. quod tam acerbe invehitur in Viros Doctos, qui *alias* pro alioquin usurpent, ut quod eo sensu vix de plebe literatoribus sit dignum, & tantummodo significet vel alio tempore, vel alio loco. Fateor equidem inprimis de tempore usurpationem voculam, & tunc intelligi *horas*. Sed & intelligi simpliciter res quascunque patet ex Plauti Epid. IV. 1. 39. *Ue eam rem sobrie accuravit, ut alias res est impense improbus.* potuisset simpl. *alias* vel *alioquin*. Atque adeo sic vides duo hæc etiam promiscue usurpari, idque ulterius exemplis probatum vide apud Virum longe Eruditissimum Joh. G. Grævium ad Sueton. Tib. c. 71. Similiter Nominibus accensenda sunt, *Una*, quod est Ablativi casus, generis feminini, tum *forte, quare, qua, quo*: Etiam Verbis, *age, agite, agetum.*

De Partibus Orationis. 109

Numerandi, *Semel, bis, deinde, deinceps, centies, &c.*

Græci, quas nos vocamus interjectiones, inter adverbia connumerant. mihi sunt soni articulati, & naturales; ideo inter partes orationis non adnumeravi. Hæc sunt hujusmodi, *Age! phy! va! papæ! vah! o! ofi! ei, hei, eu, heu. At at, au, st, pro, proh, kakabe, euge.* Adverbiis etiam adnumerantur illa, quæ modo expunxi ex præpositionum numero, juxta Grammaticorum enumerationem.

Interjectiones.

Vide capite proximo superiore.

C A P. XVIII.

De Conjunctiōe.

Conjunctio non jungit similes casus, ut ineptè traditur, sed tantum jungit sententias: nam quum dicis; *Emi equum centum aureis, & pluris*; syntaxis est, ego emi equum centum aureis, & ego emi equum pretio pluris æris. *Petrus, & Paulus disputant*, id est, Petrus disputat, & Paulus disputat. Conjunctionum officia distinguere, veluti diximus de adverbio, Grammatici munus non est: nam si ad Grammaticam spectes, omnes sunt conjunctiones, etiam si videantur disjungere; nam qui minus conjungit, *dormit, aut vigilat*, quàm *dormit, & vigilat*? In sensu multum differt, in grammatica nihil. Eas tamen explicationis majoris causa in classes distribuamus.

Etiam disjunctivæ conjunctiones conjungunt.

Copulantes absolute, *Et, que, nec, neque, ac, atque, quoque, etiam, item, itemque.*

Copulantes ex conditione, *Quum, tum, si, si, nisi.*

Dis-

Utrum,
non est
conjun-
ctio.

Disjunctes, *Aut, vel, ve, sive, seu, an, nec ne, utrum.* sed hoc nomen est.

Adversantes, *At, sed, porro, tamen, tamen si, etsi, licet, quanquam, quamvis, autem.*

Rationes illativæ, sive colligentes, quas *Quare,* ratio præcedit, *Ergo, igitur, ideo, itaque,* quæ circa, proinde, quare, quapropter, sed * hæc duo nomina potius, quæ de re, propter quæ.

Causales, quando causa sequitur, *Nam, namque, enim, enimvero, etenim, quia, quoniam, siquidem, quippe, utpote, propterea quod.* Quod non, ut putant grammatici, conjunctio est, sed semper est nomen relativum, ubi intelligitur præpositio.

Declarantes, *ut, uti, velut, veluti, sicut, sicuti, ceu, tanquam.*

Adverbium,
Præpositio,
Conjunctio
particulæ in-
declinabiles.

Sed Grammatico satis est, ut dixi, si tres has partes posteriores vocet particulas indeclinabiles, & functus erit officio perfecti Grammatici. Atque hæc de natura sex partium orationis, nunc ad illarum constructiones accedamus.

LIBER

* *Hæc duo Nomina potius &c.]* Nomina etiam sunt ergo, quod est Græcum *εργον*, sicut alibi Sanctius & Scioppius ostenderunt; ideo, quod constat duobus Nominibus, sicuti quocirca Nomine & Adverbio, *quamvis* Nomine & Verbo.